

Волинський національний університет
імені Лесі Українки

ACTA PAEDAGOGICA VOLYNIENSES

Випуск 5

Видавничий дім
«Гельветика»
2022

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Вітюк Валентина Володимирівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики початкової освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки (*головний редактор*);

Антонюк Володимир Зіновійович, кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету педагогічної освіти та соціальної роботи, Волинський національний університет імені Лесі Українки (*відповідальний секретар*);

Брушневська Ірина Миколаївна, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки;

Ємчик Олександра Григорівна, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки;

Красонь Катаржина (Krasoń Katarzyna), prof. dr hab, заступник декана з наукової роботи, Сілезький університет у Катовіце, Польща;

Кузава Ірина Борисівна, доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки;

Лякішева Анна Володимирівна, доктор педагогічних наук, професор кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи, Волинський національний університет імені Лесі Українки;

Пріма Дмитро Анатолійович, доктор педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики початкової освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки;

Пріма Раїса Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри теорії і методики початкової освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки;

Семенов Олександр Сергійович, доктор педагогічних наук, доцент, професор, завідувач кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки;

Семенова Наталія Іванівна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки.

Журнал ухвалено до друку Вченою радою
Волинського національного університету імені Лесі Українки
24 листопада 2022 р., протокол № 14

Науковий журнал «Acta Paedagogica Volynienses»
zareєстровано Міністерством юстиції України
(Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 24807-14747Р від 27.04.2021)

«Acta Paedagogica Volynienses» включено до Переліку наукових фахових видань України
категорії Б у галузі педагогічних наук (спеціальності 012 – Дошкільна освіта, 013 – Початкова освіта,
016 – Спеціальна освіта) відповідно до Наказу МОН України
від 29.06.2021 № 735 (додаток 4).

Офіційний сайт видання: www.journals.vnu.volyn.ua/index.php/pedagogy

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення
StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

ISSN 2786-4693 (Print)

ISSN 2786-4707 (Online)

© Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2022

РОЗДІЛ 1 ДОШКІЛЬНА ПЕДАГОГІКА

УДК 373.2/.3.016:51-021.68

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2022.5.1>

Оксана ВІЛЬХОВА

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, вул. Остроградського, 2, м. Полтава, Україна, 36000
ORCID: 0000-0002-9152-2511

Юлія ПАВЛЕНКО

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, вул. Остроградського, 2, м. Полтава, Україна, 36000
ORCID: 0000-0001-7430-9869

Бібліографічний опис статті: Вільхова, О., Павленко Ю. (2022). Педагогічні умови ефективної реалізації наступності між ЗДО і НУШ під час вивчення математики. *Acta Paedagogica Volyniensis*, 5, 3–9, doi:

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЕФЕКТИВНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ НАСТУПНОСТІ МІЖ ЗДО І НУШ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ МАТЕМАТИКИ

У статті проаналізовано проблему наступності дошкільної і початкової ланок освіти у контексті логіко-математичного розвитку дітей. Висвітлено погляди дослідників на це багатоаспектне явище. З'ясовано сутність дефініції «наступність», яка є однією з найголовніших психолого-дидактичних понять обраної проблематики й трактується як внутрішній зв'язок між окремими частинами єдиного курсу математики, як використання отриманих в ЗДО знань і умінь (формування логіко-математичної компетентності дошкільника) при подальшому вивченні предмета «Математика» в початковій ланці загальної середньої освіти, а також як сталість і єдність вимог, що ставляться перед учнями. Проаналізовано основні документи, які визначають зміст дошкільної і початкової освіти – Базовий компонент дошкільної освіти і Державний стандарт початкової загальної освіти, де наголошується на пріоритетності компетентнісного підходу до розв'язання основних завдань логіко-математичного розвитку дітей з урахуванням наступності між ланками освіти. Узагальнено педагогічні умови ефективної реалізації наступності між ЗДО і школою при вивченні математики, які передбачають урахування в педагогічній практиці загально-дидактичних аспектів (педагогічна підтримка учасників освітнього процесу, пріоритетна позиція дитини в освітньому процесі, встановлення перспектив в змісті освіти, опора на провідний вид діяльності тощо), а також питань, пов'язаних із реалізацією завдань математичної освіти в ЗДО і ЗЗСО (збереження основних видів діяльності дітей дошкільного віку в початковій школі на уроках математики, узгодженість усіх компонентів методичної системи навчання початкової математики на основі діяльнісного підходу та акценту на ігровій діяльності як провідній у дошкільному віці, наступність у змісті математичної підготовки дітей та у формах і методах роботи педагогів ЗДО і ЗЗСО тощо).

Ключові слова: дошкільна освіта, початкова освіта, наступність, діти дошкільного віку, молодші школярі, логіко-математичний розвиток, навчання математики.

Oksana VILKHOVA

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Preschool Education, Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University, Ostrogradsky str., 2, Poltava, Ukraine, 36000
ORCID: 0000-0002-9152-2511

Yuliia PAVLENKO

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Elementary Education, Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University, Ostrogradsky str., 2, Poltava, Ukraine, 36000
ORCID: 0000-0001-7430-9869

To cite this article: Vilkhova, O., Pavlenko, Yu. (2022). Pedagogical conditions for the effective implementation of the continuity between ZDO and NUSH during the study of mathematics. *Acta Paedagogica Volynienses*, 5, 3–9, doi:

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE EFFECTIVE IMPLEMENTATION OF THE CONTINUITY BETWEEN ZDO AND NUSH DURING THE STUDY OF MATHEMATICS

The article analyzes the problem of the continuity of preschool and primary education in the context of logical and mathematical development of children. The views of researchers on this multifaceted phenomenon are highlighted. The essence of the definition of "succession", which is one of the most important psychological and didactic concepts of the chosen issue and is interpreted as an internal connection between separate parts of a single course of mathematics, as the use of knowledge and skills acquired in the ZDO (formation of logical-mathematical competence of a preschooler) is clarified. in the further study of the subject "Mathematics" in the initial stage of general secondary education, as well as the stability and unity of the requirements placed on students. The main documents that determine the content of preschool and primary education are analyzed – the Basic Component of Preschool Education and the State Standard of Primary General Education, which emphasize the priority of the competence approach to solving the main tasks of children's logical and mathematical development, taking into account the continuity between the links of education. Pedagogical conditions for the effective implementation of continuity between preschool and school in the study of mathematics are summarized, which provide for the consideration of general didactic aspects in pedagogical practice (pedagogical support of participants in the educational process, priority position of the child in the educational process, establishment of perspectives in the content of education, reliance on the leading type of activity, etc.), as well as issues related to the implementation of the tasks of mathematics education in ZDO and ZZSO (preserving the main types of activities of preschool children in elementary school in mathematics lessons, consistency of all components of the methodical system of teaching elementary mathematics based on an activity approach and an emphasis on game activities as a leader in preschool age, continuity in the content of children's mathematical training and in the forms and methods of work of teachers of primary and secondary schools, etc.).

Key words: preschool education, primary education, continuity, preschool children, younger schoolchildren, logical-mathematical development, teaching mathematics.

Актуальність проблеми. Триває війна. З болем і сумом спостерігаємо за жахіттями російського терору, руйнуваннями населених пунктів, загибеллю мирного населення у нашій багатостраждальній Україні. Попри воєнний час залишаємося твердо переконаними, що Україна потребує кваліфікованих фахівців з вищою освітою. Моніторинг результатів ЗНО, НМТ у попередні роки доводить, що випускникам українських загальноосвітніх шкіл особливо важко скласти іспит з математики. Формування інтересу до цієї науки, фундамент подальшого успіху закладається в дитинстві, тому сучасній педагогічній спільноті сьогодні варто зосередити особливо пильну увагу на розвитку дошкільної і початкової освіти в Україні, а саме – на особливостях логіко-математичного розвитку підростаючого покоління.

Воєнні події, дистанційні форми роботи значно ускладнюють адаптаційні процеси першокласників, які вчора ще відвідували ЗДО, а сьогодні прийшли навчатися в початкову школу НУШ, особливо під час вивчення математики. Головним завданням освіти у світлі сучасних

суспільних стандартів є не просто передача знань, а формування здатності застосовувати їх для вирішення практичних завдань з опорою на ціннісні орієнтації людини. Особливо це положення важливе в опануванні математичною компетентністю, яка найбільше актуалізується при вступі дитини до школи.

Наступність як засіб розв'язання багатьох навчально-виховних проблем розглядав В. Сухомлинський. Видатний український педагог писав: «Школа не повинна вносити різкого перелому в життя дитини. Нехай, ставши учнем, дитина продовжує робити сьогодні те, що робила вчора.» Однією з умов вирішення проблеми наступності він вбачав у організації відповідної роботи педагогів дошкільного закладу і школи. Вчений зазначав: «За рік, який передую навчання у школі, необхідно педагогу пізнати кожну дитину, вивчити індивідуальні особливості її сприймання, мислення і розумової праці» (Sukhomlinskyi, 1976).

Проблема наступності дошкільної і початкової ланок освіти не нова, досліджується в царині педагогіки не одне десятиліття й при

цьому вона зберігає свою актуальність, особливо нині, на етапі освітніх вдосконалень і переосмислень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наступність розглядається дослідниками як багатостороннє явище: педагогічна система (І. Бех, А. Дистервег, Дж. Дьюї, М. Кларін, О. Кононко, Я. Коменський, В. Міщенко, Й. Песталоцці, О. Поступна, С. Русова, К. Ушинський та ін.); передумова ефективної підготовки дитини до школи (Т. Білик, В. Вдовиченко, Н. Гончар, В. Іванова, Г. Люблінська, М. Марусинець, В. Позднякова, Н. Тарнавська та ін.); принцип і закономірність навчання та педагогічна умова структурування освітнього процесу (Ю. Бабанський, А. Богуш, Н. Візгалова, Е. Вільчковський, Т. Дорошенко, К. Ісаєва, А. Леушина, В. Мацько, А. Мороз, М. Пентилюк, О. Савченко, С. Сисоєва, І. Соколова та ін.).

Разом з тим, на сьогодні залишаються недостатньо досліджені особливості, педагогічні умови та програмно-методичне забезпечення реалізації принципу наступності при вивченні математики між ЗДО і школою. Виникає потреба пошуків нових ефективних шляхів і засобів при переході дітей зі щабля дошкільної освіти в загальну середню школу (початкову її ланку) як базової основи розвитку їх математичних компетенцій і здібностей.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати педагогічні умови ефективної реалізації наступності між ЗДО і початковою школою НУШ під час вивчення дітьми математики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Слово «наступність» в широкому (загальному) сенсі означає наявність зв'язку між старим і новим в процесі розвитку, припускаючи, що нове не є повним запереченням старого, а містить в собі щось цінне, що було досягнуто раніше. Без дотримання цього правила неможливий рух уперед (Etymologichnyi slovnyk ukrainskoi movy, 1985).

Філософами спадкоємність трактується як включення в нове тих елементів змісту минулого, які не втратили своєї життєвості в нових умовах і можуть сприяти розвитку, в змозі вмістити в себе інший зміст і забезпечити його розвиток.

Історичною формою наступності є традиція, яка включає в себе те, що повинно бути збережене і те, що може бути передане наступ-

ним поколінням (наприклад, спадкоємність збереження і передачі педагогічного знання і досвіду, характерного для певного історичного періоду) (Innovatsiina praktyka v roboti vykhovatel'ia DNZ, 2010).

Проблема наступності в навчанні доволі складна як для вивчення, так і для розробки загальної концепції. На думку О. Савченко, з якою ми повністю погоджуємося, її складність полягає у відсутності єдиних підходів. Зокрема, коло наукових досліджень, пов'язаних із розв'язанням даної проблеми, досі ще залишається недостатньо розкритим як у вітчизняній, так і в зарубіжній педагогіці. Тому наступність у навчанні, залежно від наукових поглядів учених-педагогів, розглядається з найрізноманітніших позицій: і як нормативна функція дидактики, і як закономірність розвитку педагогічного процесу, і як загально дидактичний принцип (Savchenko, 2000).

Аналіз науково-педагогічної літератури з проблем філософії освіти, теорії освітніх систем, освітнього менеджменту доводить, що проблема наступності, в широкому її розумінні, зачіпає всі ланки існуючої освітньої системи: заклад дошкільної освіти – початкова школа – середня школа – заклад вищої освіти. При цьому провідні науковці (Т. Білик, А. Богуш, О. Вашуленко, Н. Візгалова, К. Волинець, В. Іванова, М. Пентилюк, О. Савченко, С. Сисоєва, С. Ткаченко, А. Леушина, А. Шевчук та ін.) зазначають, що на особистісному рівні, найбільш гостро вона виокремлюється в двох ключових точках: у момент початку навчання дітей в школі і при переході учнів з початкової школи в основну.

У основних документах, які визначають зміст дошкільної і початкової освіти – Базовому компоненті дошкільної освіти (Bazovyi komponent doshkilnoi osvity, 2021) і Державному стандарті початкової загальної освіти (Derzhavnyi standart pochatkovoї osvity, 2018) наголошується на пріоритетності компетентнісного підходу до розв'язання основних завдань дошкільної та початкової ланок освіти. Ці документи націлені на забезпечення поетапного становлення дитячої особистості, її фізичний, когнітивний, соціальний, естетичний, моральний розвиток, набуття нею певного практичного досвіду, необхідного для використання у майбутньому та навчання протягом всього життя.

Забезпечення неперервності здобуття людиною освіти є можливим за умови реалізації принципу наступності між суміжними ланками освіти, зокрема дошкільною і початковою. Ці питання надзвичайно актуалізуються на сучасному етапі розвитку освіти, коли відбувається перехід загальної середньої освіти на нові терміни, структуру та зміст навчання. При цьому нагальним стає питання пошуку шляхів забезпечення цілісного розвитку особистості на різних рівнях освіти.

Показником ефективності реалізації завдань БКДО – це його наступність зі стандартами початкової школи. Для забезпечення реальної перспективності і наступності у роботу ЗДО та школи важливо дотримуватися певних умов, а саме: співробітництво має бути довготривалим і нерозривним; робота – систематичною і планомірною; завдання – комплексними й інтегрованими (Вазовуї компонент doshkilnoi osvity, 2021).

Згідно з БКДО «наступність та перспективи розвитку дитини в закладах дошкільної та початкової освіти забезпечуються завдяки:

- узгодженості та цільовій єдності в розвитку дитини на етапах дошкільної та початкової освіти;
- спільності для дошкільної та початкової освіти принципів, підходів, намірів, відповідних видів діяльності, що забезпечують розвиток дитини;
- використанню форм та методів педагогічної роботи, які відповідають віковим законам розвитку дитини;
- послідовному збагаченню та формуванню компетентностей дитини дошкільного та молодшого шкільного віку як результатів освіти» (Вазовуї компонент doshkilnoi osvity, 2021).

Про важливість забезпечення наступності між дошкільною і початковою ланками освіти йдеться також і в засадничих документах функціонування початкової освіти. Так, серед ключових компонентів формули Нової української школи:

- новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, потрібних для успішної самореалізації дитини в суспільстві;
- наскрізний процес виховання, спрямований на формування соціально-моральних цінностей;

– педагогіка, що ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем і батьками;

– дитиноцентризм, орієнтація на потреби учня в освітньому процесі;

– нова структура школи, що сприятиме засвоєнню нового змісту і формуванню життєвих компетентностей;

– сучасне освітнє середовище, яке забезпечить необхідні умови, засоби і технології навчання учнів, освітян і батьків у закладі освіти та поза його межами (Nova ukrainska shkola: poradnyk dlia vchytelia, 2018).

Найбільше в полі науково-практичних пошуків перебувають проблеми пов'язані з науково-педагогічним аспектом проблеми наступності, а саме:

– взаємодія в змісті, формах і методах навчання, проводити співвідношення між окремими частинами і етапами навчання;

– постійна опора при засвоєнні нового навчального матеріалу на вже наявні знання, вміння і навички, щоб більш ефективно вивчати діючий матеріал і за рахунок цього включати в роботу завдання підвищеної складності, спрямовані на підготовку до подальшого навчання;

– посилені вимоги до навчальної діяльності учнів (тобто вибору форм і методів роботи на кожному етапі навчання);

– поступально-висхідний характер педагогічного процесу (поступове ускладнення, поглиблення, узагальнення та систематизація змісту засвоюваної інформації, форм і методів спілкування з учнями, обсягу і рівня їх самостійної роботи).

На сайті МОН України розміщено «Лист щодо забезпечення наступності дошкільної та початкової освіти» та «Інструктивно-методичні рекомендації щодо забезпечення наступності дошкільної та початкової освіти», у яких наголошується на тому що «перехід між дитячим садком і школою має бути поступовим, оскільки діти мають пройти період адаптації. Адаптація дитини буде значно легшою, якщо у перші роки навчання в школі будуть продовжувати та підіймати на інший рівень ту діяльність, яка була в дитячому садку. Наступність в освіті означає збереження основних видів діяльності дітей дошкільного віку в початковій школі (Nastupnist mizh doshkilnoiu ta rochatkovoio osvitoiu, 2018), зокрема такі: ігрова, господарсько-побутова і комунікативна діяльності, рухова активність,

образотворення й декоративно-ужиткова творчість, пізнавальна дільність тощо.

Відповідно, щоб реалізувати вище описане, педагоги дошкільної і початкової освіти повинні бути ознайомлені з програмами «сусідньої» ланки освіти й вводити у свої заняття елементи, які забезпечать підготовку дітей дошкільного віку до навчання в школі та адаптувати їх до шкільного навчання.

Для дослідження проблем наступності важливо узагальнити педагогічні умови ефективної реалізації наступності між ЗДО і школою при вивченні математики, які описані в психолого-педагогічній літературі, а також обґрунтувати найбільш актуальні для етапу переходу дітей із ЗДО до ЗСО.

Освітній процес закладу дошкільної освіти та початкової школи розвивається діалектично. Для педагогічної науки це означає цілісність педагогічної системи на рівні цілей, завдань, запланованих результатів, змісту і педагогічних технологій. Досягнуті істотні результати одного рівня розвиваються на якісно нових рівнях, що забезпечує безперервність освіти.

Г. Макарова описує психологічні умови реалізації наступності у роботі ЗДО і школи. Вчена підкреслює, що процес наступності в психічному розвитку являє собою складне взаємодія зовнішніх, що спонукають причин, мотивів і підстав, і внутрішніх умов, життєвих сил людини. Збереження ранніх утворень підтримує наступність розвитку. Нові структури особистості не тільки надбудовуються над попередніми, але значною мірою витісняють їх (Макарова, 2018, р. 79).

Це означає, що кожен більш пізній рівень не тільки вбирає і об'єднує одні структури, але відбирає, витісняє і уповільнює інші, попередні структури.

Отже, наступність – один з найголовніших психолого-дидактичних принципів, який передбачає встановлення взаємозв'язків між дошкільною ланкою освіти та початковою школою за напрямками: психофізичного розвитку дітей; завдань формування особистості; змісту освіти; змісту освіти; методів навчання і виховання.

Варто констатувати, що для дошкільного віку провідною діяльністю є гра, а в молодшому шкільному віці – навчання. Для ефективної реалізації наступності в математичній підготовці між двома ланками освіти, необ-

хідно враховувати цей момент і використовувати ігрові методи і форми навчання, особливо при опануванні математичної компетентності молодшими школярами.

Наступність виражається в тому, що кожна нижча ланка перспективно націлена на вимоги наступної і забезпечує безперервність всіх ступенів освіти. Щодо наступності у навчанні математики між ЗДО і школою, то її слід розуміти як внутрішній зв'язок між окремими частинами єдиного курсу математики, як використання отриманих в ЗДО знань і умінь (формування логіко-математичної компетентності дошкільника) при подальшому вивченні предмета «Математика» в початковій ланці школи, а також як сталість і єдність вимог, що ставляться перед учнями. Успішність реалізації наступності у змісті та організації вивчення математики між сучасним ЗДО та школою визначається певними педагогічними умовами, дотримання яких сприятиме підвищенню ефективності математичного розвитку дитини, а саме:

- збереження основних видів діяльності дітей дошкільного віку в початковій школі;
- узгодженість усіх компонентів методичної системи на основі діяльнісного підходу та акценту на ігровій діяльності як провідній у дошкільному віці;
- наступність у змісті математичної підготовки дітей в ЗДО і ЗЗО;
- педагогічна підтримка учасників освітнього процесу;
- наступність у формах і методах роботи педагогів (вихователів ЗЗО і вчителів початкової ланки ЗЗО);
- наступність у вимогах до учнів.

Таким чином, наступність необхідно здійснювати з урахуванням її дидактичних аспектів (пріоритетна позиція дитини в освітньому процесі, встановлення перспектив в змісті освіти, опора на провідний вид діяльності тощо).

Також, варто зазначити, що одним із визначальних результатів ефективного забезпечення наступності між ЗДО і школою при вивченні математики є готовність дошкільника до продовження формування математичної компетентності в школі. Науковцями у галузі психології і педагогіки обґрунтована чотирикомпонентна структура цієї готовності: особистісно-соціальна готовність, емоційно-вольова,

інтелектуальна, мотиваційна (Nova ukrain-ska shkola: poradnyk dlia vchytelia 2018, p. 58). При цьому інтелектуальна готовність, як один із критеріїв готовності дошкільника до першого класу є основою (базою) для розвитку і формування математичної компетентності в школі. Вона, зокрема, передбачає вміння дитини сприймати інформацію, виділяти і ставити перед собою завдання, знаходити причини явищ, вміти систематизувати і класифікувати ознаки предметів, виділяти подібності та відмінності предметів, їх нові властивості.

Т. Дорошенко і В. Мацько вважають, що формування готовності до навчання в школі означає створення передумов для успішного засвоєння дітьми навчальної програми та їх нормального входження в учнівський колектив. Природно, одним із важливих показників спеціальної (математичної) підготовки є наявність у дошкільників певних знань, умінь і навичок. Як показує аналіз педагогічної роботи, рівень засвоєння цих знань, умінь і навичок залежить від віку, індивідуальних особливостей дітей, а також від стану навчально-виховного процесу в дитячому садку. Для вихователя підготовчої групи виявлення цього рівня перед вступом до школи має особливе значення. Цьому сприяють індивідуальні бесіди, дидактичні ігри з дітьми, виконання ними певних завдань тощо (Doroshenko, Matsko, 2019).

При цьому варто орієнтуватися на такі показники:

- обсяг математичних знань і вмінь відповідно до освітньої програми в дитячому садку;
- якість математичних знань: усвідомленість, надійність запам'ятовування, можливість використання їх у змінених обставинах;
- рівень умінь і навичок розумової діяльності, пізнавальної діяльності;
- ступінь розвитку пізнавальних інтересів і здібностей;
- особливості мовного розвитку (володіння математичною термінологією);
- позитивне ставлення до школи та навчальної діяльності в цілому.

– Критеріями математичної готовності дитини до вивчення математики в першому класі є, зокрема, такі:

- знати прямий і зворотний рахунок до 10, попередні і наступні числа в межах 10;
- геометричні фігури (трикутник, коло, квадрат, прямокутник);
- називати, зображувати, відрізняти від інших назви 14 кольорів та їх відтінки;
- вміти пізнавати ціле з частини, знаходити відсутні елементи, бачити предмет через шумове сприйняття;
- уміти порівнювати числа (розуміти, що більше, а що менше);
- вміти добре орієнтуватися в просторі: вгору, вниз, вліво, вправо, між, попереду, позаду тощо.
- Критеріями для оцінки реалізації принципу наступності в навчанні математики дітей дошкільного віку і учнів початкової школи виступають:
- знання і вміння учнів (арифметичні і геометричні уявлення);
- логіко-математичне мислення дітей (прояви здогадки і кмітливості);
- емоційне ставлення до запропонованих педагогом математичних завдань, зокрема спокій і радість при їх виконанні).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Одну з ключових позицій у забезпеченні наступності і перспективності в освітньому процесі посідає зв'язок змісту дошкільної і початкової освіти, що забезпечується шляхом побудови Базового компоненту дошкільної освіти та Концепції нової української школи на компетентнісній основі. Відповідно, наступність у логіко-математичному розвитку дітей у закладах дошкільної та початкової освіти реалізується завдяки ряду педагогічних умов, яких сучасні вихователі та вчителі обов'язково повинні дотримуватися.

Перспективи подальших наукових розвідок у цьому напрямку вбачаємо у дослідженні проблем наступності між ЗДО і НУШ під час вивчення математики дітей з особливими освітніми потребами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Базовий компонент дошкільної освіти / авт. кол.: Байер О. М., Безсонова О. К., Брежнева О. Г., Гавриш Н. В., Загородня Л. П., Косенчук О. Г., Корнеєва О. Л., Лисенко Г. М., Левінець Н. В., Машовець М. А., Мордоус І. О., Нерянова С. І., Піроженко Т. О., Половіна О. А., Рейпольська О. Д., Шевчук А. С. *Сайт МОН*. 2021. 38 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01.pdf>

2. Державний стандарт початкової освіти. *Сайт Закон.Рода*. 2018. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
3. Дорошенко Т. М., Мацько В. В. Теорія та методика формування елементарних математичних уявлень : навч. посіб / упоряд. Кременчук : ПП «Бітарт», 2019. 96 с.
4. Етимологічний словник української мови : у 7 т. / Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; редкол. О. С. Мельничук (гол. ред.) та ін. Київ : Наукова думка, 1985.
5. Інноваційна практика в роботі вихователя ДНЗ / Н. Дятлеко, А. Гончаренко, А. Шевчук та ін. Київ : Шкільний світ, 2010. 128 с.
6. Макарова Г. М. Формування відповідальності як якості особистості молодших школярів в умовах ігрової діяльності. *Педагогічні науки*. 2018. № 4 (22). С. 76–80.
7. Наступність між дошкільною та початковою освітою. *Сайт МОН*. 2018. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/nastupnist-mizh-doshkilnoyu-ta-pochatkovoyu-osvitoiu>
8. Нова українська школа: poradnik dla vchytelia / za zag. red. N. M. Bibik. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с.
9. Савченко О. Я. Наступність і перспективність в роботі перших двох ланок освіти. *Дошкільне виховання*. 2000. № 11. С. 4–5.
10. Сухомлинський В. О. *Вибрані твори: в 5-ти т.* Київ : Рад. шк., 1976. Т. 3. 670 с.

REFERENCES:

1. Bazovyi komponent doshkilnoi osvity (2021) [Basic component of preschool education] / avt. kol.: Baiier O. M., Bezsonova O. K., Brezhnieva O. H., Havrysh N. V., Zahorodnia L. P., Kosenchuk O. H., Kornieieva O. L., Lysenko H. M., Levinets N. V., Mashovets M. A., Mordous I. O., Nerianova S. I., Pirozhenko T. O., Polovina O. A., Reipolska O. D., Shevchuk A. S. *Sait MON*, 38 p. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01.pdf>
2. Derzhavnyi standart pochatkovoї osvity (2018) [State standard of primary education] *Sait Zakon.Rada*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
3. Doroshenko T. M., Matsko V. V. (2019) Teoriia ta metodyka formuvannia elementarnykh matematychnykh uia-vlen [Theory and method of formation of elementary mathematical ideas] : navch.posib. / uporiad. Kremen-chuk : PP «Bitart», 96 p. [in Ukrainian]
4. Etymolohichni slovnyk ukrainskoi movy (1985) [Etymological dictionary of the Ukrainian language] : u 7 t. / In-t movoznavstva im. O. O. Potebni; redkol. O. S. Melnychuk (hol. red.) ta in. Kyiv : Naukova dumka. [in Ukrainian]
5. Innovatsiina praktyka v roboti vykhovatel'ia DNZ (2010) [Innovative practice in the work of a preschool teacher] / N. Diatleko, A. Honcharenko, A. Shevchuk ta in. Kyiv : Shkilnyi svit, 128 p. [in Ukrainian]
6. Makarova H. M. (2018) Formuvannia vidpovidalnosti yak yakosti osobystosti molodshykh shkoliariv v umovakh ihrovoi diialnosti [The formation of responsibility as a personality quality of younger schoolchildren in the conditions of game activities] *Pedahohichni nauky*. № 4 (22). pp. 76–80. [in Ukrainian]
7. Nastupnist mizh doshkilnoiu ta pochatkovoiu osvitoiu (2018) [Continuity between preschool and primary education] *Sait MON* URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/nastupnist-mizh-doshkilnoyu-ta-pochatkovoyu-osvitoiu>
8. Nova ukrainska shkola: poradnyk dla vchytelia (2018) [New Ukrainian school: a teacher's guide] / za zah. red. N. M. Bibik. Kyiv : Litera LTD, 160 p. [in Ukrainian]
9. Savchenko O. Ya. (2000) Nastupnist i perspektyvnist v roboti pershykh dvokh lanok osvity. [Continuity and perspective in the work of the first two links of education] *Doshkilne vykhovannia*. № 11. pp. 4–5. [in Ukrainian]
10. Sukhomlynskyi V. O. (1976). *Vybrani tvory: v 5 t.* [Selected works: in 5 volume] T. 1. Kyiv : Radyanska shkola. 670 p. [in Ukrainian]

УДК 373.2.091.2:316.47

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2022.5.2>

Світлана СМОЛЮК

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська обл., Україна, 43025
ORCID: 0000-0001-5427-1285

Бібліографічний опис статті: Смолюк, С. (2022). Особливості міжособистісної взаємодії вихователя і вихованців закладу дошкільної освіти. *Acta Paedagogica Volynienses*, 5, 10–14, doi:

ОСОБЛИВОСТІ МІЖОСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ВИХОВАТЕЛЯ І ВИХОВАНЦІВ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті проаналізовано теоретико-методологічні засади формування міжособистісної взаємодії вихователя і вихованців закладу дошкільної освіти. Автором проаналізовано, що побудова міжособистісної взаємодії базується на принципі психологічно рівноправного співробітництва вихователя та вихованців закладу дошкільної освіти і є необхідною умовою реалізації особистісного підходу. Зокрема, автором досліджено, що в закладі дошкільної освіти міжособистісна взаємодія (педагогічне спілкування) відбувається між вихователем і дітьми, батьками, колегами, і спрямована на встановлення сприятливого психологічного клімату, оптимізацію діяльності, стосунків. З'ясовано, що успішність суб'єкт-суб'єктної взаємодії залежить від характеру зв'язків між вихователем та вихованцем. Зв'язок цих суб'єктів освітнього процесу здійснюється у формі міжособистісної взаємодії. Розвиток міжособистісної взаємодії відбувається у три етапи: встановлення психологічного контакту між учасниками взаємодії; власне відбувається сумісна діяльність, яка спрямована на досягнення мети міжособистісної взаємодії; завершення взаємодії у зв'язку з отриманням її результату, що супроводжується виникненням взаєморозуміння між учасниками взаємодії. Визначено, що основними компонентами готовності педагогів до реалізації взаємовідносин з вихованцями є: позитивна психологічна настанова вихователя на власну педагогічну діяльність; готовність до міжособистісної атракції; готовність до рефлексії; емпатія; особистісна ідентифікація; інтерактивність; гнучкість, пластичність мислення; готовність до виконання ролі фасилітатора; формування життєвої компетентності та життєстійкості.

Досліджено, що всі складові міжособистісної взаємодії характеризуються взаємністю і обіймають такі явища як взаєморозуміння, взаємовплив, взаємопізнання, взаємовідношення, сумісність та спрацьованість. Ознаками міжособистісної взаємодії є: реально функціонуючий зв'язок суб'єктів (вихователь-вихованець), їх взаємозалежність, наявність взаєморозуміння, взаємодопомоги, співпереживання, взаємовплив.

Ключові слова: взаємодія, міжособистісна взаємодія, суб'єкт-суб'єктна взаємодія, вихованець, вихователь закладу дошкільної освіти.

Svitlana SMOLIUK

Candidate of Pedagogic Sciences, Associate Professor at the Department of General Pedagogy and Preschool Education, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli Ave, Lutsk, Ukraine, 43025
ORCID: 0000-0003-0261-8595

To cite this article: Smoliuk, S. (2022). Osoblyvosti mizhosobystisnoi vzaiemodii vykhovatelya i vykhovantsiv zakladu doshkilnoi osvity [Peculiarities of interpersonal interaction between the teacher and pupils of the preschool education institution]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 5, 10–14, doi:

PECULIARITIES OF INTERPERSONAL INTERACTION BETWEEN THE TEACHER AND PUPILS OF THE PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTION

The article analyzes the theoretical and methodological foundations of the formation of interpersonal interaction between the teacher and pupils of the preschool education institution. The author analyzed that the construction of interpersonal interaction is based on the principle of psychologically equal cooperation between the teacher and pupils of the preschool education institution and is a necessary condition for the implementation of the personal approach. In particular, the author researched that interpersonal interaction (pedagogical communication) takes place between the teacher and children,

parents, and colleagues in a preschool education institution, and is aimed at establishing a favorable psychological climate, optimizing activities, and relationships. It was found that the success of subject-subject interaction depends on the nature of the relationship between the teacher and the pupil. The connection of these subjects of the educational process is carried out in the form of interpersonal interaction. The development of interpersonal interaction takes place in three stages: establishment of psychological contact between the participants of the interaction; actually there is a joint activity, which is aimed at achieving the goal of interpersonal interaction; completion of the interaction in connection with obtaining its result, which is accompanied by the emergence of mutual understanding between the participants of the interaction. It was determined that the main components of teachers' readiness to implement mutual relations with pupils are: positive psychological guidance of the teacher on his own pedagogical activity; readiness for interpersonal attraction; readiness for reflection; empathy; personal identification; interactivity; flexibility, plasticity of thinking; readiness to play the role of a facilitator; formation of life competence and vitality.

It has been studied that all components of interpersonal interaction are characterized by reciprocity and include such phenomena as mutual understanding, mutual influence, mutual recognition, mutual relations, compatibility and cooperation. Signs of interpersonal interaction are: a really functioning relationship between subjects (educator-educated), their interdependence, the presence of mutual understanding, mutual assistance, empathy, mutual influence.

Key words: interaction, interpersonal interaction, subject-subject interaction, pupil, educator of preschool institution.

Актуальність проблеми. Основну роль в психічному розвитку та становленні особистості відіграє взаємодія дитини з середовищем і, в першу чергу, з соціальним оточенням, засвоєння нею досвіду дорослих в ігровій та навчальній діяльності. Це висуває підвищені умови до взаємодії на різних рівнях діяльності та спілкування, зокрема, дослідження проблеми міжособистісної взаємодії вихователя та вихованців має велике значення для вирішення питань, пов'язаних з організацією сумісної діяльністю налагодженням міжособистісних стосунків та створенням позитивного психологічного клімату в закладі дошкільної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням особливості міжособистісної взаємодії дітей дошкільного віку з дорослими та однолітками приділяли увагу багато відомих українських і зарубіжних вчених. Серед науковців, котрі досліджували проблематику міжособистісної взаємодії, варто відзначити праці М. Єлагіна, О. Смірнова (в пізнавальній діяльності), Т. Антонова, Н. Короткова, Н. Пантіна (в ігровій діяльності), О. Кононко, Т. Піроженко, Р. Терещук (в спільній самостійній діяльності); М. Боришевський, О. Венгер, Д. Ельконін, А. Ружська, Г. Счастлива та ін.

Мета статті – на основі аналізу літературних джерел визначити особливості міжособистісної взаємодії вихователя і вихованців закладу дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Міжособистісна взаємодія була предметом наукового дослідження багатьох учених і висвітлена в працях вітчизняних та зарубіжних психологів. Зокрема, розглядалися такі питання, як співвідношення взаємодії, спіл-

кування, сумісну діяльність та комунікацію (Г. М. Андреева, М. М. Обозов, В. М. Панфьоров); взаємодію як форму активності суб'єкта (Б. Ф. Ломов); взаємодію як умову сумісної діяльності; (А. Л. Журавльов); суб'єкт-суб'єктні взаємовідносини в освітньому процесі закладів дошкільної освіти (В. Вербицького, В. Мачуського, Г. Пустовіта, А. Сиротенка, Т. Сущенко); фактори, що спричиняють взаємодію (Ю. Л. Ханін); взаємодію у контексті часу та простору (Я. Щепанський).

У широкому розумінні взаємодія визначається як процес впливу об'єктів (суб'єктів) один на одного та їхня взаємна зумовленість та зв'язок; як об'єктивна та універсальна форма руху, розвитку, що визначає існування та структурну організацію будь-якої системи. Взаємодія охоплює всі види суспільних процесів і людської діяльності (працю, пізнання, спілкування, виховання, навчання тощо) і кожна з наукових галузей, враховуючи свою специфіку, розширює та уточнює визначення цього терміна.

Побудова міжособистісної взаємодії базується на принципі психологічно рівноправного співробітництва вихователя та вихованців закладу дошкільної освіти і є необхідною умовою реалізації особистісного підходу і водночас умовою формування компетентностей майбутніх вихователів закладу дошкільної освіти (Smoliuk, 2022, p. 120).

Міжособистісні стосунки виникають на основі готовності партнерів до позитивної міжперсональної взаємодії у спільній діяльності. Здатність людини до взаємодії визначається як суб'єктивними факторами її індивідуального розвитку, так і особливостями соціальних інститутів, що мають на неї вплив.

У міжособистісних стосунках індивід може бути одночасно як суб'єктом, так і об'єктом впливу, пізнання, оцінки. Це детермінується суб'єкт-суб'єктними і суб'єкт-об'єктними взаємовідносинами, які виникають у процесі життєдіяльності людей. Чинником реалізації стосунків є спілкування як важлива, невід'ємна сфера взаємин людей, сама життєдіяльність індивідів, а також як реалізація всієї системи міжособистісних стосунків (Zhelanova, 2012, p. 72).

В дослідженнях відзначається, що до структури взаємодії входять: суб'єкти взаємодії, взаємний зв'язок, взаємний вплив один на одного, взаємні зміни суб'єктів спілкування. При цьому взаємодія складається з дій, які визначають: діючий суб'єкт; об'єкт дії чи суб'єкт, на який спрямовано вплив; метод дії чи спосіб використання засобів впливу; реакцію індивіда, на якого впливають, чи результат дії (Savchyn, 2012, p. 6). Отже, успішність суб'єкт-суб'єктної взаємодії залежить від характеру зв'язків між вихователем та вихованцем. Зв'язок цих суб'єктів виховного процесу здійснюється у формі міжособистісної взаємодії.

В закладі дошкільної освіти міжособистісна взаємодія (педагогічне спілкування) відбувається між вихователем і дітьми, батьками, колегами, і спрямована на встановлення сприятливого психологічного клімату, оптимізацію діяльності, стосунків. Коржук О. зазначає, що педагогічне спілкування є поліфункціональним явищем, оскільки забезпечує обмін інформацією (комунікативний аспект), пізнання особистості, співпереживання, самоствердження (перцептивний), продуктивну організацію взаємодії (інтерактивний) (Korzhuik, 2012, p. 7).

Поняття «міжособистісна взаємодія» розкривається через такі поняття, як «взаєморозуміння», «взаємодопомога», «співпереживання», «взаємовплив». Спираючись на трактування, можна виділити такі ознаки міжособистісної взаємодії: реально функціонуючий зв'язок суб'єктів (вихователь-вихованець), їх взаємозалежність, наявність взаєморозуміння, взаємодопомоги, співпереживання, взаємовплив.

Желанова В. основними компонентами готовності педагогів до реалізації суб'єкт-суб'єктних взаємовідносин з вихованцями відносить: *позитивна психологічна настанова вихователя на власну педагогічну діяльність*, що забезпечує його готовність брати на себе

ініціативу у визначенні доцільного стилю взаємовідносин з вихованцями групи; *готовність до міжособистісної атракції*, що розуміється як взаємоповага, вияв симпатії до особистості дитини, здатність створювати позитивну атмосферу під час теоретичних та практичних занять; *готовність до рефлексії* – осмислення педагогом того, як він насправді сприймається й оцінюється; *рефлексія* як акт самоаналізу і самопізнання педагога в контексті його спілкування з вихованцями; *емпатію* – здатність педагога «вживатися» в душевні, емоційно-психологічні стани своїх вихованців, інтуїтивно проникати у внутрішній світ партнера освітньої взаємодії, готовність до співпереживання, допомоги і підтримки в різних її формах і проявах; *особистісну ідентифікацію*, що виражається в емоційно-когнітивному ототожненні одного індивідуума з іншим (вихователю допомагає «ввійти» у внутрішній світ вихованців, відчути його у всій повноті, неповторності і різноманітності, а вихованцю вона допомагає асимілювати у своїй свідомості, психологічно «привласнити» найпривабливіші особистісні якості педагога як старшого товариша, помічника, що є носієм професійного і життєвого досвіду, творчої діяльності); *інтерактивність*, яка проявляється у вигляді різних типів і форм міжособистісних взаємовідносин між людьми і вносити корективи у власні дії та педагогічну діяльність; *гнучкість, пластичність мислення*, готовність до зміни функціонально рольових взаємин із вихованцями у процесі конкретної пізнавальної або творчої діяльності; *готовність до виконання ролі фасилітатора*, тобто педагога-консультанта, порадирика, помічника; *сформувати життєву компетентність та життєстійкість*, високий рівень розвитку пізнавальної й творчої активності, індивідуальний стиль творчої діяльності (Zhelanova, 2012, p. 74–75).

Сучасні дослідники пропонують структуру міжособистісної взаємодії до якої входять:

- певні спонукання (інтерес, розуміння потреби у взаємодії, співробітництві, спілкуванні тощо);
- певна поведінка (мова, дії, жести, міміка і т.п.);
- емоції і почуття (задоволення від спілкування, симпатія чи антипатія, взаємна атракція або негативні стани та ін.);

– пізнання (сприймання іншого, мислення, уява, уявлення);

– саморегуляція, воля (витримка при відсутності взаєморозуміння, володіння собою у випадку конфлікту, надання допомоги іншим у важкій ситуації тощо) (Tarasiuk, 2014, p. 648).

Будучи одним із суб'єктів виховного впливу на вихованців, вихователь є організатором їх педагогічної взаємодії з природним, предметним та соціальним середовищем. Головне під час організації такої взаємодії – не лише забезпечення активної позиції вихованців у досягненні цілей і завдань виховної взаємодії, а й створення необхідних соціально-психологічних умов для самореалізації кожним із них своїх духовних можливостей, забезпечення людинотворчого характеру освітнього процесу.

У дослідженнях Ситнік С. наголошено, що розвиток міжособистісної взаємодії відбувається у три етапи. Перший етап – встановлення психологічного контакту між учасниками взаємодії. Другий етап – власне відбувається сумісна діяльність, яка спрямована на досягнення мети міжособистісної взаємодії. Третій етап – завершення взаємодії у зв'язку з отриманням її результату, що супроводжується виникненням взаєморозуміння між учасниками взаємодії (Sytnik, 2014, p. 98).

Міжособистісна взаємодія вихователя і вихованця в закладі дошкільної освіти повинна ґрунтуватися на принципах: взаємоповага,

довіра, доброзичливість, діалогічність, які, власне, є виявом суб'єкт-суб'єктних стосунків, що стимулює зростання самоактивності дитини і створює можливості для задоволення її актуальної потреби у творчій самореалізації та самоствердженні (Zhelanova, 2016). У цьому полягає головна особливість дошкільної освітньої діяльності, що будується на взаємній співтворчості педагога і вихованців, на їхній дружбі і духовній спільності, на визнанні самоцінності творчої особистості дитини, на взаємоповазі і взаємній зацікавленості у спільному успіху і наслідках цієї діяльності. Така особливість дошкільного педагогічного процесу пояснюється тим, що дитина опиняється в ньому за покликом своїх внутрішніх мотивів, потрапляє в інше (на відміну від школи) освітнє середовище, де відсутні стандарти, однакові вимоги до всіх або примус. Головним тонусом взаємин педагога і дітей, атмосферою життя дитячого колективу мають бути розумна доброта і доброзичливість.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, одним із першочергових завдань вихователя для створення успішної міжособистісної взаємодії є налагодження взаємин між вихованцями, забезпечення їхньої особистісної свободи, ініціативності та активності у спілкуванні. Така взаємодія є необхідною умовою ефективної співпраці вихователя з вихованцями в закладі дошкільної освіти.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Желанова В. Суб'єкт – суб'єктна взаємодія вихователя і вихованців як засіб творчої самореалізації особистості. *Педагогічний часопис Волині*. 2016. № 2. С. 71-76. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pchv_2016_2_16
2. Коржук О. Чуйне ставлення вихователя до дітей як засіб налагодження педагогічної взаємодії у навчально-виховному процесі ДНЗ. *Вісник Інституту розвитку дитини*. Сер. : Філософія, педагогіка, психологія. 2014. Вип. 34. С. 101-107. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vird_2014_34_17
3. Савчин М. В. Особливості міжособистісної взаємодії суб'єктів навчання. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2012. Вип. 1. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2012_1_40
4. Ситнік С. В. Характеристика та ознаки міжособистісної взаємодії. *Наука і освіта*. 2014. № 11. С. 156–161. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NiO_2014_11_31
5. Смолюк С. Сутнісний аналіз поняття «міжособистісної взаємодії» вихователя закладу дошкільної освіти. *«Acta Paedagogica Volynienses»*. Волинський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Вип. 1. Т. 1. С. 118–122.
6. Тарасюк Л. М. Особливості становлення міжособистісної взаємодії дітей дошкільного віку. *Проблеми сучасної психології* : Збірник наукових праць К-ПНУ імені Огієнка. Київ : Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2014. Вип. 24. С. 646–657.

REFERENCES:

1. Zhelanova V. (2016) Subiekt – subiektna vzaiemodiia vykhovatel'ia i vykhovantsiv yak zasib tvorchoi samorealizatsii osobystosti [Subject – the subjective interaction of the educator and students as a means of creative self-realization of the individual]. *Pedahohichniy chasopys Volyni*. № 2. P. 71–76. (in Ukrainian)

2. Korzhuk O. (2014) Chuine stavlennia vykhovatel'ia do ditei yak zasib nalahodzhennia pedahohichnoi vzaiemodii u navchalno-vykhovnomu protsesi DNZ [Sensitive attitude of the educator to children as a means of establishing pedagogical interaction in the educational process of secondary schools]. *Visnyk Instytutu rozvytku dytyny. Ser. : Filosofiia, pedahohika, psykhologiiia*. Vyp. 34. p. 101–107. (in Ukrainian)
3. Savchyn M. V. (2012) Osoblyvosti mizhosobystisnoi vzaiemodii subiektiv navchannia [Features of interpersonal interaction of subjects of study]. *Visnyk Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy*. Vyp. 1. (in Ukrainian)
4. Sytnik S. V. (2014) Kharakterystyka ta oznaky mizhosobystisnoi vzaiemodii [Characteristics and signs of interpersonal interaction]. *Nauka i osvita*. № 11. P. 156–161. (in Ukrainian)
5. Smoliuk S. (2022) Sutnisnyi analiz poniattia «mizhosobystisnoi vzaiemodii» vykhovatel'ia zakladu doshkilnoi osvity. «Acta Paedagogica Volynienses». *Volynskyi natsionalnyi universytet imeni Lesi Ukrainky*. Lutsk : Vydavnychiy dim «Helvetyka». Vyp. 1. T. 1. p. 118–122.
6. Tarasiuk L. M. (2014) Osoblyvosti stanovlennia mizhosobystisnoi vzaiemodii ditei doshkilnoho viku. *Problemy suchasnoi psykhologii : Zbirnyk naukovykh prats K-PNU imeni Ohiiienka*. Kyiv : Instytut psykhologii imeni H.S. Kostiuca NAPN Ukrainy. Vyp. 24. S. 646–657.

УДК 37.015.3:[373.2.016:81'243]

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2022.5.3>

Наталія ТРОФАЇЛА

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології та педагогіки розвитку дітей, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, вул. Садова, 2, м. Умань, Черкаська обл., Україна, 20301

ORCID: 0000-0002-9865-6133

Бібліографічний опис статті: Трофаїла, Н. (2022). Психолого-педагогічні основи навчання іноземної мови дітей дошкільного віку. *Acta Paedagogica Volynienses*, 5, 15–19, doi:

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті визначено та обґрунтовано психолого-педагогічні умови, які забезпечують ефективність виховання інтересу у дітей дошкільного віку до вивчення іноземної мови, а саме: урахування педагогом вікових та індивідуальних особливостей дошкільників і забезпечення диференційованого підходу в процесі навчання дітей іноземних мов; надання комунікативної спрямованості процесу навчання дітей іноземних мов; поєднання традиційних і нетрадиційних форм, ігрових методів організації навчальної діяльності дітей; позитивне підкріплення вихователем успіхів дитини у вивченні іноземних мов. Проаналізовано важливість та необхідність навчання дітей дошкільного віку іноземної мови, визначено цілі навчання, представлено організацію та деякі методичні аспекти навчання дітей у закладах дошкільної освіти. Охарактеризовано переваги раннього навчання дошкільників іноземної мови, адже на ранній щаблі іноземна мова покликана і повинна вирішити більш важливу мету, ніж тільки придбання певних практичних навичок і вмінь. Роль іноземної мови на ранньому ступені навчання особливо неопцієнна для всебічного розвитку дітей. Мова для дитини – це насамперед засіб комунікації, пізнання і виховання. Тож, надзавданням на ранньому ступені навчання має стати розвиток особистості дитини засобами іноземної мови. Описано основні завдання вихователя з правом викладання іноземної мови, який сприяє зацікавленню дітей до вивчення мов як засобу спілкування і, водночас, як важливого компонента їхньої підготовки до школи, оскільки він, як правило, сприяє розвитку особистості життєва компетентність у дошкільному дитинстві. Рівень професійної підготовки вихователя, а також теоретичні, методичні та практичні навички залежатимуть, перш за все, від зацікавленості дошкільників до мов, їхнім бажанням оволодіти ним і взагалі їх комунікативною компетенцією.

Ключові слова: дошкільна освіта, діти дошкільного віку, інтерес до вивчення іноземних мов, методичні аспекти навчання.

Nataliia TROFAILA

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Child Psychology and Pedagogy, Paulo Tychna Uman State Pedagogical University, Sadova str., 2, Uman, Cherkasy region, Ukraine, 20301

ORCID: 0000-0002-9865-6133

To cite this article: Trofaïla, N. (2022) Psykholoho-pedahohichni osnovy navchannia inozemnoi movy ditei doshkilnoho viku [Psychological-pedagogical basis of teaching a foreign language to preschool children]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 5, 15–19, doi:

PSYCHOLOGICAL-PEDAGOGICAL BASIS OF TEACHING A FOREIGN LANGUAGE TO PRESCHOOL CHILDREN

The article defines and substantiates the psychological and pedagogical conditions that ensure the effectiveness of fostering the interest of preschool children in learning a foreign language, namely: the teacher takes into account the age and individual characteristics of preschoolers and ensures a differentiated approach in the process of teaching children foreign languages; provision of a communicative focus on the process of teaching children foreign languages; a combination of traditional and non-traditional forms, game methods of organizing children's educational activities; positive reinforcement by the teacher of the child's success in learning foreign languages. The importance and necessity of teaching preschool children a foreign language is analyzed, the goals of learning are defined, the organization

and some methodological aspects of teaching children in preschool education institutions are presented. The advantages of early learning of a foreign language for preschoolers are characterized, because at an early stage, a foreign language is called and should solve a more important goal than just the acquisition of certain practical skills and abilities. The role of a foreign language at an early stage of education is especially invaluable for the comprehensive development of children. Language for a child is primarily a means of communication, cognition and education. Therefore, the development of the child's personality through the means of a foreign language should be the overarching task at an early stage of education. The main tasks of an educator with the right to teach a foreign language are described, which promotes children's interest in learning languages as a means of communication and, at the same time, as an important component of their preparation for school, since it, as a rule, contributes to the development of personality and life competence in preschool childhood. The level of professional training of the teacher, as well as theoretical, methodical and practical skills, will depend, first of all, on the interest of preschoolers in languages, their desire to master it and, in general, their communicative competence.

Key words: preschool education, preschool children, interest in learning foreign languages, methodological aspects of education.

Актуальність. Складний і багатогранний процес глобалізації, що поширюється на всі сфери суспільного життя, зумовив перегляд змісту навчання в системі освіти. Взаємозближення культур різних народів, обумовлене розвитком науки і техніки, призвело до того, що діти з раннього віку все частіше опиняються включеними у багатомірний інформаційний простір, успішне орієнтування в якому забезпечує комунікативна компетентність.

Іноземна мова дедалі наполегливіше входить у наше життя, інтегруючи українське суспільство зі світовим культурним простором. А відтак знання іноземних мов стає потребою часу, необхідним компонентом освіченості сучасної людини. Хоча навчання дошкільнят іноземній мові віднесено до варіативного компонента Державного стандарту дошкільної освіти, однак набуває все більшого поширення. Реформування сучасного дошкілля сприяє визначенню і утвердженню за пріоритетні особистісно орієнтований і компетентнісний підходи до реалізації змісту освіти дітей. Зміни в соціально-політичному житті країни в руслі чинного законодавства – Конституція України, Закон України «Про освіту», Закон України «Про дошкільну освіту» та інші увиразнюють низку концептуальних положень її обов'язкового структурного компонента – мовної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Численні дослідження психологів, лінгвістів і педагогів стосувалися проблематики засвоєння старшими дошкільниками іноземної лексики. Так, Н. Імедадзе, О. Зорін розглядали проблему періодизації сенситивності до засвоєння іноземних мов дітей дошкільного віку; А. Богуш, Н. Гавриш, К. Крутій, Т. Піроженко вивчали мовленнєву діяльність дітей дошкіль-

ного віку; М. Вашуленко, Г. Ніколайчук, Л. Калмикова вивчали готовність дітей дошкільного віку до мовлення як лінгводидактичну проблему; Л. Айдарова, М. Лисіна, А. Маркова, Д. Ельконін досліджували комунікативний підхід до розвитку мовлення дітей дошкільного віку; Б. Ананьєв, О. Бодальов, М. Вайсборд та інші вивчали сутність феномену спілкування серед дітей дошкільного віку; Н. Агурова, Т. Алешина, Л. Виготський, О. Бойко, К. Віттенберг, С. Доброборська, Л. Цвік, та П. Маслова, В. Ляудіс, Г. Матюха, Л. Смирнова, З. Футерман, Т. Шкваріна проводили дослідження щодо навчання дітей дошкільного віку іншомовного спілкування.

Мета дослідження: аналіз проблем навчання дошкільників іноземної мови та теоретичне обґрунтування шляхів вирішення даних проблем.

Виклад основного матеріалу дослідження. З огляду на це не лише постають нові проблеми формування комунікативної компетенції дітей дошкільного віку, а й посилюється запит педагогічної спільноти на навчально-методичну літературу як засіб фахової підготовки вихователів ЗДО до навчання дітей іноземної мови з наймолодшого віку. Перш за все йдеться про вихователя ЗДО-учителя іноземної мови, який сприяє зацікавленню вихованців вивченню мови як засобу спілкування і водночас як важливого компонента їх підготовки до школи, адже загалом це сприяє формуванню життєвої компетенції особистості в дошкільному дитинстві. Специфіка навчання іноземної мови в цьому віковому періоді зумовлена тим, що дошкільники опановують нею як засобом спілкування, запам'ятовуючи фрази і речення, однак при цьому не вивчають окремі компоненти мови. Методично правильно організований педагогом процес сприяє успішнішому

оволодінню дітьми навчальною інформацією (Marchii-Dmytrash, 2015).

Від рівня фахової підготовки вихователя, а також теоретичної, методичної і практичної майстерності залежатиме, передусім, зацікавлення дошкільників мовою, ступінь опанування нею і, загалом, їхня комунікативна компетенція. На сучасному етапі реформування освітньої системи України до вихователя з правом навчання іноземної мови сформульовано низку вимог: окрім володіння знаннями зі своєї дисципліни, він повинен моделювати навчальний процес із проєкцією на досягнення його високої ефективності; педагог має вирізнятися творчістю; повинен бути обізнаним із раціональними формами організації навчального процесу і впроваджувати їх у реальну практику роботи з дітьми; використовувати ефективні методи і прийоми навчання, оптимальні способи досягнення означених цілей.

Навчання дітей дошкільного віку іноземної мови віднесено до варіативного компонента Державного стандарту дошкільної освіти. Іноземної мови можна навчати дітей в сім'ї, закладі дошкільної освіти. При цьому слід мати на увазі таку обов'язкову передумову: лише тоді, коли процес навчання будуватиметься на науково обґрунтованих підходах, він сприятиме своєчасній соціалізації особистості дитини, формуванню її особистісної культури (через знайомство з мовою та культурою іншого народу), розвиткові пізнавальних психічних процесів (мислення, пам'яті, уваги, уяви, відчуттів, сприймання).

Специфіка оволодіння дошкільником іноземною мовою тісно пов'язана з безпосередністю його сприймання, відкритістю до спілкування, певною спонтанністю в опануванні нового знання. Відомо: вік від народження до 6 (7) років є сензитивним періодом для мовленевого розвитку особистості, яка зростає і розвивається. Численні дослідження психологів, лінгвістів і педагогів засвідчують, що в цьому віці діти навчаються говорити майже без проблем. Це стосується як рідної, так і нерідної (другої) мови (Marchii-Dmytrash, 2015).

Запорукою успішного оволодіння малятами іноземною мовою є врахування педагогами в освітній роботі з ними анатомо-фізіологічних та психічних особливостей дітей. Без цього неможливо правильно визначити найбільш

оптимальний час, коли варто починати знайомити дитину з іншою мовою, обрати найбільш раціональні форми, методи, прийоми та засоби навчання, дозувати матеріал. Ось чому вкрай важливо, щоб формування навичок правильної звуковимови починалося з дошкільного віку, а самі педагоги, які навчають дітей іноземної мови, вільно володіли розмовним мовленням і мали бездоганну вимову, інтонування. Це унеможливить звикання дітей до неправильного вимовляння звуків, слів, фраз нерідною мовою, застереже дорослих від сумної необхідності згодом переучувати, виправляти їх.

Щодо особливостей сприймання дітей іноземної мови, то для психічного розвитку дитини дошкільного віку характерні швидкий темп і значна інтенсивність (відбуваються істотні якісні зрушення у процесах сприймання, пам'яті, мислення, уваги, уяви, зароджується довільна регуляція поведінки тощо). Так, пам'ять дошкільнят має величезні можливості. Одна з найважливіших передумов успішного навчання іноземної мови – увага дошкільнят. Діти цього віку ще не мають стійкої цілеспрямованої уваги, не можуть тривалий час зосереджуватися на одному завданні.

Як уже зазначалося, актуальним є питання щодо вибору оптимального часу початку навчання дошкільнят іноземної мови. Цей вибір зумовлюється середовищем, у якому виховується малюк (сім'я, заклад дошкільної освіти). Враховуючи це, навчання дитини другої мови можна розпочинати у різні строки. Варто зазначити, що більшість дошкільнят починає вивчати іноземну мову з радістю, охоче, проте досить швидко (вже через кілька занять) у переважній частині малят цей інтерес слабшає, згасає. Це пояснюється несформованістю у дітей мотивації до такого навчання, основою якого було б розуміння, чим важливе знання іноземної мови для подальшого дорослого життя (Trofaïla, 2019).

Впродовж останнього часу навчання іноземної мови у період дошкільного дитинства стало вельми популярним і здійснюється за розрізненими авторськими програмами та методиками (які мають право на існування в освітньому просторі дошкільця). Відповідно до визначеної мети основними завданнями навчання іноземної мови дітей дошкільного віку є: виховання інтересу, поваги, толерантності і ціннісного

ставлення до культури, традицій та звичаїв народів, які розмовляють іншою мовою; ознайомлення з елементами соціокультури іншомовних країн; прищеплення елементарних навичок усного мовлення (аудіювання, говоріння); створення умов для оволодіння елементарним умінням спілкуватись іноземною мовою у межах комунікативного мінімуму, пов'язаного зі світом дитинства; сприяння набуттю початкових лінгвістичних знань; розвиток мовленнєвих здібностей; залучення дитячого досвіду спілкування рідною мовою для навчання спілкуватись іноземною; виховання культури та відкритості спілкування (Trofaïla, 2019).

Основна форма організації роботи з навчання дошкільнят іноземної мови – це заняття. Оптимальна частотність проведення цих занять на тиждень – від 2–3 (якщо заняття має форму гурткової роботи – при значній кількості сформованих підгруп дітей) до 4 (якщо кількість підгруп незначна й може передбачатися заняття з кожною дитиною у графіку роботи педагога; а також у тому разі, якщо заняття проводить безпосередньо вихователь із дітьми своєї вікової групи).

Визначаючи місце занять з іноземної мови у режимі дня ЗДО, доцільніше орієнтуватися на час, відведений для ігор та самостійної діяльності дітей, і планувати проведення цих занять у другій половині дня (до вечері). При цьому вихователь, який сам навчає іноземної мови дітей своєї вікової групи, може доцільніше передбачати час для відповідних занять з ними протягом дня (з однією підгрупою – у першій половині дня, з іншою – у другій), обов'язково дотримуючись норм навчального навантаження (зокрема, з дітьми старшої групи проводяться не більше трьох занять на тиждень у першій половині дня).

Отже, розклад занять з іноземної мови має узгоджуватися з розкладом основних занять за певними віковими групами та з розкладом роботи гуртків інших профільних напрямів. Це робиться для того, щоб раціональніше використовувати приміщення в закладі дошкільної освіти й не дублювати ті види діяльності та завдань, на яких будуються навчальні заняття за чинною програмою розвитку, навчання і виховання дошкільнят, а також задля врегулювання фізичних і психічних навантажень на дітей з урахуванням перебігу їхньої працездатності впродовж дня.

Педагогові варто пам'ятати: досягненню вищої результативності, максимальному виявленню нахилів і здібностей вихованців, дієвішому особистісному підходу до розвитку й навчання кожної дитини сприяє оптимальна наповнюваність підгруп – у них має бути по 6–8 малят (до десяти). Підгрупи для занять іноземною мовою комплектуються з огляду на попит батьків, а найголовніше – з урахуванням зацікавлень, бажань та здібностей самих дітей. Будь-яка примусовість у залученні їх до відвідування занять із іноземної мови виключається, особливо, в тих випадках, коли ця додаткова освітня послуга надається на платній основі (Trofaïla, 2019).

Провідним методом і засобом навчання та вправління на заняттях з іноземної мови виступають дидактичні ігри на основі елементарної лексики дитячого спілкування. Природного характеру мотивації мовленнєвої діяльності дитини на заняттях із вивчення іноземної мови надає гра як провідний вид діяльності дошкільняти. Мета ігрової діяльності на цих заняттях – зробити їх цікавими, бажаними для дитини, активізувати резерви мимовільного та потенціал довільного запам'ятовування й осмислення в межах ігрового контексту, досягти успіху в розв'язанні комунікативних завдань іншомовними засобами (Marchii-Dmytrash, 2015).

Організувати заняття з іноземної мови в закладі дошкільної освіти краще як специфічну цільову ігрову діяльність, куди входять сюжетно-рольові, театралізовані, дидактичні (словесні, настільно-друковані, з іграшками та картинками та ін.), рухливі, комп'ютерні, музичні ігри. Ці ігри, зумовлені рядом правил, отримують у своєму перебігу лаконічне словесне вираження і пропонують дітям для багаторазового повторення по кілька мовленнєвих зразків, чим забезпечують варіативно-ситуативне вправління у слуханні та говорінні. Доцільно варіювати ігрові завдання, щоб забезпечити засвоєння дітьми більшого обсягу мовленнєвого матеріалу, формування міцніших початкових навичок монологічного та діалогічного мовлення.

Варто зазначити, що на кожному занятті з іноземної мови слід широко застосовувати різноманітну наочність, для кращого запам'ятовування дітьми мовленнєвого матеріалу і як засіб семантизації (з'ясування значення слів, зворо-

тів тощо). Варто, зокрема надавати перевагу предметній наочності (іграшки, реальні речі, макети) та ілюстративній (картини, ілюстрації, слайди, кадри діафільмів та ін.). Показ може супроводжуватися мімікою, жестами, певним рухом, дією, що сприяє кращій семантизації слів. Надзвичайно цінним у такій роботі є елемент здогаду – він зацікавлює дітей, розвиває самостійне мислення (Trofaïla, 2019).

Значне місце у навчанні дошкільнят іноземної мови посідає використання пісенок, віршків, лічилок та інших малих літературних форм. Діти емоційніше сприймають римований текст, легше й міцніше запам'ятовують його. Щоб уникнути механічного запам'ятовування й відтворення віршів без усвідомлення їхнього змісту, важливо закріплювати потрібні для активізації лексичного запасу слова та зразки мовлення поза віршовано-пісенним контек-

стом у спеціально дібраних мовних вправах та іграх. Під час розучування малих віршованих та пісенних форм також доцільно спиратися на наочність (Babenko, 2008).

Педагоги мають право на вияв творчості у виборі навчальних програм, на варіативний розподіл навчального матеріалу та використання різних форм, методів і прийомів, засобів навчання дошкільнят іноземної мови.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, вивчення дітьми другої іноземної мови сприяє психічному, розумовому та соціальному розвитку. Сьогодні представлено чимало методів та засобів вивчення іноземної мови, кожен з яких має як позитивні так і негативні сторони. Але правильний підбір методів, їх вдале поєднання сприяє активізації мовлення дитини та готує її до вивчення іноземних мов у школі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бабенко Н. Англійська мова для дошкільнят та першокласників. Х. : Вид. група «Основа». 2008. 144 с.
2. Воронка Г. С. Англійська мова для дітей. Книга для вчителів та батьків. К.: «Логос». 2001. 96 с.
3. Марчій-Дмитраш Т. М. Навчання іноземної мови дітей дошкільного віку. Івано-Франківськ : Видавець Кушнір Г. М. 2015. 64 с.
4. Трофаїла Н. Д. Методика навчання дітей іноземної мови. Умань : ВПЦ «Візаві». 2019. 131 с.

REFERENCES:

1. Babenko N. (2001) Anhliiska mova dlia doshkilniat ta pershoklasnykiv [English for preschoolers and first graders]. Kh. : Vyd. hrupa «Osнова». 144 p. (in Ukrainian).
2. Voronka H. S. (2001) Anhliiska mova dlia ditei. Knyha dlia vchyteliv ta batkiv [English for children. A book for teachers and parents]. K.: «Lohos». 96 p. (in Ukrainian).
3. Marchii-Dmytrash T. M. (2015) Navchannia inozemnoi movy ditei doshkilnoho viku [Teaching a foreign language to preschool children]. Vydavets Kushnir H. M. 64 p. (in Ukrainian).
4. Trofaïla N. D. (2019) Metodyka navchannia ditei inozemnoi movy [Methods of teaching children a foreign language]. Uman : VPTs «Vizavi». 131 p. (in Ukrainian).

РОЗДІЛ 2 ПОЧАТКОВА ОСВІТА

УДК 378

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2022.5.4>

Леся КОЛТОК

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та методики початкової освіти, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, Львівська обл., 82100

ORCID: 0000-0001-7560-4296

Бібліографічний опис статті: Колток, Л. (2022). Формувальне оцінювання досягнень учнів початкової школи у контексті компетентнісного підходу. *Acta Paedagogica Volynienses*, 5, 20–25, doi:

ФОРМУВАЛЬНЕ ОЦІНЮВАННЯ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У КОНТЕКСТІ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ

У статті акцентується увага на понятті «формувальне оцінювання» з урахуванням сучасних методологічних підходів до організації освітнього процесу у початковій школі та загальних вимог Державного стандарту початкової освіти до результатів освоєння освітніх програм, до змісту яких входять елементи: покроковий рух до максимально кращого результату, активність, постійна рефлексія, заповнення прогалів у навчанні. Розкрито структуру формувального оцінювання якості навчальних досягнень молодших школярів, що представляє єдність цілей, критеріїв, наявність зворотного зв'язку, самооцінювання, взаємооцінювання, питань, співробітництва та взаємодії. Виявлено особливості формувального оцінювання, зумовлені специфікою роботи з учнями початкових класів. Обґрунтовано підхід до оцінки навчальних досягнень молодших школярів, використовуючи формувальне оцінювання, що впливає на об'єктивність оцінки результатів учнів та їхню оцінку самостійність. Розширено категоріальний апарат загальної педагогіки за рахунок визначення змісту поняття «формувальна оцінка» якості освіти; розвитку оцінного компонента процесу освіти, що дозволяє проєктувати оцінну діяльність вчителя та індивідуальну траєкторію розвитку дитини. У статті проаналізовано дидактичне забезпечення, що дозволяє ефективно використовувати формувальне оцінювання: комплекс компонентів (теоретичний, змістовний, організаційно-методичний, педагогічної діагностики, особистісних результатів) для цілеспрямованої організації та управління формувальним оцінюванням, спрямований на підвищення якості навчальних досягнень учнів.

Ключові слова: Нова українська школа, оцінювання, функції оцінювання, система оцінювання, формувальне оцінювання, інструменти формувального оцінювання, результат оцінювання, портфоліо.

Lesia KOLTOK

Ph.D. in Education, Associate Professor at the Department of Pedagogy and Methods of Primary Education, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, Ivana Franka str., 24, Drohobych, Lviv region, 82100

ORCID: 0000-0001-7560-4296

To cite this article: Koltok, L. (2022). Formuvalne otsiniuvannia dosiahnen uchniv pochatkovoї shkoly u konteksti kompetentnisnoho pidkhotu [Formative assessment of achievements of primary school students in the context of the competence approach]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 5, 20–25, doi:

FORMATIVE ASSESSMENT OF ACHIEVEMENTS OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS IN THE CONTEXT OF THE COMPETENCE APPROACH

The article focuses on the concept of "formative assessment" taking into account modern methodological approaches to the organization of the educational process in primary school and the general requirements of the State Standard of Primary Education for the results of mastering educational programs, the content of which includes elements: step-by-step movement to the best possible result, activity, constant reflection, filling gaps in education. The structure

of the formative assessment of the quality of educational achievements of junior high school students is revealed, which represents the unity of goals, criteria, the presence of feedback, self-evaluation, mutual evaluation, questions, cooperation and interaction. The peculiarities of formative assessment determined by the specifics of working with primary school students have been revealed. The approach to the assessment of educational achievements of junior high school students is substantiated, using formative assessment, which affects the objectivity of assessment of students' results and their assessment independence. The categorical apparatus of general pedagogy has been expanded due to the definition of the content of the concept of "formative assessment" of the quality of education; development of the evaluation component of the education process, which allows to project the evaluation activity of the teacher and the individual trajectory of the child's development. The article analyzes the didactic provision that allows effective use of formative assessment: a set of components (theoretical, substantive, organizational-methodical, pedagogical diagnostics, personal results) for purposeful organization and management of formative assessment, aimed at improving the quality of students' educational achievements.

Key words: New Ukrainian school, assessment, assessment functions, assessment system, formative assessment, formative assessment tools, assessment result, portfolio.

Постановка проблеми. Процес оцінювання результатів діяльності учнів є важливою складовою освітнього процесу Нової української школи. Державний стандарт початкової освіти ставить нові вимоги до змісту системи шкільної освіти й особливо до результатів освоєння типових освітніх програм (Derzhavnyi standart pochatkovoї osvity). Нові освітні стандарти призвели до переосмислення розуміння навчальних результатів і відповідних їм підходів до оцінювання. Державний стандарт початкової освіти вимагає оцінювання процесу навчання в цілому, передбачає оцінку і контроль не тільки предметних, але і соціальних компетентностей на різних етапах освітнього процесу (Derzhavnyi standart pochatkovoї osvity).

На даний момент система оцінювання, яка склалася в шкільній практиці, потребує нового підходу та інструментів оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи. Розроблена нова система оцінювання дозволить оцінювати та розвивати предметні та міжпредметні результати, а також і соціальні компетентності учнів. Така система повинна базуватися на формувальному оцінюванні.

Актуальність даної теми полягає в тому, що формувальне оцінювання у початковій школі не є сформованим у більшості вчителів. У зв'язку з цим проблема формувального оцінювання привертає все більшу увагу до себе.

Багато вчених (Я. А. Коменський, Ш. А. Амонашвілі, К. Д. Ушинський, Л. С. Виготський, В. М. Полонський, А. В. Баранников, Е. І. Перовський, Р.Б. Голуб, Т. Р. Самойленко та ін.) у своїх працях розглядали проблему оцінювання досягнень учнів.

Мета статті – обґрунтування доцільності використання технології формувального оці-

нювання в рамках реалізації вимог Державного стандарту початкової освіти.

Виклад основного матеріалу. Важливою складовою освітнього процесу є контроль і оцінка знань учнів. Нова українська школа потребує вдосконалення системи оцінки та контролю досягнень учнів.

Контролем можна назвати зворотний зв'язок між учнем і вчителем. З допомогою контролю вчитель отримує інформацію про ефективність навчання з даного предмету і наскільки глибоко освоєні знання учнями.

Розвиток самоконтролю в учнів і є відмінною особливістю від умов типового оцінювання. За допомогою самоконтролю учень може самостійно стежити за ступенем засвоєння навчального матеріалу, самостійно знаходити помилки і намічати способи їх розподілу.

Контроль містить у собі не тільки самоконтроль, але також його складовою частиною є «оцінювання», «оцінка», «відмітка».

З філософської точки зору, оцінка – це ставлення до соціального явища людської діяльності, поведінки, встановлення їх значущості, відповідності певним нормам і принципам моралі (схвалення, осуд, угода або критика).

Позначка передувє оцінці. «Позначка» – умовно-формальне, кількісне вираження оцінки навчальних досягнень учнів у цифрах, буквах.

Оцінка є обов'язковою частиною освітнього процесу, проте вона не називає вміння, які оцінені вчителем. Позначка – це кількісний показник, який виражає старання учня (Samoilenko, 2017, 84).

Оцінювання виконує такі функції: виховну, контрольну і навчальну. Всі ці функції розділені на дві групи: одна група орієнтована на учнів друга на вчителя. Стосовно до вчителя

оцінювання має реалізовувати функції: діагностичну, прогностичну.

Можна виділити такі функції оцінювання стосовно до учня: стимулюючу, орієнтуючу, регулюючу, що санкціонує, виховує, соціальну.

Якщо ж говорити про систему контролю, в ході якого здійснюється оцінювання, то слід додати ще навчальну та організуючу функції.

Основними функціями оцінювання є:

– *навчальна*: проведення оцінювання сприяє повторенню, вивченню, уточненню, поглибленню, систематизації та вдосконалення умінь і навичок;

– *діагностична і коректувальна*: передбачає з'ясування причин труднощів, які виникають в учня під час навчання, виявлення прогалин у знаннях і вміннях та внесення в діяльність учня і педагога коректив, спрямованих на усунення цих прогалин;

– *стимулююча*: проведення оцінювання стимулює бажання учнів поліпшити свої результати, розвиває почуття відповідальності, сприяє прагненню до змагання, формує позитивні мотиви навчання;

– *виховна*: оцінювання впливає на формування як окремих якостей, так і на особистість школяра в цілому. Оцінка формує наполегливість, чесність, самокритичність. Вона викликає почуття гордості за успіхи чи досади за погані результати своєї праці і служить поштовхом до самовиховання;

– *орієнтуюча*: показує на досягнення учнями певного результату (Vitkovskiy, Pynska, 2018, 31).

Процес оцінювання є дуже складний, так як впливає на формування особистості учня та досвід його навчальної діяльності. На сьогоднішній день освіта потребує розробки нової системи оцінювання, яка ставить цілі, планує і організовує власну діяльність.

Тому сучасна школа намагається зробити систему оцінювання більш змістовною, об'єктивною, диференційованою і гуманною. На думку вітчизняних вчених, це дозволить вчителю, по-перше, не завдавати шкоди емоційному здоров'ю учня і, по-друге, більш ефективно відстежувати знання, вміння і навички учнів.

На підставі вищевикладеного можна зробити висновок, що сучасна школа вимагає побудови нової системи оцінювання.

Заявлені для сучасної школи принципи і формати оцінювання повністю відповідають формам реалізації формувального підходу до оцінювання навчальних досягнень.

Формувальне оцінювання розуміється як процес пошуку та інтерпретації даних, які учні та їхні вчителі використовують для того, щоб вирішити, як далеко учні вже просунулися у своєму навчанні, куди їм необхідно просунути і як зробити це найкращим чином. Формувальне оцінювання – це обов'язковий елемент повноцінної системи оцінювання.

Формувальне оцінювання в сучасній школі може розглядатися як поточне, діагностичне. Але більш точна назва формуючого оцінювання – «оцінювання для навчання».

Формувальне оцінювання, або «навчання для навчання», з початку 2000 років стало переважаним напрямом у світовій освіті. Воно прийшло в освітню практику, як реакція на масову експлуатацію тестування в освітньому процесі.

Формувальне оцінювання – це оцінювання в ході навчання, де учень вміє: оцінити свої особистісні досягнення, однокласники побачити досягнення один одного, учні ставити індивідуальні цілі і прагнути до їх досягнення за індивідуальною траєкторією. Це оцінювання, коли аналізуються знання, уміння, ціннісні установки, комунікативні вміння (Vitkovskiy, Pynska, 2018, 34).

При формувальному оцінюванні оцінка досягнень орієнтована на конкретного учня, яка допомагає виявити прогалини в оволодінні учнем освітньої програми і заповнити їх з максимальною ефективністю.

Основна мета формувального оцінювання – покращувати якість навчання, мотивувати учня на подальше навчання, планування цілей і шляхів їх досягнення.

Основна риса формувального оцінювання на думку дослідників – застосування прийомів і методів, які призводять до поліпшення якості знань учнів.

Формувальне оцінювання встановлює зворотний зв'язок для вчителя та учня. Вчитель з допомогою зворотного зв'язку оцінює поточний стан навченості з предмету і визначає перспективи подальшого навчання.

Для проведення формувального оцінювання не важливо які форми, прийоми і методи ми

використовуємо, формувальним його робить не набір завдань, а мета проведення.

При організації формувального оцінювання необхідно враховувати щоб завдання відповідали пройденому матеріалу, використовувалися знайомі для учнів форми завдань, які дозволяють виявити можливі проблеми в учня.

За результатами формувального оцінювання можна спланувати певні дії, спрямовані на підвищення якості знань. Процес формувального оцінювання повинен бути безперервним у відповідності з безперервністю освітнього процесу. Формувальне оцінювання має відбуватися протягом всього освітнього процесу.

У ході формувального оцінювання оцінюються досягнення учнів у їх розвитку, а результати оцінювання порівнюються з попередніми результатами даного учня. Залежно від зміни результатів навчання учнів учитель змінює технології навчання.

З впровадженням Державного стандарту початкової освіти сучасна початкова школа знаходиться на позиціях різноманіття і варіативності, тому проблема оцінювання навчальних досягнень учнів стає ще більш актуальною.

В основі Концепції Нової української школи основним об'єктом системи оцінки виступають плановані результати освоєння учнями основної освітньої програми. У зв'язку з цим нова система оцінки повинна бути спрямована на забезпечення якості освіти, що передбачає залученість в оціночну діяльність педагога і учня, що відсутня в традиційній системі оцінювання (Konseptsiia Novoi ukrainskoi shkoly).

Нова система оцінювання повинна:

- створити нормальні відносини учня з учителем, батьками;
- знизити тривожність дітей;
- підвищити навчальну мотивацію;
- відстежити динаміку шкільної успішності;
- розвивати у школярів уміння перевіряти і контролювати себе, критично оцінювати свою діяльність, встановлювати помилки і знаходити шляхи їх усунення;
- оцінка і відмітка повинні фіксувати досягнення учня.

Навчити учнів аналізувати результати навчальної діяльності складно. Важливо навчити учнів еталонам самооцінки, способів виявлення помилок та способів їх виправлення.

Міністерство освіти і науки підготувало для учнів 1-4 класів Свідоцтво досягнень учня. Свідоцтво досягнень містить два блоки. Перша частина – особисті досягнення – здійснюється двічі на рік. Періодичне оцінювання у жовтні та остаточне оцінювання у травні. Друга частина – предметні компетенції – здійснюється лише в травні в рамках остаточного оцінювання.

Для оцінювання учнів була запропонована чотирирівнева система: «має значний успіх», «показує значний прогрес», «досягає результатів за допомогою вчителя», «потребує уваги та допомоги».

Окрім зареєстрованих результатів навчання, включених до атестата та щодо яких проводиться оцінювання, вчитель може додати свої характеристики, про які він хоче повідомити батьків. Довідка також містить поле для детального коментаря вчителя, яке може бути спрямоване батькам учня для глибшого розуміння розвитку дитини.

Оптимальним інструментом оцінки динаміки освітніх досягнень учня служить портфоліо учня.

Портфоліо – це накопичення і оцінювання індивідуальних досягнень учня за певний період навчання. Портфоліо – це процес самооцінювання своїх досягнень. Портфоліо як одна з ефективних форм накопичувального оцінювання дозволяє формувати уміння вчитися, тобто ставити цілі, планувати і організовувати власну навчальну діяльність.

У портфоліо можуть включатися результати, досягнуті учнем не тільки в ході навчальної діяльності, але і в інших формах активності: творчої, соціальної, комунікативної, фізкультурно-оздоровчої, трудової діяльності, що протікає в рамках повсякденної шкільної практики, так і за її межами (Holub, 2005, 181).

Для всіх використовуваних методів оцінювання досягнень учнів мають бути розроблені об'єктивні критерії оцінювання.

Критеріальне оцінювання – це оцінювання за певними критеріями для досягнення успішності учнів. Критерії зазвичай розробляються вчителями, учнями і спільно. Учні повинні знати критерії оцінювання тих завдань, які їм належить виконати. Знаючи критерії, учні знають, що від них вимагається і ставлять перед собою мету, яку прагнуть досягти.

Критерії, розроблені учнями сприяють більш високих результатів навчальної діяльності, так як робота проходить більш ефективно і учні орієнтуються на свої можливості.

При виробленні критеріїв необхідно встановити які знання і вміння підлягають оцінюванню в даному завданні. Критеріальне оцінювання спирається на заздалегідь розроблену і пропонувану учневі систему критеріїв. Критеріальне оцінювання дає інформацію вчителю, учням, батькам про те, як йде процес навчання (забезпечує зворотний зв'язок); вчить ставити цілі; формує в учнів усвідомлене засвоєння досліджуваного; надає впевненість у собі, у своїх знаннях і вміннях; сприяє зниженню тривожності учня; формує позитивну мотивацію; підвищує якість знань і успішності учнів (Barannykov, 2003, 33).

Крім розглянутих нами підходів до оцінювання навчальних досягнень учнів існують і інші способи оцінювання, які сприяють формуванню контрольно-оцінної самостійності учнів і підвищують якість успішності учнів.

На підставі вищевикладеного можна зробити висновок, що в систему навчальної роботи повинні включатися різні методи і прийоми

контролю і оцінки знань, щоб забезпечити якість освіти.

Висновки. Формувальне оцінювання спрямоване на учня і працює для нього. Новий підхід до оцінювання усуває дефіцити традиційної системи і повністю змінює сформовану практику.

Формувальне оцінювання підвищує ефективність взаємодії вчителя і учнів: учитель, розуміючи особливості сприйняття школярів, застосовує нові технології і методики з метою досягнення навчального результату, розвитку навичок самооцінки, самовизначення та самоорганізації.

Використання формувального оцінювання дозволяє підвищувати мотивацію школярів і вчити їх виробляти власні стратегії отримання необхідних знань, тобто розвивати навички вміння вчитися самостійно.

Результатами застосування формувального оцінювання є забезпечення освоєння стандарту всіма учнями в найбільш комфортних для кожного умовах, максимальне наближення кожного учня до запланованого їм результату, формування оціночної самостійності учнів, формуванню адекватної самооцінки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Амонашвілі Ш. А. Сутність оцінки і відмітки // Світ науки, культури, освіти № 2(5), 2007. С. 44–48.
2. Баранников А. В. Про систему оцінювання навчальних досягнень молодших школярів // Початкова школа. Плюс до і після. № 8. 2003. С. 32–40.
3. Вітковський А., Пинська М. Формувальне оцінювання: крок до навчальної самостійності // Учительська газета. Перше вересня. К., 2018. 132 с.
4. Голуб Р. Б. Портфоліо в системі педагогічної діагностики // Шкільні технології. 2005. № 1. С. 181–195.
5. Самойленко Т. Р. Оцінювання навчальних досягнень учнів у початковій школі: Досвід експериментального дослідження К. : Повіт. 2017. 132 с.
6. Державний стандарт початкової освіти [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/uploads/public/5a8/de2/5e1/5a8de25e1504c877583228.doc>
7. Концепція Нової української школи [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://osvita.ua/doc/files/news/520/52062/new-school.pdf>

REFERENCES:

1. Amonashvili Sh. A. (2007) Sutnist otsinky i vidmitky. [The essence of assessment and marking]. The world of science, culture, education, no. № 2(5), pp. 44–48.
2. Barannykov A. V. (2003) Pro systemu otsiniuvannia navchalnykh dosiahnen molodshykh shkolariv [About the system of evaluation of educational achievements of junior high school students]. Elementary School. Plus before and after, no. № 8, pp. 32–40.
3. Vitkovskiy A., Pynska M. (2018) Formuvalne otsiniuvannia: krok do navchalnoi samostiinosti [Formative assessment: a step towards educational independence]. Teacher's newspaper. First of September, 31 p.
4. Holub R. B. (2005) Portfolio v systemi pedahohichnoi diahnostryky [Portfolio in the system of pedagogical diagnostics]. School technologies, no. 1, pp. 181–195.

5. Samoilenko T. R.(2017) Otsiniuvannia navchalnykh dosiahnen uchniv u pochatkovii shkoli: Dosvid eksperymentalnoho doslidzhennia [Assessment of educational achievements of students in primary school: Experience of an experimental study]. Kyiv : Posvit. 132 p.

6. Derzhavnyi standart pochatkovoї osvity [State standard of primary education]. Retrieved from: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/uploads/public/5a8/de2/5e1/5a8de25e1504c877583228.doc>, accessed 18.10.2022.

7. Kontsepsiia Novoi ukrainskoi shkoly [Concept of the New Ukrainian School]. Retrieved from: <https://osvita.ua/doc/files/news/520/52062/new-school.pdf> accessed 20.10.2022.

УДК 378.016:81'343-051

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2022.5.5>

Іван РУСНАК

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри іноземних мов, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, вул. Проскурівського підпілля, 139, м. Хмельницький, Україна, 29013

ORCID: 0000-0003-0379-7177

Марина ВАСИЛИК

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, вул. Шевченка 57, м. Івано-Франківськ, Україна, 76018

ORCID: 0000-0002-0515-9251

Бібліографічний опис статті: Руснак І., Василик, В. (2022). Сучасні основи іншомовної освіти майбутніх фахівців у європейському освітньому просторі. *Acta Paedagogica Volyniensis*, 5, 26–33, doi:

СУЧАСНІ ОСНОВИ ІНШОМОВНОЇ ОСВІТИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

У статті на основі аналізу наукових студій сучасних дослідників та діяльності закладів вищої освіти в країнах Європейського Союзу і України обґрунтовано актуальність і доцільність підготовки майбутніх учителів/викладачів іноземних мов на засадах лінгвопедагогіки. Розкрито їх роль у створенні сприятливого іншомовного освітнього простору для безпосереднього спілкування суб'єктів процесу навчання (викладач і студенти, викладач і студент, студент – студенти, студент – студент) та залучення до нього носіїв мови і сучасних педагогічних технологій з метою формування навичок міжкультурної комунікації та набуття професійних компетентностей здобувачами освіти. Проаналізовано зміст загальнопедагогічних і лінгводидактичних дисциплін як основи теоретичної, практичної та дослідницької підготовки майбутніх фахівців іншомовної освіти в університетах Польщі, Чехії й України та вдосконалення їх навичок усного і писемного спілкування в полікультурному середовищі. Констатовано, що в цьому багатоаспектному процесі, заснованому на положеннях Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти, кожна держава-учасниця Європейського Союзу враховує національні традиції і досвід навчання іноземних мов, досягнення світової лінгвопедагогіки, індивідуальні запити і потреби своїх громадян, наявність досвідченого науково-педагогічного потенціалу. З'ясовано, що вивчення дисциплін педагогічного та лінгводидактичного циклів сприяє формуванню у майбутніх фахівців ґрунтовних теоретичних знань, розуміння процесів розвитку, соціалізації, виховання та навчання зростаючих громадян Європи, набуттю професійних компетенцій для успішної діяльності в Європейському освітньому і науковому просторі.

Ключові слова: іншомовна освіта, лінгвопедагогіка, майбутні фахівці іноземних мов, Європейський Союз, Україна, освітній процес, професійні компетентності.

Ivan RUSNAK

Doctor of Pedagogic Sciences, Professor, Head of the Department of Foreign Languages, Khmelnytskyi Humanitarian and Pedagogical Academy, Proskurivskogo pidpillia str., 139, Khmelnytskyi, Ukraine, 29013

ORCID: 0000-0003-0379-7177

Maryna VASYLYK

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Foreign Languages, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Shevchenka str., 57, Ivano-Frankivsk, Ukraine, 76018

ORCID: 0000-0002-0515-9251

To cite this article: Rusnak, I., Vasylyk, M. (2022). Suchasni osnovy inshomovnoi osvity maibutnikh fakhivtsiv u yevropeiskomu osvithnjomu prostori [Modern fundamentals of foreign language education of future specialists in the european educational area]. *Acta Paedagogica Volyniensis*, 5, 26–33, doi:

MODERN FUNDAMENTALS OF FOREIGN LANGUAGE EDUCATION OF FUTURE SPECIALISTS IN THE EUROPEAN EDUCATIONAL AREA

The article, based on the analysis of scientific studies of modern researchers and the activities of higher education institutions in the countries of the European Union and Ukraine, substantiates the relevance and expediency of training future teachers/teachers of foreign languages on the basis of linguistic pedagogy. Their role in creating a favorable foreign language educational space for direct communication between the subjects of the learning process (teacher and students, teacher and student, student – students, student – student) and the involvement of native speakers of the language and modern pedagogical technologies in order to develop intercultural communication skills is revealed. and acquisition of professional competences by education seekers. The content of general pedagogical and linguistic didactic disciplines as the basis of theoretical, practical and research training of future specialists in foreign language education at universities in Poland, the Czech Republic and Ukraine and improvement of their oral and written communication skills in a multicultural environment is analyzed. It was established that in this multifaceted process, based on the provisions of the Pan-European Recommendations on language education, each member state of the European Union takes into account national traditions and experience in learning foreign languages, the achievements of world language pedagogy, individual requests and needs of its citizens, and the presence of experienced scientific and pedagogical potential. It was found that the study of the disciplines of pedagogical and linguistic didactic cycles contributes to the formation of future specialists in-depth theoretical knowledge, understanding of the processes of development, socialization, education and training of growing citizens of Europe, the acquisition of professional competences for successful activities in the European educational and scientific space.

Key words: foreign language education, linguistic pedagogy, future specialists of foreign languages, European Union, Ukraine, educational process, professional competences.

Актуальність проблеми. Сучасний розвиток людської цивілізації характеризується динамічними глобалізаційно-інтеграційними процесами, які значно розширили й активізували міжнародні зв'язки на міждержавному та міжособистісному рівнях, а, отже, й зумовили підвищення ролі та значення досконалого володіння іноземними мовами. Адже в умовах сучасного інформаційного суспільства вони виконують подвійну функцію: з одного боку, виступають ефективним засобом комунікації, з іншого – важливим чинником забезпечення діалогу самобутніх культур, розвитку взаєморозуміння та толерантності між представниками різних держав і націй. Оскільки Україна сьогодні робить активні кроки до повноцінного входження в Європейський Союз, в її освітньому просторі, що вже став частиною Європейського простору вищої освіти, першочергового значення набуває підготовка фахівців, здатних забезпечити належний рівень опанування іноземними мовами всіма її громадянами і, особливо, молодими здобувачами освіти, починаючи з молодшого шкільного віку. Важливо враховувати й те, що Рада Європи віднесла компетентності володіння усним та письмовим спілкуванням іноземною мовою до розряду ключових. Водночас фахова іншомовна компетентність – це необхідність утворення особистості майбутнього вчителя/викладача іноземної філології, яке характеризується сукупністю знань, умінь, цінностей, якостей і ставлень,

що забезпечують його функціональний рівень і здатність до професійної діяльності. У її формуванні важливу роль відіграють також дисципліни педагогічного циклу, оскільки міжособистісну комунікацію і спілкування педагогіка розглядає як – це першооснову професійності, завдяки яким відбувається освітній процес, формування спеціальних компетентностей, підготовка фахівців, становлення самодостатньої соціальної особистості інформатизованого світу.

У контексті викладеного особливої актуальності набуває ретельне вивчення, ґрунтовний аналіз й осмислення досвіду підготовки фахівців іншомовної освіти в європейських країнах з метою впровадження ефективних організаційних заходів, форм, методів і технологій у вітчизняну систему вищої освіти, щоб забезпечити гармонійне входження її випускників у полікультурний простір Європи та інших континентів нашої планети.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення наукової літератури і з зазначеної проблеми засвідчує зростання інтересу вчених до дослідження різноманітних аспектів іншомовної освіти (В. Гаманюк – аналіз іншомовної освіти в Німеччині, Р. Гришкова – іншомовна освіта в Україні, Л. Гульпа – розвиток іншомовної освіти у середніх навчальних закладах Угорщини, О. Кучмій – іншомовна освіта у ВНЗ України та Польщі, О. Максименко – організація навчання іноземних мов у вищій школі

країн Західної Європи, М. Пархомчук – багатомовність як перспектива розвитку іншомовної освіти в початкових школах Німеччини, М. Тадеєва – розвиток сучасної шкільної іншомовної освіти в країнах-членах Ради).

Педагогічні та методичні аспекти підготовки фахівців з навчання іноземних мов висвітлено в працях Т. Алексєєвої, В. Базуріної, Н. Бориско, Т. Десятова, Т. Зубенко, Г. Колодько, О. Кузнецової, Н. Лавриченко, М. Нетреби, С. Ніколаєвої, Т. Полонської, В. Редька, М. Соловей, М. Тадеєвої та ін. Водночас лінгвопедагогічні аспекти цього процесу, незважаючи на їх актуальність, ще не привернули належної уваги сучасних науковців.

Мета дослідження – здійснити порівняльний аналіз досвіду впровадження лінгводидактичних засад іншомовної підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти країн Європи і України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна лінгвопедагогіка як інтегративна галузь науки зосереджується на пошуках факторів та умов навчання іноземної мови для підвищення якості надання освітніх послуг, а також виявлення їх впливу на розвиток особистості, оскільки в цьому процесі студент набуває міжкультурного досвіду, відбувається його міжкультурна комунікація. Тобто, йдеться про створення іншомовного освітнього простору, до якого, крім безпосередніх учасників процесу навчання (викладача і студентів, викладача і студента, студента і студентів/студента), долучаються носії мови, завдяки тому створюються сприятливі умови для спілкування з іноземними ровесниками за допомогою сучасних технічних засобів та безпосереднього діалогу/взаємодії зі своїми одногрупниками, набуття професійних компетентностей майбутнього фаху, що відповідають Загальноєвропейським Рекомендаціям з мовної освіти. (Загальноєвропейські рек-ї з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання, 2003).

Досвід європейських країн у сфері іншомовної освіти цікавий і цінний тим, що вони в іншомовній освіті орієнтуються на необхідність дотримання стандартів та критеріїв, розроблених Радою Європи, основні ідеї та положення яких викладені в документах, що регулюють педагогічну діяльність – «Європейський мовний портфель», «Загальноєвропейські рекомен-

дації з мовної освіти та вимог до іспитів» тощо. Та, попри зазначене, кожна з держав-членів Європейського Союзу, виконуючи положення зазначених документів, усе ж таки враховує національні традиції в цій галузі, досягнення світової лінгводидактики, запити всіх громадян, особливо, наявність досвідченого кадрового потенціалу.

Важливо відзначити й те, що «у Європі глобальна інтеграція стала нормою, європейські країни мають позитивний досвід у надбанні такого інструменту комунікації, як спільна мова, який є необхідним дедалі більшій частині населення в усе більшій кількості побутових та професійних ситуацій, тому вивчення саме досвіду Європи в цьому питанні вважаємо найбільш корисним» (Нетреба, Бондаренко, 2020).

Дослідники різних європейських держав, у тому числі й України, переконливо стверджують, що один із найважливіших факторів, які впливають на успіхи у вивченні мов, є наявність кваліфікованих викладачів. Підтверджує зазначене велика увага науково-педагогічної спільноти до підготовки викладачів, підвищення їх суспільного статусу, зокрема й рівня мовної та педагогічної підготовки викладачів іноземної мови.

Зазначимо, що процес підготовки фахівців іноземної мови відбувається в системі, яка складається з трьох підсистем – теоретичної, практичної та дослідницької. Реалізація її відбувається насамперед під час засвоєння здобувачами освіти змісту дисциплін педагогічного циклу, до якого входять такі обов'язкові освітні компоненти, як «Загальна педагогіка», «Історія педагогіки», «Основи педагогіки», «Педагогіка», «Загальна дидактика», «Педагогіка і психологія школи». Однак із зазначеного переліку навчальних дисциплін університети/інститути обирають, як правило, дві-три різні за змістом і кількістю кредитів, відведених на їх опанування. «Педагогічна підготовка, за твердженнями В. А. Гаманюк, може надаватися впродовж здобуття студентами вищої освіти (undergraduate cycle) і після здобуття (postgraduate cycle). Ряд країн використовують обидві форми, інколи організація навчання залежить від того, до викладання у якому типі навчального закладу готується студент (at upper or lower secondary level)» (Гаманюк, 2013).

Вивчення дидактики дає можливість магістрантам передавати учням/студентам знання про мову як рідну, так й іноземну, сформувані вміння грамотно говорити та читати, перекладати та інтерпретувати тексти на різних мовах. Модуль з педагогічної спеціалізації також обов'язково у кожному семестрі включає навчальні дисципліни «Дидактика предмета I (II)» для поглиблення знань з викладання мови за фахом, поєднання їх з методикою.

Так, в університеті імені Марії Кюрі (Польща) в освітню програму підготовки магістра англійської мови та німецької мови, задля посилення психолого-педагогічної компетентності майбутніх фахівців філологічних дисциплін, включено модуль «Підготовка у психолого-педагогічній галузі», що передбачає вивчення у другому-четвертому семестрах таких дисциплін, як «Основи психології», «Основи педагогіки», «Психологія», «Педагогіка», «Емісія голосу», а також педагогічні практики. Лінгвопедагогічну підготовку освітні компоненти модуля «Підготовка у галузі дидактики», що вивчається в цих же семестрах («Основи дидактики», «Дидактика предмета»).

Польські дослідники вважають, що вивчення названих дисциплін та проходження практик сприяють формуванню у випускника глибоких психолого-педагогічних знань, розуміння процесів розвитку, соціалізації, виховання та навчання; отримання знань у галузі дидактики та методики предмета викладання, використання методології педагогічної діяльності, практичного використання досвіду. Випускник повинен мати сформовані необхідні навички та компетенції комплексної реалізації дидактики; вміння для виконання навчальних та виховних завдань школи, самостійної підготовки та створення програми викладання з урахуванням потреб та здібностей учнів; здатність вчитися і вдосконалювати використання власної педагогічної майстерності, сучасних засобів і методів викладання; вміння в організуванні та обробленні інформації і матеріалів; вміння спілкуватися за допомогою різних методик з особами, які є суб'єктами педагогічної взаємодії, а також співпрацювати з іншими людьми в дидактичному та управлінському процесі та фахівцями, які підтримують цей процес. Випускники повинні бути етично чутливими, емпатійними, відкритими, рефлексивними і мати міжособис-

тісне ставлення і почуття відповідальності; практично готовими до виконання професійних завдань (дидактичні, навчальні і виховні), які пов'язані з роллю вчителя (Uniwersytet Marii Curie-Sklodowskiej w Lublinie).

Заслугує на увагу цікавий досвід іншомовної освіти накопичений у Карловому університеті (Чехія). Тут до «Програми магістерської підготовки філологів англійської мови» включені такі обов'язкові навчальні дисципліни: «Основи педагогічної та соціальної психології» (2 кредити), «Загальна педагогіка та історія педагогіки» (5), «Загальна дидактика» (3), «Основи соціальної педагогіки» (2), «Шкільна педагогіка та психологія» (4), «Педагогічна та психологічна практика» (5). З професійних дисциплін майбутні магістри засвоюють: «Дидактику англійської мови I», «Дидактику англійської мови II», «Дидактику літератури», вартість яких становить по одному кредиту; «Дидактику англійської мови», «Викладання компонентів мовної системи» (3), «Дидактику англійської мови, викладання мовних навичок» (2), «Дидактику англійської мови, методика викладання I» (1), «Дидактику викладання II» (1), «Дидактику англійської мови, актуальні питання» (3), «Безперервну практику навчання в початковій школі» (4), «Постійну педагогічну практику у середніх школах» (4) (Univerzita Karlova. Studium, predmety).

У процесі їх опанування студенти набувають умінь ефективно керувати педагогічним процесом у закладах освіти, застосовувати необхідні форми і методи викладання англійської мови, розробляти навчальний блок для застосування основних теоретичних принципів, оцінювати успішність та результати навчання здобувачів освіти.

З урахуванням сучасних вимог до підготовки фахівців іншомовної освіти сформовано освітню програму «Англійська філологія» у Педагогічному університеті Кракова імені Комісії народної освіти (Польща). До неї, зокрема, включено такі навчальні дисципліни: «Мова і суспільство», «Сучасні тенденції у викладанні іноземних мов», «Спеціальні освітні потреби на заняттях з іноземних мов» (5 кредитів) у першому семестрі; «Інтеркультурна комунікація» (5 кредитів), «Психологія вивчення мови» (6), «Методи дослідження в мовознавстві» (6) – по 30 год. – у другому

семестрі; «Планування та оцінка мовного курсу» (3) – 15 год., «Освітнє право» – 6 год. (кредити не виділено) – у третьому семестрі. У третьому семестрі читається також курс «Оцінювання у викладанні мови» – 30 год. лекцій, 10 год. практичних занять (5). У підготовку вчителя/викладача також включені практичні заняття з навчальних дисциплін: «Нові технології у викладанні англійської мови» – 30 год. (5 кредитів, перший семестр), «Цифрові інструменти в освітніх дослідженнях» – 30 год. (3 кредити, третій семестр), «Професійний розвиток вчителя» – 14 год. (3 кредити, третій семестр) (Program Studiow Wyzszych rozproszonych sie w roku akademickim 2018/2019).

У процесі засвоєння їх змісту студенти опановують функціональну модель процесу навчання: дидактичні принципи; цілі навчання: види, специфічність, операціоналізація, таксономія; зміст, методи, засоби, форми навчання як наслідки ефективності дидактичного процесу; дидактичні ініціативи в контексті оптимізації освітнього процесу (оригінальні навчальні концепції, авторські програми, педагогічні інновації); методи викладання: методи асиміляції знань, методи набуття незалежних знань. Роботу майбутніх фахівців на практичних заняттях оцінюють, враховуючи участь у дискусії на основі обраних із запропонованих для опрацювання робіт (колоквіуми); практичного подання обраної методики з групи методів активності; підготовки відповідного проєкту. Викладач на заняттях та іспиті з предмета повинен враховувати сформованість у студентів таких компетенцій: оцінювання отриманих знань із припущень функціонального процесу моделі навчання; оцінювання здатності аналізувати та інтерпретувати найважливіші елементи дидактичного процесу, а саме: принципи, зміст, цілі, методи, заходи, форми, структуру освітньої діяльності; уміння конструювати та пояснити власні уявлення про обрані аспекти процесу навчання та викладання, висловлюючи сумніви та формулюючи пропозиції в контексті окремих теоретичних поглядів та поглядів різних авторів; здатність самостійно проєктувати і презентувати вибрані елементи дидактичного процесу.

Поряд із лекційними та практичними заняттями проводяться також монографічні лекції і семінари. В Університеті імені Марії

Кюрі на філологічному факультеті за програмами англійської та німецької мов, формами навчальної діяльності, які визначені курикулумами, є монографічні лекції, лекції, семінари, практичні заняття. Результати навчання магістрантів на цих заняттях перевіряються за допомогою оцінювання їх активності під час дискусій, розв'язання проблемних завдань, виконання письмових робіт як домашніх, так і контрольних на практично-семінарських заняттях, підготовки рефератів, презентацій, текстів для вправ з вивчення мови, конспектів уроків тощо. Притаманні бали додаються до оцінки з іспиту/заліку або проміжної оцінки з окремих тем курсу.

Порівняльний аналіз змісту методико-педагогічної підготовки майбутніх магістрів філологічних спеціальностей дає змогу стверджувати про індивідуальний підхід до підготовки вчителя та викладача в університетах країн Європейського Союзу. У дисциплінах підготовки вчителя акцент зроблено на:

- викладання дидактики з урахуванням нових вимог у середніх закладах освіти;
- ознайомлення із сучасною концепцією викладання рідної/іноземної мови;
- введення рамкової програми у закладах середньої освіти.
- У дисциплінах підготовки викладача увагу зацентровано на:
 - ознайомленні магістрантів із новими підходами у викладанні мови/літератури;
 - впровадженні дидактичних дисциплін у соціально-культурологічному контексті;
 - розробленні та впровадженні цифрових спеціальностей для філологічної галузі.

Аналіз іншомовної підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти України дає підстави стверджувати, що дисципліни педагогічного циклу включено як до обов'язкових дисциплін освітньо-професійної програми, так і вибіркових, що дає можливість студентам формувати індивідуальну освітню траєкторію з урахуванням особистих запитів та інтересів і професійних компетентностей, необхідних для майбутньої педагогічної діяльності в закладах загальної середньої освіти чи в закладах вищої освіти. Обов'язковими є такі освітні компоненти як «Педагогіка», «Педагогіка вищої школи», «Теорія педагогічної діяльності», «Педагогіка з основами наукових досліджень»,

«Педагогічна майстерність», «Актуальні проблеми педагогіки». Цикл вибіркових дисциплін формується відповідно до професійної орієнтації здобувачів освіти, регіональних особливостей і включає здебільшого такі дисципліни: «Педагогічна акмеологія», «Порівняльна педагогіка», «Історія педагогіки», «Інноваційні освітні технології», «Педагогічна конфліктологія», «Педагогічна творчість сучасного вчителя» та ін.

Засвоєння змісту освітніх компонент педагогічного спрямування забезпечує професійне становлення майбутніх фахівців у галузі викладання іноземних мов, суть якого полягає в абсолютній самореалізації, розкритті індивідуальних здібностей, знань, умінь, навичок, морально-професійних цінностей, які визначають можливості вчителя/викладача у духовному і моральному зростанні особистості їхніх майбутніх вихованців. Досвід переконує, що науково-педагогічні знання стимулюють зацікавленість студентів в їх використанні для розв'язання педагогічних проблем і формування готовності до перетворення в інструмент практичної діяльності педагогічних категорій, понять, ідей, ефективного управління освітніми процесами і явищами.

Розглянемо, для підтвердження зазначеного, можливості навчальної дисципліни «Теорія педагогічної діяльності», що викладається для здобувачів вищої освіти магістерського рівня спеціальності 013 Середня освіта (мова і література (англійська)) обсягом три кредити. У процесі засвоєння її змісту студенти продовжують формувати інтегральну та загальні компетентності, удосконалюють фахові компетентності, розширюють знання, вміння і досвід навчальної діяльності, набуті під час опанування освітніх програм бакалаврату, а також оволодівають здатностями, необхідними для науково-педагогічної діяльності у закладах вищої освіти.

Для підвищення якості викладання даного курсу враховуються досягнення сучасної педагогіки і особливо лінгводидактики іноземної мови, зокрема праці Т. Алексеевої, Н. Бориско, В. Калініна, С. Николаєвої, Т. Полонської, В. Редька, М. Соловей, Ю. Трофімової та ін., оскільки вони дають можливість інтегрувати положення педагогічної теорії і методики навчання іноземної мови в освітньому процесі. Такий підхід, за нашими спостереженнями

і відгуками студентів, допомагає їм глибше оволодіти професійними компетентностями майбутнього фаху, що відповідають вимогам Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти, запитам суспільства і їхнім особистим потребам.

Саме тому навчальні заняття (різні види лекційних і семінарсько-практичних занять) та самостійна робота майбутніх магістрів спрямовані на те, щоб поглибити знання студентів з теорії педагогічної діяльності в закладах загальної середньої освіти та надати знання такої діяльності у закладах вищої освіти в умовах реформування освітньої галузі і сприяти набуттю досвіду їх практичного застосування; розкрити ціннісні основи педагогічної професії у сучасному суспільстві та формувати адекватне особистісне ставлення майбутніх фахівців до професійно-практичної діяльності; розкрити сутнісні характеристики педагогічної майстерності та її складників, з'ясувати шляхи формування професіоналізму і педагогічної майстерності; ознайомити здобувачів освіти з провідними інноваційними технологіями навчання і виховання та особливостями їх використання в умовах сучасного освітнього закладу; забезпечити освоєння магістрантами загальних закономірностей освітнього процесу; розвивати у здобувачів вищої освіти педагогічне мислення, мотивацію до оволодіння знаннями, уміннями й навичками психолого-педагогічного аналізу освітнього процесу, розвивати розуміння сутності педагогічної діяльності як організації взаємодії вчителя/викладача з учнями/студентами на основі суб'єкт-суб'єктних відносин та засадах педагогіки партнерства; формувати здатність здійснювати самоосвітню та науково-дослідницьку діяльність в умовах сучасного освітнього процесу.

Задля цього у процесі вивчення дисципліни застосовуються такі методи: словесні (інтерактивна лекція, бесіда, пояснення, дискусія, діалог, мозковий штурм, аналіз педагогічних ситуацій, кейс-стаді); наочні (ілюстрування, мультимедійна презентація, демонстрація); практичні (імітаційно-рольова гра, розв'язування педагогічних задач, виконання практичних завдань, метод проєктів, тощо).

Оскільки основною формою освітнього процесу у вищій школі є лекція, що, як правило, має

монологічний характер, урізноманітнюється її проведення. Наприклад, студенти заздалегідь ознайомлюються з електронним варіантом тексту наступної лекції, складають конспект або тези висвітлення певного пункту/питання її плану і долучаються до проведення заняття. Завдяки цьому традиційна лекція перетворюється в лекцію-діалог, а майбутні магістри вдосконалюють комунікативну компетентність.

Ефективним, як засвідчує досвід, є і такий прийом. Заздалегідь ознайомившись із змістом майбутньої лекції, а це робиться постійно, студенти самостійно, додатково до запропонованих у посібнику, складають запитання до теоретичного матеріалу і під час занять задають їх лектору/лекторам. Даний прийом активізує пізнавальну діяльність здобувачів освіти, а заняття набуває форми лекції-прес-конференції.

Активно використовується під час занять проблемна лекція. Проводимо її на матеріалі з професійних освітніх компонент. Студенти на прикладі конкретної теми із своєї фахової дисципліни розробляють текст лекції, передбачаючи у ньому наявність проблемної ситуації або проблемного завдання, і під час лекційного заняття залучають до їх вирішення своїх колег. Продовжуємо цей процес на семінарсько-практичному занятті з теми «Форми організації процесу навчання у вищій школі», оскільки для самостійної роботи студенти отримують відповідні завдання.

Апробованою формою лекційних занять, побудованих на матеріалі фахових дисциплін, є лекції із заздалегідь запланованими помилками, лекції-візуалізації, лекції-дискусії, які спонукають здобувачів освіти до пошукової роботи, розвивають творче мислення, формують атмосферу співпраці, тобто сприяють виробленню фахових компетентностей майбутніх педагогів. На лекційних заняттях пропонуємо також складати за їх змістом тестові завдання трьох рівнів, які зачитуються наприкінці лекції, а кращі використовуються на практичних заняттях для перевірки здобутих знань.

У процесі вивчення курсу студенти готують і проводять тренінгові заняття на тему «Інноваційні технології навчання англійської мови на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти», розробляють проекти «Формування іншомовного освітнього простору в закладі освіти», «Шляхи вдосконалення навчання іноземної

мови в закладах загальної середньої освіти і вищій школі», організують дискусії і круглі столи на теми «Вдосконалення законодавчої бази вищої освіти в Україні», «Нова українська школа і виклики інформаційного суспільства», «Куратор академічної групи: хто він?», «Коллектив виховує особистість чи гальмує її розвиток?» та ін.

У підготовці майбутніх магістрів іноземної філології провідною визнано комунікативну компетентність. Формуванню її сприяє використання в освітньому процесі інтерактивних форм і методів роботи, а також залучення студентів до управління навчальною діяльністю своїх колег на семінарсько-практичних заняттях, коли вони в повному обсязі виконують усі функції викладача, зокрема й контрольно-оцінювальну з урахуванням відповідно розроблених для навчальної діяльності критеріїв.

Завдяки їх впровадженню у вивчення курсу «Теорія педагогічної діяльності» у майбутніх магістрів іноземної філології формуються такі фахові компетентності, як здатність організувати освітній процес у ЗЗСО / ЗВО із використанням сучасних підходів, засобів, інноваційних методів, прийомів, форм, технологій навчання та виховання на основі передового педагогічного вітчизняного і закордонного досвіду відповідно до обов'язкових результатів навчання (зокрема на основні ідеї інтегрованого навчання, компетентісно орієнтованого підходу, інклюзивної освіти тощо); критично оцінювати надбання й новітні досягнення в предметній галузі; генерувати нові ідеї щодо розвитку та вдосконалення власної професійної діяльності, самостійно отримувати необхідні знання, уміння і навички; забезпечувати особистісний саморозвиток.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, у закладах вищої освіти європейських країн в іншомовній підготовці фахівців, які обрали педагогічну спеціалізацію/спеціальність, головною метою викладання дисциплін психолого-педагогічного та методичних циклів є підготовка до шкільної асистентської практики, педагогічної практики у середніх та вищих навчальних закладах. На заняттях з цих дисциплін вони набувають уміння обирати систему методів-приймів-засобів для проведення занять за новими освітніми технологіями, що сприяє фаховій підготовці загалом.

Дидактична підготовка філологів відбувається під час вивчення теоретичного матеріалу на лекційних, практичних та семінарських заняттях із психолого-педагогічного та методичного циклів, у період педагогічних практик, а також дослідницької діяльності у процесі виконання реферативних завдань, портфоліо, написання кваліфікаційної роботи. Під час їх проведення формуються спеціальні компетенції, що є основою успіху в майбутній професійній діяльності. Виявлено спільні тенденції у розробленні й упровадженні в університет-

ську освіту нових підходів щодо підготовки фахівців іноземних мов, засвоєння сучасних комп'ютерних та онлайн методик, які дають можливість сформувати цифрові компетенції випускника ХХІ ст.

Подальшого порівняльного аналізу заслуговує вивчення досвіду іншомовної підготовки студентів закладів вищої освіти країн Європейського Союзу й України, які працюють за програмами «Подвійний диплом» та академічної мобільності, що сприяє розбудові Європейського простору вищої освіти і науки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гаманюк В. А. Теорія та практика іншомовної освіти у Німеччині в контексті загальноєвропейських інтеграційних процесів: дис. доктора пед. наук: 13.00.01. Луганськ, 2013. 247 с.
2. Загальноєвропейські рек-ї з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. К. : Ленвіт, 2003. 273 с.
3. Нетреба М. М. Зарубіжний досвід викладання англійської мови в європейських країнах. Освітній менеджмент: теорія і практика : зб. наук. пр. Маріуполь : МДУ, 2020. с. 78–86.
4. Program Studiów Wyzszych rozpoczynających się w roku akademickim 2018/2019. URL: [FIL-ros.– stopien_2018_2019.pdf-Foxit-Reader](#) (дата звернення 11.10.2022).
5. Uniwersytet Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie. URL: https://www.fil.umk.pl/panel/wp-content/uploads/germanska_s2_1617.pdf (дата звернення 10.10.2022).
6. Univerzita Karlova. Studium, predmety. URL: [https://is.cuni.cz/studium/predmety/index.php?do=prohl Sc fak=11410 Sc oborplan=ODMAAJD Sc vy uc=OSc. oborsims=Sc fbclid=1](https://is.cuni.cz/studium/predmety/index.php?do=prohl%20Sc%20oborplan=ODMAAJD%20Sc%20vyuc=OSc.oborsims=Sc%20fbclid=1) (дата звернення 11.10.2022).

REFERENCES:

1. Hamaniuk V. A. (2013) Teoriia ta praktyka inshomovnoi osvity u Nimechchyni v konteksti zahalnoievropeiskykh intehratsiinykh protsesiv: dys. doktora ped. nauk: 13.00.01. [Theory and practice of foreign language education in Germany in the context of pan-European integration processes: diss. doctor of pedagogy Sciences: 13.00.01]. Luhansk, 2013. 247 p. (in Ukrainian)
2. Zahalnoievropeiski rek-i z movnoi osvity: vyvchennia, vykladannia, otsiniuvannia. K.: Lenvit [Pan-European guidelines on language education: study, teaching, evaluation. K. Levit], 2003. 273 p. (in Ukrainian)
3. Netreba M. M. Zarubizhnyi dosvid vykladannia anhliiskoi movy v yevropeiskykh krainakh [Pan-European guidelines on language education: study, teaching, evaluation] Osvitnii menedzhment: teoriia i praktyka : zb. nauk. pr. Mariupol: MDU, 2020. 78–86 p. (in Ukrainian)
4. Program Studiów Wyzszych rozpoczynających się w roku akademickim [Program of Higher Studies starting in the academic year] 2018/2019. URL: [FIL-ros. – stopien_2018_2019.pdf-Foxit-Reader](#) (data zvernennia 11.10.2022) (in Polish)
5. Uniwersytet Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie Maria Curie Skłodowska University in Lublin. URL: https://www.fil.umk.pl/panel/wp-content/uploads/germanska_s2_1617.pdf (data zvernennia 10.10.2022) (in Polish)
6. Univerzita Karlova. Studium, predmety [Karlov University. Study, premed] URL: [https://is.cuni.cz/studium/predmety/index.php?do=prohl Sc fak=11410 Sc oborplan=ODMAAJD Sc vy uc=OSc. oborsims=Sc fbclid=1](https://is.cuni.cz/studium/predmety/index.php?do=prohl%20Sc%20oborplan=ODMAAJD%20Sc%20vyuc=OSc.oborsims=Sc%20fbclid=1)(data zvernennia 11.10.2022) (in Polish)

УДК 371.132:373.3.016:81-028.31

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2022.5.6>

Любов СУГЕЙКО

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методики дошкільної та початкової освіти педагогічного факультету, Херсонський державний університет, вул. Університетська, 27, м. Херсон, Україна, 73000

ORCID: 0000-0003-1341-2541

Тетяна ШВЕЦЬ

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри теорії та методики дошкільної та початкової освіти педагогічного факультету, Херсонський державний університет, вул. Університетська, 27, м. Херсон, Україна, 73000

ORCID: 0000-0002-1234-0710

Бібліографічний опис статті: Сугейко, Л., Швець, Т. (2022). Розвиток мовлення здобувачів дошкільної та початкової освіти: технологічний аспект. *Acta Paedagogica Volyniensis*, 5, 34–39, doi:

РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ: ТЕХНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

У статті проаналізовано використання сучасних технологій у мовленнєвій освіті здобувачів дошкільної освіти та мовно-літературній освітній галузі здобувачів початкової освіти. З'ясовано особливості використання інформаційно-комунікаційних технологій в контексті мовленнєвої освіти дітей, виділено різновиди сторітелінгу та уточнено сутність цього поняття. Підкреслено, що сторітелінг – одна з інтерактивних мовленнєвих технологій, що використовується педагогами у закладах дошкільної та початкової освіти. Зазначена технологія не вимагає особливих витрат і може використовуватись у будь-якому місці та в будь-який час, має форму дискусії, розвиває фантазію, логіку, підвищує культурний та освітній рівень здобувачів освіти, допомагає навчитися ґрунтовного сприйняття та переробки інформації, розширює усне мовлення, сприяє кращому запам'ятовуванню матеріалу, розвиває грамотність, може успішно використовуватись у проєктній та груповій діяльності. Виділено особливості використання в освітній діяльності педагогів методу TPR, ігрових технологій у мовленнєвому розвитку здобувачів освіти, казкотерапії тощо. Зазначено, що ефективною сучасною технологією мовленнєвої освіти дошкільників та молодших школярів є використання музичних творів та співу. Музика може збагатити духовне життя і забезпечити рівновагу життя дітей. За допомогою музики люди можуть висловити свої думки та почуття, контролювати свої емоції. Встановлено, що для результативного розвитку мовлення здобувачів дошкільної та початкової освіти необхідним є використання технологій, які забезпечують активізацію мовленнєвої діяльності, формують уміння й навички використовувати мовленнєвий матеріал на практиці. Важливим є застосування нових знань у повсякденній діяльності дітей, що сприяє закріпленню та усвідомленню їх; урахування правильності мовлення педагога закладу дошкільної та початкової освіти, якого наслідують здобувачі освіти.

Ключові слова: технології, розвиток мовлення, мовленнєва освіта, мовно-літературна освітня галузь, здобувачі дошкільної та початкової освіти.

Lyubov SUGEIKO

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Theory and Methods of Preschool and Primary Education of the Pedagogical Faculty, Kherson State University, University str., 27, Kherson, Ukraine, 73000

ORCID: 0000-0003-1341-2541

Tetiana SHVETS

Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer at the Department Theory and Methods of Preschool and Primary Education of the Pedagogical Faculty, Kherson State University, University str., 27, Kherson, Ukraine, 73000

ORCID: 0000-0002-1234-0710

To cite this article: Sugeiko, L., Shvets, T. (2022). Rozvytok movlennia здобувачів дошкільної та початкової освіти: технологічний аспект [Speech development of students of preschool and primary education: technological aspect]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 5, 34–39, doi:

SPEECH DEVELOPMENT OF PRESCHOOL AND PRIMARY EDUCATION STUDENTS: TECHNOLOGICAL ASPECT

The article analyzes the use of modern technologies in the speech education of students of preschool education and the linguistic and literary field of education of students of primary education. The peculiarities of the use of information and communication technologies in the context of children's speech education are clarified, the varieties of storytelling are highlighted, and the essence of this concept is clarified. It is emphasized that storytelling is one of the interactive speech technologies used by teachers in preschool and primary education institutions. The specified technology does not require special costs and can be used anywhere and at any time, has the form of a discussion, develops imagination, logic, raises the cultural and educational level of education seekers, helps to learn thorough perception and processing of information, expands oral speech, promotes better memorization of material, develops literacy, can be successfully used in project and group activities. The peculiarities of the use of the TPR method, game technologies in the speech development of students of education, fairy-tale therapy, etc. in the educational activity of teachers are highlighted. It is noted that the use of musical works and singing is an effective modern technology of speech education of preschoolers and younger schoolchildren. Music can enrich the spiritual life and bring balance to children's lives. With the help of music, people can express their thoughts and feelings, control their emotions. It has been established that for the effective development of speech of preschool and primary education students, it is necessary to use technologies that ensure the activation of speech activity, form skills and abilities to use speech material in practice. It is important to apply new knowledge in children's daily activities, which contributes to their consolidation and awareness; taking into account the correctness of the speech of the teacher of the preschool and primary education institution, who is imitated by the students of education.

Key words: technologies, development of speech, speech education, linguistic and literary educational field, students of preschool and primary education.

Актуальність проблеми. Сучасне суспільство – це суспільство високих інформаційних технологій, яке потребує від освіти активної та компетентної особистості, здатної жити і працювати в реаліях сьогодення. Відповідно до сучасних реалій організації освітнього процесу у закладах освіти, виникає нагальна потреба використання нових технологій навчання. Сучасний педагог повинен вміти користуватися методами, прийомами та інструментами, котрі забезпечують якісний освітній процес у будь-яких умовах, включно й дистанційне навчання. Це питання є важливим для усіх навчальних установ, а особливо для педагогів закладів дошкільної та початкової освіти.

Актуальним є використання сучасних освітніх технологій у мовленнєвому розвитку дітей, навчанню читання, формуванні граматичного ладу мовлення, формуванні культури мовлення тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання мовленнєвої компетенції здобувачів дошкільної освіти репрезентовані у дослідженнях А. Богуш, М. Вашуленко, Н. Гавриш, К. Крутій та ін. Навчання грамоти дошкільників досліджували В. Захарченко, Б. Контаутене та ін. Особливості використання сучасних

мовленнєвих методів представлені у працях О. Вознюк, І. Дичківської, О. Приліпко та ін.

Теоретичні аспекти розвитку мовлення молодших школярів розглядаються в працях В. Бадер, Л. Варзачької, М. Вашуленка, Л. Лужецької, Т. Ладженської, І. Олійник, Н. Сіранчук, М. Пентилюк, та ін.; формування культури мовлення учнів досліджували Н. Бабич, О. Біляєв, А. Коваль, Л. Лужецька, Л. Мацько, М. Пентилюк, Л. Рускуліс, В. Федорчук та ін.; розвиток діалогічного мовлення проаналізовано у роботах Н. Білоконної, С. Дубовик, В. Науменко, Н. Ростікус, Е. Палихати, К. Пономорьової, Л. Соловєв, Г. Шелехової та ін.

Мета статті полягає в аналізі та обґрунтуванні важливості використання в розвитку мовлення здобувачів дошкільної та початкової освіти сучасних освітніх технологій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливим для нашого дослідження є використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі формування мовленнєвої особистості дитини, які дозволяють: у доступному вигляді, яскраво та наочно надавати здобувачам освіти інформацію, використовуючи актуальні ігрові форми, що формує у дітей образне мислення та відповідає їхньому основному виду

діяльності – пізнавальній грі; підвищувати інтерес дітей до процесу навчання та розвивати їх мотивацію в освітній діяльності; поступово розвивати у здобувачів дошкільної та початкової освіти пізнавальну активність та інтерес до дослідницької діяльності; розвивати творчі здібності педагога, підвищуючи його інтерес до професійної діяльності (Вікторенко, Горобець, 2019, с. 96).

Сторітелінг – одна з інтерактивних мовленнєвих технологій, що використовується педагогами у закладах дошкільної та початкової освіти. Зазначена технологія не вимагає особливих витрат і може використовуватись у будь-якому місці та в будь-який час, має форму дискусії, розвиває фантазію, логіку, підвищує культурний та освітній рівень здобувачів освіти, допомагає навчитися ґрунтовно сприймати та переробляти інформацію, розширює усне мовлення, допомагає краще запам'ятовувати матеріал, розвиває грамотність, може успішно використовуватись у проєктній та груповій діяльності (П'ятецька, 2019, с. 106) під час як традиційного, так і дистанційного навчання.

Ураховуючи сучасні реалії освітнього процесу цікавим є цифровий (мультимедійний) сторітелінг. Цифровий (мультимедійний) сторітелінг – це технологія електронної комунікації, заснована на організації мультимедійного контенту навколо однієї історії. Актуальність цифрового сторітелінгу зумовлена загальною тенденцією розвитку електронних медіаресурсів та способами подачі інформації. Цифровий різновид сторітелінгу привернув увагу педагогів як комбінований навчальний засіб, що поєднує в собі візуальну, образну, музичну та словесну складові (П'ятецька, 2019, с. 107). Це новий актуальний формат цифрової комунікації, що має велику кількість технічних рішень і підходів для формування навчальних продуктів в освіті. Цифровий сторітелінг можна застосовувати у таких форматах: презентаціях, відеороликах, HTML-сторінках з мультимедійним контентом.

Цифровий сторітелінг дозволяє педагогам використовувати сучасну технологічну основу з метою розвитку проєктної діяльності здобувачів дошкільної та початкової освіти. Безумовно, для цього необхідно проаналізувати та адаптувати до дошкільного віку технології та методи цифрового сторітелінгу, розробити та впрова-

дити методику організації проєктної діяльності дошкільнят у межах цифрового сторітелінгу, а також визначити компетенції, що формуються в умовах проєктування. Цифровий або мультимедійний сторітелінг можна поділити на такі різновиди:

– мальоване відео, коли в процесі розповіді, у кадрі по ходу тексту промальовуються відповідні картинки (для створення мальованих відео є безліч онлайн сервісів, наприклад, Video Scribe за посиланням: <https://www.sparkol.com/en/>;

– анімований сторітелінг (у створенні таких відеороликів використовуються анімовані елементи, що рухаються; у створенні таких освітніх проєктів використовуються онлайн-сервіси з уже готовими базами персонажів, аніме-ефектів та необхідних для створення інструментів, такий як Go Animate, посилання: <https://goanimate.en.softonic.com/web-apps>);

– комікси (створення власних персонажів, налаштування їх міміки, жестів, поз, дії, створення платформи подій та об'єднання в комікси; композиції, що виходять, можна використовувати для створення презентацій і відеороликів).

Цифровий сторітелінг є дуже зручною та корисною технологією мовленнєвого розвитку здобувачів освіти, оскільки дозволяє реалізовувати освітню діяльність за допомогою створення та обговорення невеликих інтерактивних історій на різні побутові теми. В історіях можна відпрацювати з дітьми лексику та граматику, розвиваючи їхню уяву, навички говоріння, аудіювання. Діти люблять слухати історії більше, ніж описи, доповіді, визначення, вони сприймають її легше, доступніше. Історія динамічна, у ній є герой, який змінюється у процесі виконання складних завдань, певних труднощів. Діти можуть включатися в історію, і таким чином ставати активними і самостійними діячами історії. Історія супроводжується малюнками, відео, презентаціями. Теми історій можуть бути різними: це може бути історія про себе, про подорож якоїсь частини мови у країну Граматики, яка історія могла б статися з великими буквами, які потрапили в країну малих букв тощо. Для здобувачів дошкільної освіти можна запропонувати такі теми для сторітелінгу: «Пригоди друзів у нашому місті», «Подорож до казкового лісу», «Улюблена казка» тощо.

Цікавою технологією для використання у мовленнєвому розвитку дошкільників є метод

TPR (метод загальної фізичної реакції). Цей метод був розроблений Джеймсом Ашером, професором психології в Каліфорнійському державному університеті Сан-Хосе. Цей метод є дієвим у розвитку мовлення дітей у ранньому віці, коли вони віддають перевагу ігровій діяльності, безпосередньо пов'язаній із фізичною активністю та рухом. У цьому методі Ашер зазначає, що чим більша інтенсивна стимуляція пам'яті, тим сильніша реакція пов'язана з асоціаціями.

Запам'ятовування мовленнєвого матеріалу на основі асоціацій здійснюється за допомогою рухової активності.

Ефективною сучасною технологією в розвитку мовлення дошкільників та молодших школярів є використання музичних творів та співу. Музика може збагатити духовне життя і забезпечити рівновагу життя дітей. За допомогою музики люди можуть висловити свої думки та почуття, можуть контролювати свої емоції. Важливим є використання саме українських народних пісень та класичних музичних творів, що сприяє патріотичному вихованню здобувачів освіти. Приклади українських народних пісень для розвитку мовлення дошкільників: «Два півники», «Веселі гуси», «Танцювали миші по бабиній хижі», «Ой зібралась звірина з цілої громади», «Сімейка», «Танцювала риба з раком», «Ходить гарбуз по городу» тощо. Для молодших школярів: «Стоїть півень на току», «Босий хлопець сіно косить», «Бігла лялька по току», «Ходить квочка» тощо.

В організації спільної діяльності «педагог-дитина», у призмі мовленнєвої освіти дошкільників казка є тією сходинкою, із якої починається взаємодія. Тому актуальною технологією мовленнєвого розвитку здобувачів дошкільної освіти є казкотерапія. Казки – це одна з форм пізнання світу дітей, адже через життя героїв, здобувач дошкільної освіти сам є активним учасником подій, співчуває добру, засуджує зло. Українська народна казка захоплює дошкільника не лише сюжетом, своєю поетичною формою, а й ідейним змістом, характерним для українського народу. Мета технології – створити казку відповідно до життєвих потреб здобувача дошкільної освіти. Функції казкотерапії у закладі дошкільної освіти: діагностична, терапевтична, виховна, мовленнєвого розвитку. Значну роль у процесі реалізації

зазначеної технології має мовленнєво-ігрова казкова ситуація, яка створюється між здобувачами дошкільної освіти під час креативного відображення сутності знайомої казки, супроводжувана монологічним чи діалогічним мовленням, розподілом ролей, іграми, використанням дитиною лінгвістичних і екстралінгвістичних засобів, що сприяють самовираженню та розвитку мовлення дітей.

Доцільно виокремити технологію «ранкові зустрічі» у закладі дошкільної та початкової освіти у контексті мовленнєвої освіти. Ранкова зустріч – це запланована освітня діяльність, яка має свою структуру, чітко визначену мету та тему. Завдання ранкових зустрічей: виховання толерантного ставлення один до одного, формування комунікативних навичок, розвиток творчих здібностей та вмінь критично мислити, висловлювати власну точку зору. Тривалість ранкової зустрічі для дітей молодшого дошкільного віку – 7-10 хвилин та 15-20 хвилин для дітей середнього та старшого дошкільного віку. У початковій школі ранкові зустрічі з учнями тривають 15-25 хвилин на початку дня (на першому за розкладом уроці) і дають змогу створити позитивну атмосферу на весь навчальний день. Ранкові зустрічі формують уміння спілкуватися між собою, навчають взаємної поваги, розвивають соціальні, навчальні та інтелектуальні навички, проходять у вигляді інтерактивного невимушеного формату. Тематику ранкових зустрічей для дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку можуть бути: «Моя країна», «Позитивні думки», «Основа успіху», «Навчатись легко», «Я вмю», «Я люблю Україну».

Кожна ранкова зустріч має складатися з таких структурних компонентів: вітання (вітання з усією групою дітей та наголошення та важливості участі кожного); обмін інформацією (обмін думками та вибір важливих тем для обговорення); групове заняття (обмірковування інформації; заняття, пов'язані з навчальною метою та темою); щоденні новини (можуть містити різні завдання: створення графіків та календаря погоди тощо).

Досить цікавою у практичній діяльності педагогів дошкільної та початкової освіти є технологія розвитку критичного мислення – «ейдетика». Основні завдання технології: розвиток образного мислення, творчості, уваги,

мовлення; активізація пізнавальних процесів дитини; заохочення до ініціативності; виховання впевненості в собі; розвиток здібностей дитини.

В основу методів технології покладено використання різноманітних графічних образів, захопливих ігор та вправ, що формуються на різних видах асоціацій: вільних, предметних, тактильних, сенсорних, фонетичних або звукових (Сугейко, 2021, с. 121).

Використання ейдетики у повсякденній діяльності дітей є досить ефективним, захопливим способом формування мислення, творчості, розвитку мовлення у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

Цікавою технологією мовленнєвого розвитку дітей є «складання сенканів». Ця форма роботи сприяє розширенню словника здобувачів освіти, розвиває творчість, мислення, уяву. Сенкан – це один з прийомів активізації пізнавальної активності здобувачів дошкільної та початкової освіти, формування їх інтелектуального та мовленнєвого розвитку (Іщенко, 2013, с.32). Використовується з дидактичною метою як ефективний метод розвитку образного мовлення, для організації цікавих та динамічних уроків. Вивчений матеріал набуває емоційного забарвлення, що сприяє глибшому засвоєнню; відпрацьовуються знання про частини мови, вміння дотримуватися певної інтонації, активізується словниковий запас, розвивається розумова діяльність здобувачів. Сенкан – це вірш, який складається з п'яти рядків, написаний з дотриманням певних правил:

1 рядок – іменник, що позначає тему сенкана.

2 рядок – два прикметники, що розкривають характерні ознаки теми.

3 рядок – три дієслова, які розкривають дію, властиву даному предмету.

4 рядок – речення, що висловлює ставлення до теми, почуття, розкриває сутність явища, предмета.

5 рядок – іменник, що виступає підсумком до сказаного, синонім.

Наприклад:

Херсон

Рідний, нескорений

Стоїш, борешся, захищаєш

Моє улюблене місто у світі.

Батьківщина.

Використання сучасних технологій у мовленнєвій освіті дошкільників та мовно-літературній освітній галузі здобувачів початкової освіти підвищує їх мовленнєвий та інтелектуальний розвиток, урізноманітнює заняття, уроки цікавою інформацією, нестандартними підходами до розгляду теми, розвиває творче, критичне мислення, вміння працювати в колективі, в групі тощо.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Для розвитку мовлення здобувачів дошкільної та початкової освіти необхідним є використання освітніх технологій, які забезпечують активізацію мовленнєвої діяльності, роблять навчання цікавим, підвищують розумову активність, спонукають до творчості, розвивають критичне мислення, формують життєво й соціально компетентну особистість, яка здатна самостійно приймати рішення в різноманітних життєвих ситуаціях. Важливим є застосування педагогом нових нестандартних підходів у розвитку мовлення дітей, формування у них умінь відстоювати свою позицію, співпрацювати в групі, колективі, бути комунікабельними й толерантними. Тому від вихователя, учителя початкових класів вимагається відповідна підготовка у виборі та використанні освітніх технологій, який здатен до саморозвитку, може застосовувати новітні досягнення у професійній діяльності.

Перспективи подальших пошуків полягають у впровадженні та дослідженні ефективності використання технологій у мовленнєвій освіті дітей дошкільного віку та розвитку мовлення учнів початкової школи у мовно-літературній освітній галузі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Богуш А. М. Розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку. Київ: Генеза, 2013. 159 с.
2. Вікторенко І.Н., Горобець Л.М. Нові професійні ролі та функції сучасного вчителя в контексті Концепції Нової української школи. Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти. Вип. 11. Слов'янськ, 2019. С. 93–106.
3. Іщенко Л. В. Навчання дітей дошкільного віку рідної мови. Умань : Жовтий, 2013. 138 с.
4. П'ятецька О.В. Сторітелнг як поліфункціональний інструмент сучасної комунікації: мовно-стиістичні особливості. Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика. 39. 2019. С. 106–121.

5. Сугейко Л.Г. Каліграфічні хвилинки як форма вдосконалення письма учнів початкової освіти. Інноваційна педагогіка. Випуск № 37. Одеса. Видавничий дім «Гельветика». 2021. С. 121–125.

6. Сугейко Л.Г., Валуєва І.В. Лінгводидактичні засади використання знань з української мови на уроках англійської мови в початковій школі. Acta Paedagogica Volynienses. Випуск № 3. Одеса. Видавничий дім «Гельветика». 2021. 266 с. С. 43–48.

7. Сугейко Л.Г., Нагрибельна І.А. Мельничук Ю.Ю. Упровадження дистанційного курсу з методики навчання української мови на основі системи Moodle. Інформаційні технології і засоби навчання. Т. 3, 2020. С. 162–174.

8. Федорчук В. В. Педагогічні технології в початковій школі. Навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський : ПП Зволейко Д. Г., 2014. С. 71–87.

9. Швець Т.А. Групова взаємодія здобувачів дошкільної освіти як основа формування впевненості в собі. Український педагогічний журнал. № 3. 2022, с. 149–155, URL: <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/620/582>

10. Швець Т.А. Організація мовленнєво – ігрової діяльності здобувачів дошкільної освіти в контексті розвитку мовлення особистості дитини. Педагогічні науки. № 99, 2022, с. 25–29, URL: <https://ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/article/view/4511>

REFERENCES:

1. Bohush A. M. (2013) Rozvytok movlennia ditei starshoho doshkilnoho viku [Speech development of older pre-school children]. Kyiv : Heneza, 159 s.

2. Viktorenko I.N., Horobets L.M. (2019) Novi profesiini roli ta funktsii suchasnoho vchytelia v konteksti Kontseptsii Novoi ukrainskoi shkoly [New professional roles and functions of the modern teacher in the context of the Concept of the New Ukrainian School]. Teacher professionalism: theoretical and methodical aspects., vol. 11, Sloviansk, s. 93–106.

3. Ishchenko L. V. (2013) Navchannia ditei doshkilnoho viku ridnoi movy [Teaching preschool children their native language]. Uman : Zhovtyi, 138 s.

4. Piatetska O.V. (2019) Storitelnh yak polifunksionalnyi instrument suchasnoi komunikatsii: movno-styistychni osoblyvosti [Storytelling as a multifunctional tool of modern communication: linguistic stylistic features]. Actual problems of Ukrainian linguistics: theory and practice, vol. 39, S. 106–121.

5. Suheiko L.H. (2021) Kalihrafichni khvylynky yak forma vdoskonalennia pysma uchniv pochatkovoї osvity [Calligraphic minutes as a form of improving the writing of elementary school students]. Innovative pedagogy, vol. № 37, Odessa, Vydavnychiy dim «Helvetyka», s. 121–125.

6. Suheiko L.H., Valuieva I.V. (2021) Lihvodiydaktychni zasady vykorystannia znan z ukrainskoi movy na urokakh anhliiskoi movy v pochatkovii shkoli [Linguistic principles of using knowledge of the Ukrainian language in English lessons in elementary school]. Acta Paedagogica Volynienses, vol.3., Odessa, Vydavnychiy dim «Helvetyka», s. 43–48.

7. Suheiko L.H., Nahrybelna I.A. Melnychuk Yu.Iu. (2020) Uprovadzhennia dystantsiinoho kursu z metodyky navchannia ukrainskoi movy na osnovi systemy Moodle [Implementation of a distance learning method of the Ukrainian language based on the Moodle system]. Information technologies and teaching aids, vol. 3, s. 162–174.

8. Fedorchuk V.V. (2014) Pedahohichni tekhnolohii v pochatkovii shkoli. Navchalnometodychnyi posibnyk [Pedagogical technologies in primary school. Educational and methodological manual], Kamianets-Podilskyi: PP Zvoleiko D. H., s. 71–87.

9. Shvets T.A. (2022) Hrupova vzaiemodiia zdobuvachiv doshkilnoi osvity yak osnova formuvannia vpevnenosti v sobi [Group interaction of students of preschool education as a basis for the formation of self-confidence]. Ukrainian Pedagogical Journal, vol. 3, s. 149–155, URL: <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/620/582>

10. Shvets T.A. (2022) Orhanizatsiia movlennievo – ihrovoi diialnosti zdobuvachiv doshkilnoi osvity v konteksti rozvytku movlennia osobystosti dytyny [Organization of speech and play activities of preschoolers in the context of speech development of the child's personality]. Pedagogical sciences, vol. 99, s. 25–29, URL: <https://ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/article/view/4511>

УДК 355244.2

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2022.5.7>

В'ячеслав ШИНКАРЕНКО

кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри дошкільної та початкової освіти, Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради», вул. Володимира Антоновича, 70, м. Дніпро, Україна, 49006

ORCID: 0000-0003-0929-9160

Бібліографічний опис статті: Шинкаренко, В. (2022). Військово-патріотичне виховання старшокласників в закладах загальної середньої освіти. *Acta Paedagogica Volynienses*, 5, 40–44, doi:

ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

У статті виявлено основні завдання та знайдено шляхи їх реалізації з військово-патріотичного виховання старшокласників в закладах загальної середньої освіти. Проведено дослідження наукової літератури стосовно питання військово-патріотичного виховання старшокласників. Визначено, що військово-патріотичне виховання орієнтоване на формування глибокої патріотичної свідомості, на ідеї служіння Вітчизні, поваги до своєї країни, збереження і примноження славних патріотичних традицій. Встановлено, що нині цей напрям роботи у закладах загальної середньої освіти найактуальніший, оскільки різко впав престиж до військової служби. Конкретизовано мету роботи закладів загальної середньої освіти з військово-патріотичного виховання а саме: довести до старшокласників розуміння величі, духовної краси, героїзму, шляхетності, відданості високим ідеалам і на цій основі утвердити почуття самоповаги та великої відповідальності за все, що вона робить зараз і що вона має зробити в майбутньому. Виявлено, що для організації військово-патріотичної роботи в закладах загальної середньої освіти спочатку необхідно створити інформаційну базу, на основі якої буде будуватись вся подальша робота. Доведено, що велику роль в організації військово-патріотичної роботи має співпраця різними установами та музеями, оскільки саме вони є зберігачами та пропагандистами реліквій, що оповідають про важливі сторінки історії нашого народу. Встановлено, що зміст такої роботи дозволяє розкрити причини найважливіших історичних подій, проаналізувати грандіозні масштаби великих битв, творчі задуми наших гетьманів, змалювати образи героїв, їхні подвиги. Виявлено, що за допомогою засобів інформаційно-комунікаційних технологій та великій підготовчій роботі вчителя, використовуючи музику та кінокадри, художнє та світлове оформлення, інсценування, монтаж, пісні, використовуючи реліквії, документи, твори літератури та мистецтва, можна повною мірою показати наступність поколінь, героїчні подвиги минулого та сьогодення.

Ключові слова: військово-патріотичне виховання, старшокласники, заклади загальної середньої освіти, патріотизм, освітній процес.

Vyacheslav SHYNKARENKO

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Social and Humanitarian Education, Communal Institution of Higher Education «Dnipro Academy of Continuing Education» of Dnipropetrovsk Regional Council, Vladimir Antonovich str., 70, Dnipro, Ukraine, 49006

ORCID: 0000-0003-0929-9160

To cite this article: Shynkarenko, V. (2022) Viiskovo-patriotychnе vykhovannia starshoklasnykiv v zakladakh zahalnoi serednoi osvity [Military patriotic education of high school students in general secondary education institutions]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 5, 40–44, doi:

MILITARY PATRIOTIC EDUCATION OF HIGH SCHOOL STUDENTS IN GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTIONS

The article identifies the main tasks and found ways to implement them in military-patriotic education of high school students in general secondary education institutions. A study of scientific literature on the issue of military-patriotic education of high school students was conducted. It was determined that military-patriotic education is focused on the formation of a deep patriotic consciousness, on the idea of serving the Motherland, respect for one's country,

preservation and multiplication of glorious patriotic traditions. It has been established that this direction of work in institutions of general secondary education is the most relevant nowadays, as the prestige of military service has fallen sharply. The purpose of the work of general secondary education institutions on military and patriotic education is specified, namely: to bring to high school students an understanding of greatness, spiritual beauty, heroism, nobility, devotion to high ideals and, on this basis, to establish a sense of self-respect and great responsibility for everything that she is doing now and that she has to do in the future. It was revealed that for the organization of military-patriotic work in general secondary education institutions, it is first necessary to create an information base, on the basis of which all further work will be built. It has been proven that a great role in the organization of military-patriotic work is played by the cooperation of various institutions and museums, since they are the custodians and propagandists of relics that tell about important pages of the history of our nation. It has been established that the content of such work allows to reveal the causes of the most important historical events, to analyze the grandiose scale of major battles, the creative plans of our hetmans, to depict the images of heroes, their exploits. It was found that with the help of information and communication technologies and extensive preparatory work of the teacher, using music and film footage, artistic and lighting design, staging, montage, songs, using relics, documents, works of literature and art, it is possible to fully show the succession of generations, heroic feats of the past and present.

Key words: military-patriotic education, high school students, institutions of general secondary education, patriotism, educational process.

Актуальність проблеми. На етапі розвитку українського соціуму гостро постала проблема духовного відродження нації. Особливої актуальності це питання набуло у сфері військово-патріотичного виховання молоді, розвитку їхньої політичної культури та здатності до свідомого соціально-політичного вибору.

Стратегічною метою держави стало відродження громадянськості та патріотизму, формування духовно здорової людини, яка нерозривно пов'язує свою долю з майбутнім рідного краю, країни, здатної стати на захист державних інтересів України, поліпшення морально-психологічного клімату в суспільстві, підвищення престижу служби в лавах Збройних Сил України. Поставлені завдання військово-патріотичного виховання поряд із освітніми установами, політичними та громадськими організаціями покликані вирішувати це завдання.

Підготовка майбутніх захисників Вітчизни в закладах загальної середньої освіти є прямою нормативною вимогою Закону України «Про загальну середню освіту», де говориться про те, що заклади загальної середньої освіти повинні бути спрямовані на забезпечення всебічного розвитку індивіда шляхом навчання та виховання в інтересах людини, родини, суспільства та держави. А інтереси держави згідно з Конституцією України потребують її захисту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження наукової літератури стосовно питання військово-патріотичного виховання старшокласників засвідчує здійснення ряду провідних досліджень у цьому напрямі: На сьогодні в Україні провідні позиції у дослідженні цієї проблеми посідають: педагогічні основи

військово-патріотичного виховання (А. Афанасьєв, І. Бех, П. Блонський, Е. Ілюшина, А. Макаренко); військово-патріотичне виховання старшокласників у процесі позакласної роботи (О. Абрамчук, І. Огієнко, В. Смоліков, М. Зубалій); військово-патріотична робота серед молоді (В. Бебика, П. Казенко, Г. Кузьменко, І. Міхута).

Мета дослідження. Виявити основні завдання та шляхи їх реалізації з військово-патріотичного виховання старшокласників в закладах загальної середньої освіти

Виклад основного матеріалу дослідження. Щоб підійти до суті спрямованості роботи закладів загальної середньої освіти з військово-патріотичного виховання, необхідно визначити, на чому воно ґрунтується. Військово-патріотичне виховання орієнтоване на формування глибокої патріотичної свідомості, на ідеї служіння Вітчизні, повазі до своєї країни, збереження і примноження славних патріотичних традицій. Нині цей напрям роботи у закладах загальної середньої освіти найактуальніший, оскільки різко впав престиж до військової служби.

Військово-патріотичне виховання неможливе без таких його складових частин, як героїко-патріотичне та цивільне виховання. Щоб зрозуміти всю складність та відповідальність роботи з військово-патріотичного виховання, потрібно розглянути який сенс вкладається в ці поняття.

Героїко-патріотичне виховання спрямовано на пропаганду військових професій, історичних дат, виховання гордості за дії героїчних предків і бажання наслідувати їх приклад.

Національно-патріотичне виховання формує в людях почуття любові до своєї малої батьківщини, виховує шанобливе ставлення до національних традицій та культури, пробуджує почуття гордості за свій народ.

Громадянське виховання – це формування правової культури, чіткої громадянської позиції, готовності до свідомого та сумлінного служіння своєму народу.

Мета роботи закладів загальної середньої освіти з військово-патріотичного виховання – довести до старшокласників розуміння величі, духовної краси, героїзму, шляхетності, відданості високим ідеалам і на цій основі утвердити почуття самоповаги та великої відповідальності за все, що вона робить зараз і що вона має зробити в майбутньому. Бо патріотизм – це насамперед відповідальність, обов'язок, той найвищий ступінь у духовному житті людини, на якій вона віддає себе служінню Батьківщині. Патріотизм – це найважливіший ресурс зростання соціальної енергії, спрямованої на відродження країни (Bekh, 2014, p. 19).

На жаль, військово-патріотична робота в закладах загальної середньої освіти здебільшого зводиться до вшанування ветеранів та проведення заходів до пам'ятних дат, залишаючи незайманою всю складність сучасного соціально-політичного та культурно-інформаційного середовища. Ця проблема потребує розробки методичних засад військово-патріотичного виховання, його культурних параметрів та духовно-моральних аспектів.

Для організації військово-патріотичної роботи в закладах загальної середньої освіти спочатку необхідно створити інформаційну базу, на основі якої буде будуватись вся подальша робота. Збір інформації – це трудомістка робота, що займає багато часу. Якщо цим будуть займатись вчителі, то падатиме ефективність іншої роботи. Тому на виконання цього завдання необхідно залучати старшокласників, це і збір інформації, до оформлення куточків бойової слави, виставок, причому ця робота не зводиться до вивчення однієї біографії, одного епізоду, а починаючи з малого, вчителі повинні захоплювати старшокласників краєзнавчою роботою, організувати походи місцями бойової слави тощо (Dzyuba, 2011, p. 129).

Виховувати – патріотів, це означає вести старшокласників дорогами подвигів попередніх

поколінь, вміти запалити їхні серця невгамовною жагою до пошуку невідомих героїв, бажанням брати з них приклад. Ось чому в закладах загальної середньої освіти, робота з військово-патріотичного виховання повинна починатися з роботи краєзнавчої та пошукової. Так історія країни, краю, району це і є історичний зв'язок та історична пам'ять народу. Кожен історичний епізод, кожна сторінка минулого – основа для глибокої, різноманітної форми роботи з військово-патріотичного виховання.

Вже сама собою участь у зборі матеріалів з історії рідного краю має величезне значення, але це лише початок, основа, на якій розгортається вся робота закладів загальної середньої освіти це виховання любові до Батьківщини. На основі зібраних матеріалів доречно проводити тематичні заходи, організувати дні бойових традицій та «Дні пам'яті».

Велику роль в організації військово-патріотичної роботи має співпраця різними установами та музеями, оскільки саме вони є зберігачами та пропагандистами реліквій, що оповідають про важливі сторінки історії нашого народу. Зміст такої роботи дозволяє розкрити причини найважливіших історичних подій, проаналізувати грандіозні масштаби великих битв, творчі задуми наших гетьманів, змалювати образи героїв, їхні подвиги (Zubalij, 2003, p. 110).

Ефективним засобом виховання любові до Батьківщини, почуттям глибокої поваги до її чудової історії є музейні екскурсії. Побудована на предметній основі – справжніх речових пам'ятниках, екскурсійна пропаганда в музеях наочна та конкретна, доступна та переконлива. Це одна із дійсних форм військово-патріотичного виховання. Адже саме під час екскурсій можна активно впливати на сприйняття та проводити цілеспрямовану виховну роботу, широко показуючи роль омріяних бойовою славою Збройних Сил. Якщо така експозиція стане частиною заходу, що проводиться закладом загальної середньої освіти, це значною мірою підвищить ефективність військово-патріотичної роботи в цілому (Єг'omenko, 2014, p. 5).

Відомо, що інтерес аудиторії до того чи іншого питання не можна пробуджувати лише раціональними засобами. Від емоційного настрою старшокласників безпосередньо залежить запам'ятовування одержуваної інформації,

та її дієвість. Вечори-портрети та вечори-хроніки, театралізовані свята та мітинги-концерти, все це також має великий вплив на емоційну сферу старшокласників.

За допомогою засобів інформаційно-комунікаційних технологій та великій підготовчій роботі, використовуючи музику та кінокадри, художнє та світлове оформлення, інсценування, монтаж, пісні, використовуючи реліквії, документи, твори літератури та мистецтва, можна повною мірою показати наступність поколінь, героїчні подвиги минулого та сьогодення.

Готуючи військово-патріотичний захід, важливо правильно підібрати музичний матеріал. Особливість музики, пісні у тому, що у ній у лаконічній формі виражаються спільні для мільйонів людей думки, ідеї, почуття. Втілюючи ці ідеї та думки в музиці та тексті, пісня як би кличе слухача злитися з її героєм, пережити його горе, розділити радість. Музика має сильний емоційний і виховний вплив, тому варто приділяти їй велику увагу у справі військово-патріотичного виховання старшокласників (Shynkarenko, 2017, p. 141).

Важливе значення на формування емоційного настрою старшокласників мають і твори літератури. Сила її виховного впливу, її здатність змусити старшокласника наслідувати літературний образ впливає з основних її особливостей. Літературний твір допомагає всім своїм змістом самому старшокласнику сформулювати висновок, підійти до нього через власні роздуми та переживання (Sidoruk, 2000, p. 34).

У військово-патріотичному вихованні важливе місце займає образотворче мистецтво. Специфіка даного виду мистецтва полягає в тому, що образи живопису, графіки, скульптури, що візуально сприймаються, найбільш чітко фіксуються пам'яттю людини, сприяють формуванню правильного ставлення до світу, активно формують свідомість. Художнє мистецтво містить найбагатший фактичний матеріал для організації військово-патріотичної роботи, оскільки майже всі значні події історії нашої Батьківщини, подвиги народу та окремих його представників знайшли відображення в образотворчому мистецтві. На честь цих подвигів споруджувалися архітектурні скульптурні пам'ятки (Timchik, 2013, p. 9).

В нашій країні створено чимало монументів Слави на честь тих, хто боронив світ. Емоційний

вплив і виховне значення таких пам'яток величезне. Вони не дають забути про великі подвиги та виховують велике почуття патріотизму. Для людей, які жили за часів цих подвигів і звершень, такі пам'ятники стали пам'ятниками їхнього часу, їхньої юності, їхнього героїзму.

Для наступних поколінь – це пам'ять тих, хто життям своїм забезпечив мирне, щасливе життя. Тому на заходах, які проводяться біля цих пам'яток, необхідно розповідати про їхню історію. Дуже часто люди, які приходять до пам'ятника, нічого не знають про нього. Роз'яснюючи суть пам'ятника військової слави, потрібно при цьому зробити акцент на тому, щоб він став не хрестоматійним прибульцем з далекого минулого, а нашим сучасником, близьким і зрозумілим, що вічно живе, уособлює те, чим ми пишаємося, щоб сила образотворчого мистецтва, сила таланту майстра, глибина Враження від монументального твору стали активними засобами у військово-патріотичній діяльності (Ivashkovskij, 2010, p. 138).

Ще однією дієвою формою у військово-патріотичному вихованні старшокласників, що надає величезні можливості для творчості, є масова театралізована вистава військово-патріотичної спрямованості. Ця театралізована форма виникла на початку ХХ століття, а й у наші дні вона не лише не застаріла, а навпаки, відкриває різні шляхи здійснення військово-патріотичного виховання, особливо молоді.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Зробивши огляд науково-педагогічної літератури з досліджуваної проблематики, старе зрозуміло, що це найбільш актуальна проблема на сьогоднішній день. Також нами виявлено, що ефективність роботи у цьому напрямку безпосередньо залежить від кваліфікації педагогічних працівників. На нашу думку, тут необхідна активна участь методичних служб для організації науково-тематичних конференцій з цієї проблеми, семінарів, круглих столів, зустрічей для обміну досвідом, випуску друкованих видань, які містять певний методичний матеріал, передовий досвід. Але й самі працівники закладів загальної середньої освіти мають займатися самоосвітою, збиранням методичних матеріалів, розробляти цікаві сценарії виховних заходів. Необхідно також створювати в закладах загальної середньої освіти інформаційну базу з військово-патрі-

отичного виховання, яка поповнюватиметься з року в рік і сприятиме, тим самим, підвищенню ефективності військово-патріотичної роботи в цілому.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бех І. Д., Чорна К. І. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. К., 2014. 29 с.
2. Дзюба В. В., Валенкевич Л. П. Система мотивації персоналу підприємства на прикладі ВАТ «Суміхімпром». Тези доповідей науковотехнічної конференції викладачів, співробітників, аспірантів і студентів факультету економіки та менеджменту, присвяченої дню науки в Україні, м. Суми 18–22 квітня 2011. № 1. С. 129–130.
3. Єр'оменко Е. А. Хортинг – національний вид спорту України: метод. посібник. К., 2014. С. 5.
4. Зубалій М. Д. Сутність і зміст поняття «Військово-патріотичне виховання». Освіта і управління. 2003. № 2. Т. 6. С. 110–116.
5. Івашковський В. В. Теоретико-методичні засади виховання старшокласників як суб'єктів громадянського суспільства: монографія. К., 2010. С. 138.
6. Сидорук Д. Г. Соціологія особистості: проблеми та шляхи їх вирішення : монографія. Хмельницький : Видавництво НАПВУ, 2000. 88 с.
7. Тимчик М. В. Патріотичне виховання старших підлітків у процесі фізкультурномасової роботи : дис. канд. пед. наук : 13.00.07 / М. В. Тимчик. К., 2013. С. 9.
8. Шинкаренко В. В. Історичні аспекти патріотичного виховання в зарубіжних країнах. Гілея: науковий вісник : збірник наукових праць. Київ : «Видавництво «Гілея», 2017. Вип. 119 (4). С. 141–143.

REFERENCES:

1. Bekh I. D., Chorna K. I. (2014) Programa ukraïns'kogo patriotichnogo vihovannya ditej ta uchniv's'koï molodi [Program of Ukrainian patriotic education of children and school youth]. K., 29 p. (in Ukrainian)
2. Dzyuba V. V., Valenkevich L. P. (2011) Sistema motivacii personalu pidpriemstva na priklyadi VAT «Sumihimprom». Tezi dopovidej naukovotekhnichnoï konferencii vkladachiv, spivrobotnikov, aspirantiv i studentiv fakul'tetu ekonomiki ta menedzhmentu, prisvyachenoï dnyu nauki v Ukraïni [The system of motivating the company's personnel on the example of Sumikhiprom OJSC. Abstracts of the reports of the scientific and technical conference of teachers, employees, graduate students and students of the Faculty of Economics and Management, dedicated to the Day of Science in Ukraine]. Sumy, April 18-22, № 1. S. 129–130. (in Ukrainian)
3. Er'omenko E. A. (2014) Horting – nacional'nij vid sportu Ukraïni: metod. posibnik [Horting is the national sport of Ukraine: method. manual]. K., S. 5. (in Ukrainian)
4. Zubalij M. D. (2003) Sutnist' i zmist ponyattya «Vijs'kove-patriotichne vihovannya» [Osvita i upravlinnya The essence and meaning of the concept of "Military-patriotic education". Education and management]. № 2. T. 6. S. 110–116. (in Ukrainian)
5. Ivashkovs'kij V. V. (2010) Teoretiko-metodichni zasadi vihovannya starshoklasnikov yak sub'ektiv gromadyans'kogo suspil'stva: monografiya. [Theoretical and methodological principles of education of high school students as subjects of civil society: monograph]. K. S. 138. (in Ukrainian)
6. Sidoruk D. G. (2000) Sociologiya osobistosti: problemi ta shlyahi ih virishennya : monografiya [Sociology of personality: problems and ways to solve them: monograph]. Khmelnytskyi : NAPVU Publishing House, 88 p. (in Ukrainian)
7. Timchik M. V. (2013) Patriotichne vihovannya starshih pidlitkiv u procesi fizkul'turnomasovoï roboti [Patriotic upbringing of older teenagers in the process of mass physical education]. 13.00.07 / M. V. Timchik. K., S. 9. (in Ukrainian)
8. Shynkarenko V. V. (2017) Istorichni aspekty patriotichnogo vihovannya v zarubizhnikh kraïnah [Historical aspects of patriotic education in foreign countries]. Gilea: scientific bulletin: a collection of scientific papers. Kyiv : «Gilea Publishing House», Issue 119 (4). P. 141–143. (in Ukrainian)

РОЗДІЛ 3 СПЕЦІАЛЬНА ОСВІТА

УДК 378.018.43

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2022.5.8>

Оксана БОГДАНОВА

старший викладач кафедри філології, перекладу та стратегічної комунікацій, Національна академія Національної гвардії України, майдан Захисників України, 3, Харків, Україна, 61000

ORCID: 0000-0002-4609-7675

Бібліографічний опис статті: Богданова, О. (2022). Порівняння використання систем дистанційного навчання в освітньому середовищі. *Acta Paedagogica Volyniensis*, 5, 45–49, doi:

ПОРІВНЯННЯ ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Одним з основних інструментів створення європейського простору вищої освіти та збільшення міжнародної конкурентоспроможності європейської системи вищої освіти у базових документах Болонського процесу було визначено сприяння професійній та академічній мобільності, яка в першу чергу націлена на формування відповідних мовних та комунікативних компетентностей. У сучасному освітньому просторі України дистанційне навчання створює умови для підготовки слухачів з урахуванням запитів ринкової економіки тощо. Таким чином, можна зазначити значну увагу науковців та дослідників із пошуку сутності мовної компетентності та шляхів її удосконалення. Віртуальні навчальні платформи MyEnglishLab, Miro та Edmeapp є важливим компонентом змішаного навчання англійської мови у ЗВО зі специфічними умовами навчання. Це один з найсучасніших інструментів для реалізації освітнього підходу змішаного навчання, який передбачає використання традиційного підручника в поєднанні з інтерактивними завданнями он-лайн. Платформи дозволяють виконувати завдання в режимі он-лайн в будь-який час та будь-якому місці, де є доступ до Інтернет-мережі. Miro має набір шаблонів, які допомагають структурувати і організувати планування або мозковий штурм. Тут можна проводити онлайн-уроки, створювати план роботи або закріплювати завдання, які потрібно виконати. Передбачена можливість запрошувати учасників через посиланням та по електронній пошті. Edmeapp – інтерактивна платформа нового покоління для ефективного та зручного навчання онлайн. Вона має розширений функціонал, що забезпечує переваги платформи в порівнянні з аналогами, зручність користування, гнучка адаптація платформи під будь-який навчальний матеріал. Інтерактивні завдання та тести значно підвищують зацікавленість слухачів та заохочують до навчального процесу. MyEnglishLab підвищує довіру здобувачів вищої освіти, їм більше цікаво брати участь у заняттях та легше зберігати знання. MyEnglishLab підвищує впевненість курсантів та зміцнює те, що вивчили на уроці. MyEnglishLab надає додаткову підтримку поза класом, коли викладача немає поруч. Коли здобувачі вищої освіти виконують домашнє завдання, вони отримують додаткові підказки та заохочення до навчання.

Ключові слова: платформа дистанційного навчання, комунікативна компетентність, дистанційне навчання, MyEnglishLab, Miro, Edmeapp.

Oksana BOGDANOVA

Senior Lecturer at the Department of Philology, Translation and Strategic Communications, National Academy of the National Guard of Ukraine, Maidan Zakhysnykiv Ukrainy, 3, Kharkiv, Ukraine, 61000

ORCID: 0000-0002-4609-7675

To cite this article: Bohdanova, O. (2022). Porivniannia vykorystannia system dystantsiinoho navchannia v osvitnomu seredovyshti [Comparison of the use of distance learning systems in the educational environment.]. *Acta Paedagogica Volyniensis*, 5, 45–49, doi:

IDENTIFICATION OF PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE FORMATION OF COMPETENCE IN COMMUNICATING IN A FOREIGN LANGUAGE IN HIGHER EDUCATION

One of the main tools for creating a European Higher Education Area and increasing the international competitiveness of the European higher education system in the basic documents of the Bologna Process was to promote professional and academic mobility, which is primarily aimed at developing appropriate language and communication skills. In the modern educational space of Ukraine, distance learning creates conditions for the preparation of students taking into account the demands of a market economy and so on. Thus, it is possible to note the considerable attention of scientists and researchers in finding the essence of language competence and ways to improve it. The MyEnglishLab virtual learning platform is an important component of blended English language teaching in the Free Economic Zone with specific learning conditions. This is one of the most modern tools for implementing an educational approach to blended learning, which involves the use of a traditional textbook in combination with interactive online tasks. The platform allows to perform tasks online at any time and in any place where there is access to the Internet. Miro has a set of templates that help structure and organize planning or brainstorming. Here you can conduct online lessons, create a work plan or fix tasks that need to be completed. It is possible to invite participants via a link and by e-mail. Edmeapp is a new generation interactive platform for effective and convenient online learning. It has extended functionality, which provides advantages of the platform in comparison with analogues, ease of use, flexible adaptation of the platform to any educational material. Interactive tasks and tests significantly increase students' interest and encourage the learning process. MyEnglishLab increases the confidence of higher education students, they are more interested in participating in classes and easier to retain knowledge. MyEnglishLab increases the confidence of cadets and strengthens what they have learned in class. MyEnglishLab provides additional support outside the classroom when the teacher is not around. When higher education students do their homework, they receive additional tips and incentives to study.

Key words: distance learning platform, communicative competence, distance learning, MyEnglishLab, Miro, Edmeapp

Вступ. Навчальні заклади України використовують великий перелік систем дистанційного навчання. Системи дистанційного навчання – прикладні програмні продукти для управління навчальною діяльністю, що дозволяють розробляти та поширювати електронні навчальні матеріали, забезпечувати спільний доступ до інформації, організувати навчальний процес та контролювати результати навчання з формуванням пакету відповідної звітної документації.

Основна частина. Оволодіння іноземною мовою здобувачами вищої освіти Національної гвардії України має відповідати міжнародним уявленням щодо основних компетентностей справжнього фахівця. Одним з основних інструментів створення європейського простору вищої освіти та збільшення міжнародної конкурентоспроможності європейської системи вищої освіти у базових документах Болонського процесу було визначено сприяння професійній та академічній мобільності, яка в першу чергу націлена на формування відповідних мовних та комунікативних компетентностей.

Попередній огляд літератури засвідчив не однотайний підхід учених до визначення та тлумачення МК особистості. Згідно проведеному нами аналізу, МК розглядається в педагогічних дослідженнях як володіння курсантами (слухачами), а також їх здатність та готовність до оволодіння й оперування основними мов-

ними засобами (фонетичними (орфографічними), лексичними, граматичними) з метою сприйняття, переробки і розуміння автентичної англійської інформації, а також її продукування в усному та письмовому вигляді, застосовуючи при цьому як мовні, так і позамовні (міміка і жести, рухи) та інтонаційні засоби виразності А. Богущ, О. Трифонова, О. Кисельова, О. Лагодинський. Л. Маслак у рамках дисертації розглядає іншомовну компетентність у вузькому значенні – як один зі складників культурологічної компетентності, що включає культурологічні знання, вміння та навички, необхідні для здійснення діяльності в іншомовному середовищі (Maslak, 2010, pp. 17–20). Н. Мельник вважає іншомовну комунікативну компетентність як якість фахівця, що включає в себе сукупність компетенцій щодо володіння іноземною мовою в інтеграції з професійними знаннями, вміннями, навичками та здатність вирішувати проблеми, які виникають у професійному та соціокультурному мовних середовищах (Melnyuk, 2019, pp. 2–7). У дослідженнях Д. Бебеки іншомовна комунікативна компетентність являє собою інтегроване багаторівневе утворення у професійній структурі особистості, яка набута в результаті навчання, долучає до компонентів іншомовної комунікативної компетентності професійно орієнтоване мовлення, вільне спілкування і володіння терміно-

логією професійного спрямування, мовленнєвими зразками, нормами граматики (Begheka, 2015, pp. 10–12).

Таким чином, можна зазначити значну увагу науковців та дослідників із пошуку сутності мовної компетентності та шляхів її удосконалення. І серед усього різноманіття форм підготовки за теперішніх умов дистанційне навчання обіймає не останнє місце.

Враховуючи думку А. Стадній ми вважаємо однією з основних особливостей дистанційного навчання є комунікація людини, що навчається, з іншими слухачами і педагогами об'єднаних спільною метою та взаємодія всіх учасників процесу (слухач – викладач, слухач – слухач, слухач – адміністрація, викладач – адміністрація) (Stadnij, 2020, pp. 151–156). О. Богучарова вбачає унікальність дидактичних властивостей дистанційного навчання щодо мети навчання іноземних мов полягає передусім у тому, що продуктивне навчання різних видів діяльності може здійснюватися дистанційно завдяки: можливості індивідуального двобічного телекомунікаційного спілкування слухача з викладачем; доступу до численних джерел навчальної інформації, яка зберігається в пам'яті мережових комп'ютерів і розповсюджується через технічні засоби зв'язку (Boghucharova, 2020, pp. 173–182).

Акцент зміщення навчального процесу за умови пандемії та війни в світі у напрямку дистанційного навчання вимагає від викладачів пошуку інструментів для організації дистанційного навчання. Існуюче різноманіття технологій та засобів дистанційного навчання може задовольнити будь-які освітні потреби у здобувачів вищої освіти. Одним із прикладів такої навчальної платформи дистанційного навчання є MyEnglishLab.

Платформа MyEnglishLab дозволяє поєднати дистанційне навчання як он-лайн так і оф-лайн за допомогою підручників «Language Leader».

Віртуальна навчальна платформа MyEnglishLab є важливим компонентом змішаного навчання англійської мови у ЗВО зі специфічними умовами навчання. Це один з найсучасніших інструментів для реалізації освітнього підходу Blended Learning (змішаного навчання, який передбачає використання традиційного підручника в поєднанні з інтерактивними завданнями он-лайн). Такий фор-

мат максимально наближує процес вивчення англійської мови до сучасних реалій, пропонує курсантам різноманітну діяльність з вивчення англійської мови в інтерактивному середовищі, дозволяє виконувати завдання у будь-який час, надає миттєвий зворотній зв'язок із викладачем, містить відео та аудіо матеріали, тести та практичні завдання з усіх видів мовленнєвої діяльності. Платформа дозволяє здобувачам вищої освіти виконувати завдання в режимі он-лайн в будь-який час та будь-якому місці, де є доступ до Інтернет-мережі, автоматично отримувати звіт щодо перевірки виконаних завдань, аналізувати та виправляти помилки. Інтерактивні завдання та тести значно підвищують зацікавленість слухачів та заохочують до навчального процесу. MyEnglishLab дає можливість викладачу прослідкувати успішність кожного окремого слухача користуючись он-лайн журналом, аналізувати відсоток правильних відповідей, сильні та слабкі сторони кожного слухача. Автоматична перевірка та оцінювання дозволяє викладачу самостійно обирати матеріал відповідно до потреб здобувачів. Платформа MyEnglishLab урізноманітнює процес навчання, формує вміння працювати самостійно, планувати та організовувати навчання індивідуально. Цей сучасний та потужний засіб навчання змінює традиційний підхід до вивчення іноземної мови, підвищує ефективність та якість навчального процесу, відкриває нові можливості для роботи зі студентами в аудиторії та поза її межами. Навчання на основі MyEnglishLab є ефективним та доцільним, спрямованим на формування комунікативної компетенції, забезпечує постійне та динамічне спілкування студента та викладача, відкриває нові можливості презентації навчального матеріалу для викладача та дає змогу підвищити якість іншомовної освіти.

MyEnglishLab є мотиваційним. Можливість частоті практики, оцінки та відгуки допомагають курсантам відчувати, що вони прогресують – це створює сильну мотивацію. У роботі зі словником, є дуже багато варіантів пророботки словникового запасу та вимови слів, наприклад права де тераба послухати і повторити речення, з варіантом запису та відтворення власної вимови.

Інший приклад навчальної платформи дистанційного навчання є Miro. Miro – це не тільки біле поле, а набір шаблонів, які

допомагають структурувати і організувати планування або мозковий штурм. Тут можна проводити онлайн-уроки, створювати план роботи або закріплювати завдання, які потрібно виконати. Передбачена можливість запрошувати учасників через посиланням та по електронній пошті. Інтерфейс дошки хоч і англійською, та інтуїтивно зрозумілий. Управляти нею зручно – пересувати потрібні шаблони та інші елементи мишкою. Дошкою можна користуватися з комп'ютера, та зі смартфона. Перевага Miro в різноманітному інструментарії. Дозволяє створювати нескінченні дошки. На них можна завантажувати документи, таблиці, зображення, малювати схеми і графіки, створювати колажі і багато іншого. Писати пером або вводити текст зі зміною шрифту, розміру, кольору.

Можна малювати різні геометричні фігури. І в спливаючому вікні змінювати налаштування товщини ліній (прямі, ламані, дугоподібні, пунктир тощо) та кольору. Можна також зберігати створені дошки як плакати в форматі зображень, файлів pdf, завантажувати як резервні копії, зберігати на GoogleДиск. Також реалізована функція збереження дошки у вигляді презентації. На дошку можна додавати стікери. Важливі ідеї залишаються на полі, користувачі зможуть записувати ідеї або коментарі, а ви – стимулювати спільну роботу і зворотний зв'язок.

Іншою з таких систем була система «Edmeapp» – інтерактивна платформа нового покоління для ефективного та зручного навчання онлайн. Відміною від інших платформ були:

- розширений функціонал, що забезпечує переваги платформи в порівнянні з аналогами,
- зручність користування як для студента так і для викладача,

- гнучка адаптація платформи під будь-який навчальний матеріал,

- спеціально розроблений функціонал для індивідуальних та групових занять,

- широкі можливості для самостійного вивчення,

- швидкий зворотній зв'язок та можливість налаштувати платформу відповідно до потреб викладачів та студентів,

- постійна технічна підтримка, оновлення та щоденне розширення можливостей платформи.

Окрім того було додано новий функціонал до виходу на ринок:

- функціонал для створення онлайн шкіл (можливість декільком викладачам об'єднатися в школу);

- особистий кабінет викладача/студента;

- можливість надсилати домашнє завдання;

- інноваційна система синхронізації під час занять.

Висновки. Результати порівняльного дослідження свідчать про те, що здобувачів вищої освіти подобається користуватися технологіями, і як наслідок займаються глибше і довше, працюючи у MyEnglishLab, Miro та Edmeapp порівняно з друкованою книгою. У опитуванні наприкінці семестру, здобувачі вищої освіти зазначили, що вони були щасливі, що отримали доступ до таких платформ.

Отже, використання віртуальних платформ підвищує довіру здобувачів вищої освіти, їм більше цікаво брати участь у заняттях та легше зберігати знання. Проте більшість висловило думку, що більш за інші їм сподобалась MyEnglishLab, тому що надає додаткову підтримку поза класом, коли викладача немає поруч. Коли здобувачі вищої освіти виконують домашнє завдання, вони отримують додаткові підказки та заохочення до навчання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бегака, Д. А. Підготовка майбутніх магістрів іноземної філології до формування фахової комунікативної компетентності студентів педагогічного університету : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2015. 18 с.
2. Богучарова О. І., Тишакова Л. Т. Особливості формування іншомовної комунікативної компетентності правоохоронців з використанням технологій дистанційного навчання. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. Філологічні науки.* № 3 (334), 2020. С. 173–182.
3. Богуш А. М., Трифонова О. С., Кисельова О. І. Формування мовної особистості на різних вікових етапах : монографія. Одеса : ПНЦ АПН України, 2008. 272 с.
4. Лагодинський О. С. Англomовна комунікативна компетентність як компонент змісту англomовної підготовки курсантів (слухачів) вищих військових навчальних закладів. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України.* 2013. Вип. 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadsps_2013_3_15 (дата звернення: 15.12.2021).

5. Маслак Л. П. Педагогічні умови формування культурологічної компетентності майбутніх офіцерів радіоінженерних спеціальностей : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Житомирський державний університет імені Івана Франка. Житомир, 2010. 20 с.

6. Мельник Н. І. Особливості іншомовної підготовки майбутніх фахівців авіаційної галузі //Актуальні проблеми педагогіки, психології та професійної освіти. 2019. № 1. С. 2–7. URL: <http://er.nau.edu.ua/handle/NAU/41034> (дата звернення: 15.12.2021).

7. Стадній А.П. Моделі дистанційного навчання. *Науковий збірник «Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка»*, Том 4, № 29, 2020. С. 151–156.

REFERENCES:

1. Begheka, D. A. (2015) *Pidghotovka majbutnikh maghistriv inozemnoji filologhiji do formuvannja fakhovoji komunikativnoji kompetentnosti studentiv pedagoghichnogho universytetu* [Training of future masters of Foreign Languages in the formation of professional communicative competence of students in Pedagogical University] (PhD Thesis), Kyjiv: National Pedagogical Drahomanov University, 18 p. (in Ukrainian).

2. Boghucharova O. I., Tyshakova L. T. (2020) *Osoblyvosti formuvannja inshomovnoji komunikativnoji kompetentnosti pravookhoronciv z vykorystannjam tekhnologhij dystancijnogho navchannja* [Features of formation of foreign language communicative competence of law enforcement officers with the use of distance learning technologies], *Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka. Filologhichni nauky*. №3 (334), pp. 173–182 (in Ukrainian).

3. Boghush A. M., Tryfonova O. S., Kyseljova O. I. (2008) *Formuvannja movnoji osobystosti na riznykh vikovykh etapakh* [Formation of language personality at different age stages], Odesa : PNC APN Ukrainy, 272 p. (in Ukrainian).

4. Laghodynskyj O. S. (2013) *Anghlomovna komunikativna kompetentnistj jak komponent zmistu anghlomovnoji pidghotovky kursantiv (slukhachiv) vyshhykh vijskovykh navchalnykh zakladiv* [English-language communicative competence as a component of the content of English-language training of cadets (students) of higher military educational institutions]. *Visnyk Nacionalnoji akademiji Derzhavnoji prykordonnoji sluzhby Ukrainy* [Bulletin of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine.], vol. 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2013_3_15 (data zvernennia: 15.12.2021) (in Ukrainian).

5. Maslak L. P. (2010) *Pedagoghichni umovy formuvannja kuljturologhichnoji kompetentnosti majbutnikh oficeriv radioinzhenernykh specialjnostej* [Pedagogical conditions for the formation of cultural competence of future officers of radio engineering specialties] (PhD Thesis), Zhytomyr : Zhytomirskyj derzhavnyj universytet imeni Ivana Franka, 20 p. (in Ukrainian).

6. Meljnyk N. I. (2019) *Osoblyvosti inshomovnoji pidghotovky majbutnikh fakhivciv aviacijnoji ghaluzi* [Features of foreign language training of future specialists in the aviation industry]. *Aktualjni problemy pedagoghiky, psykhologhiji ta profesijnoji osvity* [Current issues of pedagogy, psychology and vocational education.], vol.1. pp. 2-7. URL: <http://er.nau.edu.ua/handle/NAU/41034> (data zvernennia: 15.12.2021) (in Ukrainian).

7. Stadnij A.P. (2020) *Modeli dystancijnogho navchannja* [Distance learning models]. *Naukovyj zbirnyk «Aktualjni pytannja ghumanitarnykh nauk: mizhvuzivskyj zbirnyk naukovykh pracj molodykh vchenykh Droghobycjkogho derzhavnogho pedagoghichnogho universytetu imeni Ivana Franka»* [Scientific collection "Current issues of the humanities: interuniversity collection of scientific works of young scientists of Drohobych State Pedagogical University named after Ivan Franko], vol. 4, № 29. pp. 151–156 (in Ukrainian).

УДК 373.5.016:37.091.214-053.5-056.24

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2022.5.9>

Лілія КОВРІГІНА

кандидат філологічних наук, завідувач кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін, КЗ «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Житомирської обласної ради, вул. Михайлівська, 15, м. Житомир, Україна, 10014

ORCID: 0000-0002-6008-7211

Бібліографічний опис статті: Коврігіна, Л. (2022). Основні шляхи формування розвитку інклюзивної компетентності вчителів на сучасному етапі. *Acta Paedagogica Volynienses*, 5, 50–58, doi:

ОСНОВНІ ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

У статті досліджено основні шляхи формування та розвитку інклюзивної компетентності вчителів на сучасному етапі.

Проблемами формування, розвитку й корекції інклюзивної компетентності педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти займаються педагогічні заклади вищої та фахової передвищої освіти, суб'єкти підвищення кваліфікації педагогічних працівників, центри професійного розвитку педагогічних працівників, інклюзивно-ресурсні центри, громадські об'єднання/фонди, заклади загальної середньої освіти, управління Державної служби якості освіти України в регіонах, а також безпосередньо вчителі в процесі інформальної освіти.

Зроблено висновок, що запровадження в освітню практику професійних стандартів учителя, де виокремлено інклюзивну компетентність, створило можливості для узгодження підходів і підвищення ефективності діяльності зацікавлених освітніх суб'єктів у питаннях формування та розвитку інклюзивної компетентності педагогів.

Урахування закладами вищої і фахової передвищої освіти у своїх освітніх програмах і методиках змісту інклюзивної компетентності вчителів сприятиме уніфікації підходів у вирішенні питань ефективного запровадження інклюзії в системі освіти та підвищенню ефективності процесів формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів.

Суб'єкти підвищення кваліфікації педагогічних працівників (заклади освіти або їхні структурні підрозділи, наукові установи, інші юридичні чи фізичні особи), заклади загальної середньої освіти мають працювати над розвитком окремих важливих складових інклюзивної компетентності вчителів.

Центрам професійного розвитку педагогічних працівників, інклюзивно-ресурсним центрам, громадським об'єднанням/фондам увагу доцільно звернути на розвиток найважливіших умінь і навичок, які є складовими інклюзивної компетентності вчителів.

Результати оцінювання освітніх і управлінських процесів, що здійснюються експертними групами Державної служби якості освіти України в процесі проведення інституційних аудитів закладів загальної середньої освіти, дають можливості для подальшої корекції інклюзивної компетентності учителів.

Ключові слова: інклюзивна освіта; компетентність; формування; розвиток; інклюзивна компетентність; знання; уміння.

Lilija KOVRIHINA

Candidate of Philological Sciences, Head of the Department of Social Sciences and Humanities, Zhytomyr Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education of Zhytomyr Regional Council, Mikhailivska str., 15, Zhytomyr, Ukraine, 10014

ORCID: 0000-0002-6008-7211

To cite this article: Kovrihina, L. (2022). Osnovni shliakhy formuvannia ta rozvytku inkluzyvnoi kompetentnosti vchyteliv na suchasnomu etapi [The main ways of forming and developing the inclusive competence of teachers at the current state]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 5, 50–58, doi:

THE MAIN WAYS OF FORMING AND DEVELOPING THE INCLUSIVE COMPETENCE OF TEACHERS AT THE CURRENT STAGE

The article examines the main ways of forming and developing the inclusive competence of teachers at the current stage.

It was concluded that the introduction into the educational practice of the teacher's professional standards, where inclusive competence is singled out, created opportunities for harmonizing approaches and increasing the effectiveness of the activities of interested educational subjects in matters of formation and development of inclusive competence of teachers.

Taking into account the content of inclusive competence of teachers by institutions of higher and professional higher education in their educational programs and methods will contribute to the unification of approaches in solving the issues of effective implementation of inclusion in the education system and increasing the effectiveness of the processes of forming the inclusive competence of future teachers.

Subjects of professional development of pedagogical workers (educational institutions or their structural subdivisions, scientific institutions, other legal or natural persons), institutions of general secondary education should work on the development of certain important components of the inclusive competence of teachers.

Centers for the professional development of pedagogical workers, inclusive resource centers, public associations/foundations should pay attention to the development of the most important abilities and skills that are components of the inclusive competence of teachers.

The results of the evaluation of educational and management processes carried out by expert groups of the State Education Quality Service of Ukraine in the process of institutional audits of institutions of general secondary education provide opportunities for further correction of the inclusive competence of teachers.

Key words: *inclusive education; competence; forming; development; inclusive competence; knowledge; skill.*

Актуальність проблеми. Реалізація в освітній системі України принципів гуманізму, людиноцентризму, забезпечення рівного доступу до освіти без дискримінації за будь-якими ознаками, у тому числі за ознакою інвалідності, формування поваги до прав і свобод людини, нетерпимості до приниження її честі та гідності, фізичного або психологічного насильства, а також до дискримінації за будь-якими ознаками (Про освіту: Закон України, 2017) зумовлює подальший розвиток в країні інклюзивної освіти.

Тому нині особливої ваги набирає проблема підготовки вчителів закладів загальної середньої освіти, у яких на високому рівні сформована, поряд з іншими професійними компетентностями, інклюзивна компетентність (ІК).

У прийнятому в 1991 р. Законі України «Про освіту» поняття «інклюзія» та «компетентність» не використовувалися. Зміни, що стосувалися інклюзії та особливостей доступу осіб з освітніми потребами (ООП) до освітніх послуг, були внесені в зазначений Закон лише в травні 2017 року, а щодо «компетентностей» – у 2014 році (Про освіту: Закон України, 1991).

Аналогічні зміни, що стосувалися особливостей інклюзивного навчання в системі загальної середньої освіти, у Законі України «Про загальну середню освіту» (1999) вперше були внесені 2010 р., а щодо компетентностей – лише у 2017 році (Закон України «Про загальну середню освіту», 1999).

Це, зрозуміло, не сприяло виробленню ефективних підходів до формування та розвитку інклюзивної компетентності педагогічних працівників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку інклюзивної освіти аналізували Л. Алієва, А. Арендарук, О. Барно, О. Гаяш, І. Гевко, В. Гладуш, Т. Дегтяренко, Ю. Загуменний, С. Іноземцева, А. Колупаєва, Н. Марковська, Л. Миськів, Ю. Найда, В. Павленко, Т. Сак, Н. Софій, О. Таранченко, О. Федоренко, М. Циганкова, А. Шевцов та ін.

Питання формування компетентностей педагогічних працівників досліджували В. Адольф, Н. Бібік, Ю. Варданян, О. Дубасенюк, Т. Дубовицька, І. Єрмаков, І. Зязюн, С. Калашникова, І. Колесникова, Н. Кузьміна, А. Маркова, Л. Мітіна, О. Овчарук, О. Пометун, Є. Сахарчук, О. Савченко, В. Синенко, В. Шахов, А. Щербатов та ін.

Водночас ученими недостатньо проаналізовано особливості формування та розвитку інклюзивної компетентності педагогічних працівників в умовах сьогодення.

Мета дослідження – проаналізувати основні шляхи формування та розвитку інклюзивної компетентності вчителів закладів загальної середньої освіти на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу дослідження. У Законі України «Про освіту» (2017) інклюзія та компетентність є одними з основних понять.

Інклюзивне навчання тут визначається як система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників. Причому, у статті 20 Закону зазначено, що в разі звернення особи з особливими освітніми потребами або її батьків заклад освіти в обов'язковому порядку повинен утворити інклюзивний клас та/або групу (Про освіту: Закон України, 2017).

Компетентність в зазначеному Законі розуміється як динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність (Про освіту: Закон України, 2017). Однак суть та зміст інклюзивної компетентності вчителя не визначаються.

У Законі України «Про повну загальну середню освіту» (2020) ідеї інклюзивного та компетентнісного підходів набули подальшого розвитку. Причому в статті 51 передбачене обов'язкове вдосконалення професійних компетентностей педагогічного працівника для роботи з учнями з особливими освітніми потребами, яке не може бути меншим 10 відсотків від загальної кількості годин підвищення кваліфікації впродовж п'яти років (Про повну загальну середню освіту: Закон України, 2020). Проте й у цьому Законі визначення змісту інклюзивної компетентності теж немає.

Відсутнє визначення інклюзивної компетентності також у Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2011 р. № 872, що втратив нині чинність, а також у діючому Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2021 р. № 957 (Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах, 2011; Порядок організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти, 2021).

Такий стан справ в зазначеному питанні не сприяв виробленню ефективних підходів до формування й розвитку інклюзивної компетентності вчителів.

Тому не дивно, що на сьогодні спостерігається певна неузгодженість в діяльності освітніх суб'єктів, завданнями яких є формування, розвиток та корекція інклюзивної компетентності педагогічних працівників.

Нині проблемами формування, розвитку й корекції інклюзивної компетентності педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти займаються педагогічні заклади вищої (ЗВО) та фахової передвищої освіти (ЗФПО), суб'єкти підвищення кваліфікації педагогічних працівників (СПК), центри професійного розвитку педагогічних працівників (ЦПРПП), інклюзивно-ресурсні центри (ІРЦ), громадські об'єднання/фонди (ГО(Ф)), заклади загальної середньої освіти (ЗЗСО), управління Державної служби якості освіти України (ДСЯОУ) в регіонах, а також безпосередньо вчителі в процесі інформальної освіти.

Зазначені суб'єкти розробляли свої установчі документи, освітні програми, програми підвищення кваліфікації педагогічних працівників, плани роботи, виходячи із власного розуміння інклюзивної компетентності учителів.

Зклади вищої та фахової передвищої освіти здійснюють *формування* інклюзивної компетентності майбутніх вчителів закладів загальної середньої освіти відповідно до своїх освітніх програм на лекціях, практичних, семінарських, індивідуальних заняттях, консультаціях, у процесі педагогічної практики. Однак нормативних вимог до тематики освітніх програм з проблем інклюзії немає, що зумовлює значні відмінності в рівнях підготовки майбутніх педагогів з даного питання.

Підвищення кваліфікації та *розвиток* інклюзивної компетентності учителів здійснюють суб'єкти підвищення кваліфікації педагогічних працівників (зклади освіти або їхні структурні підрозділи, наукові установи, інші юридичні чи фізичні особи). Серед основних напрямів підвищення кваліфікації СПК визначено такі: створення безпечного та інклюзивного освітнього середовища, особливості інклюзивного навчання, забезпечення додаткової підтримки в освітньому процесі дітей з особливими освітніми потребами; інклюзивна компетентність (Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників: постанова КМУ, 2019).

Одним із основних завдань інклюзивно-ресурсних центрів задекларовано забезпечення участі їхніх працівників у семінарах, тренінгах, майстер-класах для підвищення кваліфікації педагогічних працівників, обміну досвідом, забезпечення *розвитку* інклюзивної компетентності педагогів (Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр: постанова КМУ, 2017).

Серед завдань центрів професійного розвитку педагогічних працівників визначено також організацію та проведення консультування педагогічних працівників з питань впровадження інклюзивного підходу до навчання здобувачів освіти, що також сприяє *розвитку* інклюзивної компетентності педагогічних працівників (Деякі питання професійного розвитку педагогічних працівників: постанова КМУ, 2020).

Свій внесок у справу *розвитку* інклюзивної компетентності педагогічних працівників продовжують робити громадські організації, фонди (ЮНІСЕФ Україна, Всеукраїнський фонд «Крок за кроком» тощо). Зокрема місією Всеукраїнського фонду «Крок за кроком» визначено сприяння втіленню інклюзивної освітньої моделі з активним залученням сімей і громад, шляхом проведення тренінгів для освітян, батьків, представників громадських організацій; ініціювання та реалізації проєктів, спрямованих на забезпечення рівного доступу до якісної освіти, у тому числі дітям з особливими потребами тощо (Всеукраїнський фонд «Крок за кроком»).

Безпосередньо в закладах загальної середньої освіти *розвиток* інклюзивної компетентності вчителів відбувається на педагогічних радах, засіданнях методичних об'єднань, під час надання педагогічними працівниками методичної підтримки колегам у питаннях інклюзії, обміну досвідом (семінари, конференції, консультації, майстер-класи, взаємовідвідування занять тощо).

У процесі організації педагогічної інтернатури для підтримки учителів, що вперше призначені на посаду (інтернів), їм має надаватися допомога в питаннях організації інклюзивного освітнього середовища (забезпечення сприятливих умов в освітньому середовищі залежно від індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів учнів тощо), що дозво-

лить *розвивати* інклюзивну компетентність молодих педагогів (Про затвердження Положення про педагогічну інтернатуру: Наказ МОН України, 2021).

Розвиток інклюзивної компетентності вчителів може відбуватися також під час стажування педагогічних працівників, яке здійснюється за індивідуальною програмою, що розробляється і затверджується суб'єктом підвищення кваліфікації (Про затвердження Положення про педагогічну інтернатуру: Наказ МОН України, 2021).

Крім того, в закладі освіти під час самооцінювання освітніх і управлінських процесів, що має здійснюватися щорічно, оцінюється рівень формування інклюзивного освітнього простору, застосування методик та технологій роботи з особами з особливими освітніми потребами, взаємодії закладу з батьками таких осіб, фахівцями інклюзивно-ресурсного центру, залучення їх до необхідної підтримки дітей під час здобуття освіти тощо. Значна увага в процесі самооцінювання звертається на рівень реалізації процедур, що забезпечують інклюзивне середовище в закладі освіти: розроблення індивідуальних програм розвитку, використання ресурсних кімнат, налагодження роботи команди психолого-педагогічного супроводу тощо (Про затвердження Методичних рекомендацій з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах загальної середньої освіти: наказ МОН України, 2020). Аналіз отриманих результатів щодо оцінювання освітніх і управлінських процесів дає можливість здійснити необхідну *корекцію* інклюзивної компетентності педагогічних працівників закладу освіти.

Аналогічні можливості для *корекції* інклюзивної компетентності вчителів дають результати оцінювання освітніх і управлінських процесів, що здійснюються експертними групами за розробленою ДСЯОУ методикою в процесі проведення інституційних аудитів закладів загальної середньої освіти (Про затвердження Порядку проведення інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти: наказ МОН України, 2019).

Отже, як показує аналіз, зазначені вище освітні суб'єкти по різному вирішують проблеми формування, розвитку та корекції інклюзивної компетентності вчителів, оскільки

належних нормативних підстав для вироблення єдиної позиції тривалий час не було.

Такі підстави з'явилися лише після затвердження професійних стандартів вчителів закладів загальної середньої освіти, де серед інших професійних компетентностей визначено також інклюзивну компетентність учителя та її складові (див. табл. 1) (Про затвердження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»: наказ Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, 2020).

Відповідно до професійного стандарту кожен учитель повинен володіти знаннями щодо інструментів інклюзивного навчання; принципів і стратегій універсального дизайну; принципів, форм та методів підтримки осіб з ООП; видів адаптацій та модифікацій в освітньому процесі; технологій індивідуального та диференційованого навчання; способів виявлення здібностей, інтересів та можливостей учнів тощо (Про затвердження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»: наказ Міністерство

розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, 2020).

Крім того, учителі повинні володіти вміннями і навичками використання інструментів інклюзивного навчання; забезпечення педагогічної підтримки осіб з ООП; здійснення необхідних адаптацій та модифікацій в освітньому процесі; організації процесів навчання, виховання і розвитку учнів з урахуванням їхніх особливостей; використання в роботі з учнями обладнання для задоволення їхніх освітніх потреб; організації безпечного освітнього простору з урахуванням особливостей учнів тощо (Про затвердження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»: наказ Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, 2020).

Очевидно, що педагогічним закладам вищої та фахової передвищої освіти потрібно формувати всі складові інклюзивної компетентності майбутнього вчителя.

Суб'єктам підвищення кваліфікації педагогічних працівників (заклади освіти або їхні структурні підрозділи, наукові установи, інші юридичні чи фізичні особи), закладам загальної середньої освіти, як показує досвід,

Таблиця 1

**Складові інклюзивної компетентності вчителя закладу ЗСО
(відповідно до наказу Міністерства розвитку економіки, торгівлі
та сільського господарства України від 23.12.2020 № 2736-20)**

Інклюзивна компетентність	
Знання	Уміння та навички
V1.1.31. Інструменти забезпечення інклюзивного навчання (інклюзивна культура, інклюзивна політика, інклюзивна практика тощо) V1.1.32. Принципи та стратегії універсального дизайну в сфері освіти і розумного пристосування	V1.1.У1. Використовувати інструменти забезпечення інклюзивного навчання в освітньому процесі V1.1.У2. Застосовувати принципи та стратегії універсального дизайну в сфері освіти і розумного пристосування для забезпечення доступності здобуття освіти
V1.2.31. Принципи, форми та методи ефективної підтримки осіб з особливими освітніми потребами. V1.2.32. Види адаптацій/модифікацій в освітньому процесі, зумовлених особливими освітніми потребами учнів	V1.2.У1. Забезпечити педагогічну підтримку осіб з особливими освітніми потребами V1.2.У2. Здійснювати необхідні адаптації/модифікації в освітньому процесі відповідно до особливих освітніх потреб учнів
V1.3.31. Технології індивідуального та диференційованого навчання V1.3.32. Способи виявлення здібностей, інтересів, навчальних можливостей учнів V1.3.33. Середовище як чинник розвитку особистості учнів	V1.3.У1. Організувати процеси навчання, виховання і розвитку учнів з урахуванням їхніх потреб, здібностей і навчальних можливостей V1.3.У2. Використовувати в роботі з учнями матеріали, пристрої та обладнання для задоволення їхніх індивідуальних потреб V1.3.У3. Організувати освітній простір безпечно та з урахуванням особливостей учнів

доцільно звертати більше уваги на розвиток здатності вчителів до педагогічної підтримки осіб з особливими освітніми потребами та здатності забезпечувати в освітньому середовищі сприятливі умови для кожного учня, залежно від його індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів.

Центрам професійного розвитку педагогічних працівників, інклюзивно-ресурсним центрам, громадським організаціям (фондам), на нашу думку, доцільно більше уваги звернути на розвиток умінь та навичок педагогів з підтримки осіб з особливими освітніми потребами та забезпечення в освітньому середовищі сприятливих умов для кожного учня.

Управління Державної служби якості освіти України в регіонах, у разі необхідності, мають впливати на корекцію умінь і навичок учителів з підтримки дітей з особливими освітніми

потребами та забезпечення в освітньому середовищі сприятливих умов для всіх учнів.

Зрозуміло, що вчителі будуть здійснювати розвиток інклюзивної компетентності в залежності від своїх індивідуальних особливостей, потреб та інтересів шляхом самоосвіти, враховуючи вимоги відповідного професійного стандарту.

Загальну інформацію щодо основних, на нашу думку, шляхів формування, розвитку та корекції інклюзивної компетентності педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти відображено в таблиці 2, де в правому крайньому стовпчику подано умовні позначення знань та умінь, що є складовими інклюзивної компетентності вчителя (відповідно до наказу Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23.12.2020 № 2736-20).

Таблиця 2

Основні шляхи формування, розвитку та корекції інклюзивної компетентності вчителів

№ з/п	Освітні суб'єкти	Завдання щодо формування/розвитку ІК	Основні види діяльності із формування/розвитку ІК	Умовні позначення знань та умінь	
1	2	3	4	5	
1.	ЗВО	формування ІК	лекції; практичні, семінарські, індивідуальні заняття; консультації; педагогічна практика	B1.1.31; B1.1.32; B1.2.31; B1.2.32; B1.3.31; B1.3.32; B1.3.33	B1.1.Y1; B1.1.Y2; B1.2.Y1; B1.2.Y2; B1.3.Y1; B1.3.Y2; B1.3.Y3
2.	ЗФПО	формування ІК	лекції; практичні, семінарські, індивідуальні заняття; консультації; педагогічна практика	B1.1.31; B1.1.32; B1.2.31; B1.2.32; B1.3.31; B1.3.32; B1.3.33	B1.1.Y1; B1.1.Y2; B1.2.Y1; B1.2.Y2; B1.3.Y1; B1.3.Y2; B1.3.Y3
3.	СПК	розвиток ІК	курси ІК; семінари, практикуми, тренінги, вебінари, майстер-класи тощо	B1.2.31; B1.2.32; B1.3.31; B1.3.32; B1.3.33	B1.2.Y1; B1.2.Y2; B1.3.Y1; B1.3.Y2; B1.3.Y3
4.	ЦПРПП	розвиток ІК	консультування педагогічних працівників		B1.2.Y1; B1.2.Y2; B1.3.Y1; B1.3.Y2; B1.3.Y3
5.	ІРЦ	розвиток ІК	надання рекомендацій ЗО щодо розроблення індивідуальної програми розвитку особи		B1.2.Y1; B1.2.Y2; B1.3.Y1; B1.3.Y2; B1.3.Y3
6.	ГО(Ф)	розвиток ІК	тренінги; проекти		B1.2.Y1; B1.2.Y2; B1.3.Y1; B1.3.Y2; B1.3.Y3

1	2	3	4	5	
7.	ЗЗСО	розвиток ІК, корекція ІК	методична робота; педагогічна інтернатура; стажування; самооцінювання ЗО	B1.2.31; B1.2.32; B1.3.31; B1.3.32; B1.3.33	B1.2.Y1; B1.2.Y2; B1.3.Y1; B1.3.Y2; B1.3.Y3
8.	ДСЯОУ	корекція ІК	інституційний аудит		B1.2.Y1; B1.2.Y2; B1.3.Y1; B1.3.Y2; B1.3.Y3
9.	Учителі	розвиток ІК	Самоосвіта	B1.1; B1.2; B1.3	

Висновки і перспективи подальших досліджень. Здійснений у роботі аналіз дає підстави стверджувати, що упровадження в освітню практику професійних стандартів учителя, де виокремлено інклюзивну компетентність, створило можливості для узгодження підходів і підвищення ефективності діяльності зацікавлених освітніх суб'єктів у питаннях формування та розвитку інклюзивної компетентності педагогів.

Урахування закладами вищої і фахової передвищої освіти у своїх освітніх програмах і методиках змісту інклюзивної компетентності вчителів сприятиме уніфікації підходів у вирішенні питань ефективного упровадження інклюзії в системі освіти та підвищенню ефективності процесів формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів.

Суб'єкти підвищення кваліфікації педагогічних працівників (заклади освіти або їхні структурні підрозділи, наукові установи, інші юридичні чи фізичні особи), заклади загальної

середньої освіти мають працювати над розвитком окремих важливих складових інклюзивної компетентності вчителів.

Центрам професійного розвитку педагогічних працівників, інклюзивно-ресурсним центрам, громадським об'єднанням/фондам увагу доцільно звернути на розвиток найважливіших умінь і навичок, які є складовими інклюзивної компетентності вчителів.

Результати оцінювання освітніх і управлінських процесів, що здійснюються експертними групами ДСЯОУ в процесі проведення інституційних аудитів закладів загальної середньої освіти, дають можливості для подальшої *корекції* інклюзивної компетентності учителів.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в конкретизації шляхів узгодження дій зацікавлених освітніх суб'єктів щодо формування, розвитку та корекції інклюзивної компетентності учителів закладів загальної середньої освіти на основі урахування вимог професійного стандарту вчителя.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. Про освіту: Закон України від 23 травня 1991 року № 1060-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1060-12#Text>
3. Про загальну середню освіту: Закон України від 13 травня 1999 року № 651-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/651-14#Text>
4. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16 січня 2020 року № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
5. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах: постанова Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2011 р. № 872. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/872-2011-%D0%BF#Text>
6. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2021 р. № 957. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF/sp: max50: nav7: font2#n8>
7. Постанова КМ України від 21.08.2019 № 800 «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-%D0%BF#Text>

8. Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр: постанова Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 р. № 545. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-%D0%BF#Text>
9. Деякі питання професійного розвитку педагогічних працівників: постанова Кабінету Міністрів України від 29 липня 2020 р. № 672. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/672-2020-%D0%BF#Text>
10. Всеукраїнський фонд «Крок за кроком». Місія Всеукраїнського фонду «Крок за кроком». URL : <http://www.ussf.kiev.ua/>
11. Наказ МОН України від 25 жовтня 2021 р. № 1128 «Про затвердження Положення про педагогічну інтернатуру». URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/85346/
12. Наказ Міністерства освіти і науки України від 30.11.2020 № 1480 «Про затвердження Методичних рекомендацій з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах загальної середньої освіти». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1480729-20#Text>
13. Про затвердження Порядку проведення інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 09.01.2019 № 17. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0250-19#Text>
14. Про затвердження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»: наказ Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23.12.2020 № 2736-20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text>

REFERENCES:

1. Pro osvitu: Zakon Ukrainy vid 5 veresnia 2017 roku № 2145-VIII [On education: Law of Ukraine dated September 5, 2017 No. 2145-VIII]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (in Ukrainian).
2. Pro osvitu: Zakon Ukrainy vid 23 travnia 1991 roku № 1060-XII [On education: Law of Ukraine dated May 23, 1991 No. 1060-XII]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1060-12#Text> (in Ukrainian)
3. Pro zahalnu seredniu osvitu: Zakon Ukrainy vid 13 travnia 1999 roku № 651-XIV [On general secondary education: Law of Ukraine dated May 13, 1999 No. 651-XIV]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/651-14#Text> (in Ukrainian)
4. Pro povnu zahalnu seredniu osvitu: Zakon Ukrainy vid 16 sichnia 2020 roku № 463-IX [On complete general secondary education: Law of Ukraine dated January 16, 2020 No. 463-IX]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (in Ukrainian)
5. Pro zatverdzhennia Poriadku orhanizatsii inkluzivnoho navchannia u zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladakh: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 15 serpnia 2011 r. № 872 [On the approval of the Procedure for organizing inclusive education in general educational institutions: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated August 15, 2011 No. 872]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/872-2011-%D0%BF#Text> (in Ukrainian)
6. Pro zatverdzhennia Poriadku orhanizatsii inkluzivnoho navchannia u zakladakh zahalnoi serednoi osvity: : postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 15 veresnia 2021 r. № 957 [On the approval of the Procedure for organizing inclusive education in general secondary education institutions: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated September 15, 2021 No. 957]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF/sp:max50:nav7:font2#n8> (in Ukrainian)
7. Postanova KM Ukrainy vid 21.08.2019 № 800 «Deiaki pytannia pidvyshchennia kvalifikatsii pedahohichnykh i naukovo-pedahohichnykh pratsivnykiv» [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated August 21, 2019 No. 800 "Some issues of improving the qualifications of pedagogical and scientific-pedagogical workers"]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-%D0%BF#Text> (in Ukrainian)
8. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro inkluzivno-resursnyi tsentr: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 12 lypnia 2017 r. № 545 [On the approval of the Regulation on the inclusive resource center: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated July 12, 2017 No. 545]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-%D0%BF#Text> (in Ukrainian)
9. Deiaki pytannia profesiinoho rozvytku pedahohichnykh pratsivnykiv: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 29 lypnia 2020 r. № 672 [Some issues of professional development of teaching staff: resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of July 29, 2020 No. 672]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/672-2020-%D0%BF#Text> (in Ukrainian)
10. Vseukrainskyi fond «Krok za krokom». Misii Vseukrainskoho fondu «Krok za krokom» [All-Ukrainian Foundation "Step by Step". The mission of the All-Ukrainian Foundation "Step by Step"]. URL : <http://www.ussf.kiev.ua/> (in Ukrainian)
11. Nakaz MON Ukrainy vid 25 zhovtnia 2021 r. № 1128 «Pro zatverdzhennia Polozhennia pro pedahohichnu internaturu» [Order of the Ministry of Education and Culture of Ukraine dated October 25, 2021 No. 1128 "On approval of the Regulation on pedagogical internship"]. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/85346/ (in Ukrainian)

12. Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 30.11.2020 № 1480 «Pro zatverdzhennia Metodychnykh rekomendatsii z pytan formuvannia vnutrishnoi systemy zabezpechennia yakosti osvity u zakladakh zahalnoi serednoi osvity» [Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated November 30, 2020 No. 1480 "On the approval of Methodological recommendations on the formation of an internal system for ensuring the quality of education in general secondary education institutions"]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1480729-20#Text> (in Ukrainian)

13. Pro zatverdzhennia Poriadku provedennia instytutsiinoho audytu zakladiv zahalnoi serednoi osvity: nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 09.01.2019 № 17 [On the approval of the Procedure for conducting an institutional audit of institutions of general secondary education: order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated January 9, 2019 No. 17]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0250-19#Text> (in Ukrainian)

14. Pro zatverdzhennia profesiinoho standartu za profesiiamy «Vchytel pochatkovykh klasiv zakladu zahalnoi serednoi osvity», «Vchytel zakladu zahalnoi serednoi osvity», «Vchytel z pochatkovoio osvity (z dyplomom molodshoho spetsialista)»: nakaz Ministerstvo rozvytku ekonomiky, torhivli ta silskoho hospodarstva Ukrainy vid 23.12.2020 № 2736-20 [On the approval of the professional standard for the professions "Teacher of primary classes of a general secondary education institution", "Teacher of a general secondary education institution", "Teacher of primary education (with a diploma of a junior specialist)": order of the Ministry of Economic Development, Trade and Agriculture of Ukraine from 23.12.2020 No. 2736-20]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text> (in Ukrainian)

УДК 37.035.7:316.6

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2022.5.10>

Олександр ЛЕВИЦЬКИЙ

викладач біології та основ медичних знань, Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська обл., Україна, 43025

ORCID: 0000-0001-9107-7502

Бібліографічний опис статті: Левицький, О. (2022). Проблеми формування здорового способу життя студентської молоді. *Acta Paedagogica Volynienses*, 5, 59–63, doi:

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті порушено проблему становлення здорового способу життя студентів. Зазначено, що студенти-заочникам котрі виявляють велику потребу у здоровому способі життя, при цьому вміння та навички здоров'язберігаючої діяльності у них нижчі, ніж у студентів денного відділення при рівних значеннях рівня знань про здоровий спосіб життя. Доведено, що для формування мотивації студентської молоді на здоровий спосіб життя в закладах освіти важливим є подальше здійснення загальнодержавної політики в галузі фізичної культури, більш поглиблене вивчення знань про організм та навколишнє середовище. Зазначено, що педагогам необхідно формувати особистісне ставлення до норм і вимог здорового способу життя, виховання індивідуальних принципів і звичок здорового способу життя у студентської молоді, знань у боротьбі зі шкідливими звичками, подолання несприятливих ситуацій, пов'язаних із життєвими ситуаціями. Доводиться, що культура ведення здорового способу життя не дається людині з народження, а є результатом її навчання, виховання та саморозвитку, що культура здорового способу життя молоді проявляється у відношенні до свого здоров'я як до цінності та усвідомлення своєї відповідальності за індивідуальне здоров'я. Зміст виховання культури здорового життя спрямовано засвоєння молоддю багатогранності поняття «здоров'я», сприйняття його як загальнолюдської та особистісної цінності; виховання дбайливого ставлення до свого здоров'я та здоров'я оточуючих; залучення до спорту; формування культури харчування, праці та відпочинку; формування психологічної стійкості до залежних форм поведінки загалом та антинаркотичного бар'єру, як негативного ставлення до вживання алкоголю, тютюнових виробів та наркотичних речовин; виховання сексуальної культури, екологічно грамотної поведінки, профілактичного мислення. Аналізується, що формування здорового життя молоді включає у собі організацію діяльності які у закладі освіти, спрямовані підтримувати психолого-соціальні позитивні моменти, підвищують мотивацію до ціннісному ставленню до свого здоров'я і саморозвитку; на поліпшення психологічного клімату у студентському колективі та ін. Проаналізовано та доведено ключові моменти, котрі вміщують в собі низки педагогічних елементів формування.

Ключові слова: здоров'я, навички, спорт, шкідливі звички, інформування студентів, основні складові здоров'я, навчання у ЗВО, стрес, рухова активність.

Oleksandr LEVYTSKY

Lecturer of Biology and Basics of Medical Knowledge, Municipal Higher Educational Institution "Lutsk Pedagogical College" of the Volyn Regional Council, 13 Voli Ave, Lutsk, Volyn region, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0001-9107-7502

To cite this article: Levitsky, O. (2022). Problemy formuvannia zdorovoho sposobu zhyttia studentskoi molodi [Problems of forming a healthy life image of student youth]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 5, 59–63, doi:

PROBLEMS OF FORMING A HEALTHY LIFE IMAGE OF STUDENT YOUTH

The article raises the problem of the formation of a healthy lifestyle of students. It is noted that part-time students show a great need for a healthy lifestyle, while the skills and abilities of health-saving activities are lower than those of full-time students with equal values of the level of knowledge about a healthy lifestyle. It has been proved that for the formation of students' motivation for a healthy lifestyle in educational institutions, it is important to further implement the national policy in the field of physical culture, a more in-depth study of knowledge about the body and the environment. It is noted that teachers need to form a personal attitude to the norms and requirements of a healthy lifestyle, the education

of individual principles and habits of a healthy lifestyle among students, knowledge to combat bad habits, overcoming adverse situations associated with life situations. It is proved that the culture of maintaining a healthy lifestyle is not given to a person from birth, but is the result of his training, upbringing and self-development, that the culture of a healthy lifestyle of young people is manifested in relation to their health as a value and awareness of their responsibility for individual health. . The content of educating a culture of healthy life is aimed at assimilating the versatility of the concept of "health" by young people, perceiving it as a universal and personal value; fostering a caring attitude towards one's own health and the health of others; attraction to sports; formation of a culture of food, work and rest; the formation of psychological resistance to addictive forms of behavior and the anti-drug barrier, as a negative attitude towards the use of alcohol, tobacco products and drugs; education of sexual culture, environmentally literate behavior, preventive thinking It is analyzed that the formation of a healthy life of young people includes the organization of students' activities in an educational institution, aimed at maintaining psychological and social positive aspects that increase motivation for a value attitude to their health and self-development; to improve the psychological climate in the student team, etc. The key points containing a number of pedagogical elements of formation are analyzed and proved.

Key words: health, skills, sports, bad habits, informing students, the main components of health, education, stress, physical activity.

Постановка проблеми. Стан здоров'я людини значно визначено генетично і насамперед залежить від спадкових ознак, за наявності яких можна спрогнозувати захворювання у майбутньому. Однак не лише це визначає основу стану здоров'я, необхідно враховувати вплив таких факторів, які слід розглядати в різних площинах: медичної, соціологічної, психологічної, а також економічної, воно має певну специфіку. У поняття «здоровий спосіб життя» включається життєдіяльність людей на індивідуальному та соціальному рівні (особистість, сім'я), діяльність людини, пов'язана із задоволенням первинних природних потреб (харчування, режим праці, відпочинку), обумовлена соціальним середовищем. Здорове покоління – одне із головних досягнень будь-якої нації. Від стану здоров'я людини як громадянина залежить здоров'я всієї української нації. Створення умов збереження та зміцнення здоров'я молоді, включаючи проблеми формування культури здорового життя, є пріоритетним напрямом діяльності України. Особливої актуальності набуває завдання формування культури здорового способу життя у студентської молоді, оскільки здоров'я майбутніх педагогів, як носіїв культури суспільства, є соціальною цінністю, прикладом громадянської позиції з організації життєдіяльності людини високої інтелектуальної праці.

Аналіз досліджень. Пріоритетні питання формування здорового способу життя, напрями й організаційні засади описані в державних документах: Законах України «Про охорону дитинства» (2001 р.), «Про освіту» (2017 р.) та інших. Результати теоретичного аналізу контексту наукових досліджень свідчать про те, що питання формування культури ЗСД студент-

ської молоді набувають державного значення та стають предметом досліджень численних дослідників, таких як Н. Іванової, М. Мороз, С. Кондратюка, О. Савенко, В. Севича, Е. Казіної, О. Дубогая, О. Яременко, В. Крамаря, О. Кляпець та інших. Реалізація базових принципів щодо формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя обумовлює необхідність повернутися і до праць Я. А. Каменського, К. Ушинського, М. Пирогова. Проблеми формування здорового способу життя та дотримання санітарно-гігієнічних вимог в освітніх закладах досить ретельно висвітлюється у роботах В. Петленко, П. Брехмана, Т. Герлянд, С. Кондратюк, С. Попов, А. Хрипкової та В. Салов. Вивчення даної проблеми в аспекті вузівської освіти розглядали такі дослідники, як І. Заплішний, Ф. Сипченко, К. Габріелян, С. Гвоздїй, Ю. Григор'єва, І. Іванова та А. Козикін. Сучасні науковці такі, як Беха, Г. Ващенко, Т. Глазько, Д. Давиденка, Р. Купчинова наголошують на ціннісних орієнтаціях молоді на здоровий спосіб життя. Дослідники Е. Вільчковський, В. Платонов, Т. Круцевич, Т. Маляренко, Р. Узнябаєва, Л. Пахомова, Л. Поліщук, А. Щедрина в своїх працях порушували питання шляхів удосконалення проведення самостійних занять з фізичної культури та біології. Проте аналіз джерельної бази свідчить про необхідність подальшого доопрацювання.

Мета статті – розглянути та проаналізувати на основі цілісного ретроспективного аналізу здорового способу життя як фактора безпечної життєдіяльності людини, а також формування підходів до її формування у середовищі студентської молоді.

Виклад основного матеріалу. «Здоровий спосіб життя – це типові форми та способи

повсякденного життя людини, що зміцнюють і вдосконалюють адаптаційні та резервні можливості організму, що забезпечує успішне виконання соціальних та професійних функцій». Здоровий спосіб життя можна пояснити також як «індивідуальну систему поведінки людини в реальному навколишньому середовищі та забезпечує її фізичне, духовне та соціальне благополуччя, а також зниження негативного впливу на життя та здоров'я наслідків різних небезпечних та надзвичайних ситуацій» (Белікова, 2013).

Дослідник А. Розум зазначає, що культура здоров'я – це комплексне поняття, яке включає теоретичні знання про фактори, що сприяють здоров'ю, а також грамотне застосування у повсякденному житті принципів активної стабілізації здоров'я, тобто оздоровлення (Дубогай, Пангелов, Фролова, Горбенко, 2001).

Згідно з рекомендаціями МОЗ, серед поведінкових факторів, що лежать в основі формування здорового способу життя, можна відзначити наступні:

- відмова від шкідливих звичок (тютюнопаління, алкоголізм, наркоманія);
- оптимальна рухова активність;
- культивування позитивних емоцій;
- ефективна організація праці;
- раціональне харчування;
- дотримання режимів праці та відпочинку;
- організація ритмічності життя, що відповідає природнім біоритмам;
- здоровий, правильно організований сон;
- особиста гігієна та інші (Вільчковський, 1998).

Формування здорового способу життя починається з раннього віку в сім'ї, продовжується на всіх щаблях освітнього процесу та подальшого життя людини. Разом з тим, ефективність перетворення здорового способу життя на моральну, практичну установку людини далека від бажаної. Так, за статистичними даними українських вчених, в Україні 78% чоловіків та 52% жінок ведуть нездоровий спосіб життя. Нажаль, серед студентської молоді, здорового способу життя дотримується близько 25% опитаних (Бех, 1998).

Сьогодні в Україні курить 24,4% населення, при цьому велика кількість курців 43,1% молодь у віком 16–29 років (Бех, 1998).

Особливо слід відзначити негативний вплив алкоголю на соціальну поведінку

молоді. Зростає проблема пивного алкоголізму, який найбільш поширений серед студентів (Єдинак, 2011).

Одним із переломних моментів у житті молоді людини є перехід із школи до ЗВО. Виникає потреба прийняття нової соціальної ролі студента, потрібно звикнути до нового колективу, нових вимог та обов'язків, долучатися до обраної професії. Прискорення процесів адаптації першокурсників до нового їм способу життя та діяльності, дослідження психологічних особливостей, психічних станів, що виникають у навчальній діяльності на початковому етапі навчання, а також виявлення педагогічних та психологічних умов активізації даного процесу є надзвичайно важливими завданнями. Однак організація навчальної діяльності на першому курсі не забезпечує належним чином адаптацію студентів до специфічних умов навчання та проживання у гуртожитку. Згідно з проведеним нами соціологічним опитуванням серед 100 опитаних студентів першого курсу 61% вважає, що найбільш значущим у здоровому способі життя є відмова від шкідливих звичок, насамперед від надмірного вживання алкоголю та тютюнопаління, проте жоден реципієнт з цієї групи не вибрав пункту повну відмову від алкоголю. Висока значимість даного фактора у відповідях реципієнтів може бути обумовлена тим, що цій проблемі приділяється велика увага і на курсі "Безпека життєдіяльності людини" і при проведенні кураторських виховних годин. Зниження тривожності студентів-першокурсників у процесі навчання є важливим фактором їх повноцінного особистісного зростання та успішності освіти в цілому. Рішення означеної проблеми бачиться на шляху всебічної гуманізації сучасного освітнього процесу, основним провідником де є особистість педагога, здатного прийняти ідею цінності в як ключовий зміст і регулятора своєї діяльності. Робота з психопрофілактики та подолання тривожності у студентів першого курсу не повинна мати вузькофункціональний характер, вона має орієнтуватися на розвиток та підвищення ефективності діяльності студента. Це, у свою чергу, не може не вимагати удосконалення роботи кураторів, які мають здійснювати академічне керівництво студентською групою та позанавчальним життям студентів, пов'язаних з ЗВО. Куратор повинен бути знайомий з віковими

психофізіологічними особливостями студентів, з особливостями їхніх потреб та мотиваційної сфери, з психологією міжособистісної взаємодії та психологією навчальної групи. Є величезний сенс і необхідність організації системи навчання кураторів, у проведенні спеціальних семінарів та тренінгів, на яких викладачі могли б отримувати практичні навички спілкування та вирішення конфліктних ситуацій, щоб, зрештою, куратор студентської групи міг, особливо на першому курсі, надати посильну допомогу першокурсникам у адаптації до студентського життя (Белікова, 2013).

Вивчення соціальних аспектів формування здорового способу життя молоді доводить, що недостатня фізична активність та спорт є найважливішими факторами, необхідним для забезпечення стійкої працездатності, здатності мислити, запобіганню стресу, оскільки знижує рівень адреналіну, проте через високу навантаженість студентів-першокурсників, відсутністю у них навичок планування нового (порівняно зі школою) режиму праці та відпочинку, а також тим, що заняття фізичною культурою в тренажерних залах, басейнах, спортивних секціях є платними – не кожен студент може їх собі дозволити, не маючи самостійних джерел доходів. Розвиток фізичної культури та спорту є одним з найважливіших напрямів та ефективним інструментом оздоровлення нації (Москаленко, 2009).

Здоровий сон. Велика кількість студентів регулярно «недосипає», про що свідчить високий відсоток запізньєв і пропусків першої пари занять у студентських групах. Хронічне недосипання сприяє погіршенню пам'яті, появи неврозів, зниження захисних сил організму. Функціональні розлади нервової системи через недосипання у студентській молоді проявляються головними болями, невротичними та астеничними реакціями. Можливо це ще обумовлено емоційною напругою під час підготовки до іспитів (Єдинак, 2011).

Раціон та ритм харчування це найважливіші процеси відновлення та життєдіяльності організму. Людський організм потребує більше 40 незамінних поживних елементів, якими він сам себе забезпечити не в змозі і тому має отримувати їх ззовні. Існує складний взаємозв'язок і взаємозалежність між речовинами, що надходять до організму з їжею. Наприклад, для

формування кісток та підтримки їх життєдіяльності необхідний кальцій. У свою чергу кальцій може засвоюватися в організмі лише в присутності вітаміну Д. Щоб кальцій виконував свою функцію потрібен фосфор і магній, які здатні діяти тільки в присутності купруму та цинку (Москаленко, 2009).

Норми здорового способу життя впливають на формування таких психофізіологічних характеристик особистості як: емоційна сфера, тип темпераменту, характер, витривалість та адаптованість організму до факторів зовнішнього довкілля, стресостійкість. Перелічені властивості особистості становлять психофізіологічну основу безпечної життєдіяльності. Ці характеристики багато в чому генетично запрограмовані, залежать від виховання у сім'ї, а й соціум, і сама людина може істотно впливати на ступінь їх виразності, докладаючи до цього певних зусиль (Дубогай, Маковецька, 2007).

Виходячи з оцінки та аналізу пріоритетних напрямів формування здорового способу життя студентами, вважаємо, що основними напрямками програми з цілеспрямованому навчання та впровадженню здорового способу життя у студентському середовищі можуть бути такі:

1. Розробка та використання різних підстав мотивації студентів до здорового способу життя;
2. Запровадження обов'язкових 15 хвилинних занять фізичними вправами студентами після навчання;
3. Посилення інформаційної складової з організації раціонального харчування.
4. Посилення індивідуальної роботи кураторів зі студентами, потрібна спільна корекційна робота педагогів та батьків щодо формування науково обґрунтованого режиму дня здобувачів освіти (Цьось, Гац, 2012).

Висновки. Проблема здорового способу життя нового покоління має перебувати й у центрі уваги держави, суспільства, системи освіти. Безпечна життєдіяльність включає відсутність хвороб та втрати працездатності. Здоровий спосіб життя може розглядатися як комплексна система попередження захворюваності та забезпечення максимальної адаптованості людини до середовища проживання. Оцінка стану сформованості та прийняття здорового способу життя як пріоритетна поведінкова система в студентському середовищі

дозволяє констатувати необхідність подальшого розвитку та закріплення у молодіжному соціумі комплексної програми переходу до здорового способу життя.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бех І.Д. Особистісно орієнтоване виховання: наук.-метод. посіб. Київ : ІЗМН, 1998. 204 с.
2. Белікова Н.О. Змістове наповнення процесу підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до здоров'язбережувальної діяльності. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: зб. наук. пр. Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Лесі Українки / уклад. А. В. Цьось, С. П. Козіброцький. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2013. № 4(24). С. 19–25.
3. Вільчковський Е.С. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку. Львів : ВНТЛ, 1998. 336 с.
4. Галаманжук Л.Л., Єдинак Г.А. Стан вивчення проблеми, пов'язаної із забезпеченням оздоровчої спрямованості занять фізичними вправами дошкільників і учнів початкової школи. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: зб. наук. пр. № 2(18). Луцьк : ВНУ імені Лесі Українки, 2012. С. 104–109.
5. Дубогай О.Д., Пангелов Б.П., Фролова Н.О., Горбенко М.І. Інтеграція пізнавальної і рухової діяльності в системі навчання і виховання школярів. Київ : Оріяни, 2001. 152 с.
6. Дубогай О.Д., Маковецька Н.В. Плекаймо здоров'я дитини. Запоріжжя, 2007. 264 с.
7. Єдинак Г.А., Зубаль М.В., Мисів В.М. Соматотипи і розвиток фізичних якостей дітей: монографія. Кам'янець-Подільський : ППВидавництво «Оіюм», 2011. 280 с.
8. Москаленко Н.В. Теоретико-методичні засади інноваційних технологій в системі фізичного виховання молодших школярів: автореф. дис. ... д-ра наук з фіз. вихов. і спорту: спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення». Київ, 2009. 42 с.
9. Цьось А.В., Довганюк В.М., Ковальчук Н.М. Планування навчальної роботи з фізичної культури в школах І–ІІІ ступенів: навч. посіб. Луцьк : Надстир'я, 1998. 364 с.
10. Цьось А.В., Гац Г.О. Педагогічна діагностика в процесі навчання фізичної культури учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: зб. наук. пр. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. 2012. № 4(20). 201–209.

REFERENCES:

1. Bekh, I.D. (1998) *Osobystisno oriientovane vykhovannia: nauk.-metod. posib*. Kyiv : IZMN [in Ukrainian].
2. Bielikova, N.O. (2013) *Zmistove napovnennia protsesu pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv z fizychnoi reabilitatsii do zdoroviazberezhuvalnoi diialnosti. Fizyчне vykhovannia, sport i kultura zdorovia u suchasnomu suspilstvi*: zb. nauk. pr. Skhidnoievrop. nats. un-tu im. Lesi Ukrainky / uklad. A.V. Tsos, S.P. Kozibrotskyi. Lutsk: Skhidnoievrop. nats. un-t im. Lesi Ukrainky [in Ukrainian].
3. Vilchkovskiy, E.S. (1998) *Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannia ditei doshkilnoho viku*. Lviv : VNTL [in Ukrainian]
4. Halamanzhuk, L.L., Yedynak, H.A. (2012) *Stan vyvchennia problemy, poviazanoi iz zabezpechenniam ozdorovchoi spriamovanosti zaniat fizychnymy vpravamy doshkilnykiv i uchniv pochatkovoї shkoly*. Fizyчне vykhovannia, sport i kultura zdorovia u suchasnomu suspilstvi: zb. nauk. pr. № 2(18). Lutsk : VNU imeni Lesi Ukrainky [in Ukrainian]
5. Dubohai O.D., Panhelov B.P., Frolova N.O., Horbenko M.I. (2001) *Intehratsiia piznavalnoi i rukhovoї diialnosti v systemi navchannia i vykhovannia shkoliariv*. Kyiv : Oriiany [in Ukrainian]
6. Dubohai, O.D., Makovetska, N. V. (2007) *Plekaimo zdorovia dytyny*. Zaporizhzhia [in Ukrainian]
7. Yedynak, H.A., Zubal, M.V., Mysiv, V.M. (2011) *Somatotyipy i rozvytok fizychnykh yakosteї ditei: monohrafiia*. Kamianets-Podilskiy : PPydavnytstvo «Oiium» [in Ukrainian]
8. Moskalenko, N.V. (2009) *Teoretyko-metodychni zasady innovatsiinykh tekhnolohii v systemi fizychnoho vykhovannia molodshykh shkoliariv: avtoref. dys. ... d-ra nauk z fiz. vykhov. i sportu: spets. 24.00.02 «Fizyчна kultura, fizyчне vykhovannia riznykh hrup naseleennia»*. Kyiv [in Ukrainian]
9. Tsos, A.V., Dovhaniuk, V.M., Kovalchuk, N.M. (1998) *Planuvannia navchalnoi roboty z fizychnoi kultury v shkolakh I–III stupeniv: navch. posib*. Lutsk : Nadstytiria [in Ukrainian]
10. Tsos, A.V., Hats, H.O. (2012) *Pedahohichna diahnostryka v protsesi navchannia fizychnoi kultury uchniv zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv. Fizyчне vykhovannia, sport i kultura zdorovia u suchasnomu suspilstvi*: zb. nauk. pr. Volyn. nats. un-tu im. Lesi Ukrainky. № 4(20). [in Ukrainian].

УДК 78.087.68

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2022.5.11>

Лариса МЕЛЬНИК

викладач фортепіано, Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська обл., Україна, 43025

ORCID: 0000-0002-5409-4538

Володимир КАЛАШНЮК

викладач диригування, Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська обл., Україна, 43025

ORCID: 0000-0001-9068-6461

Ксенія СТРЕЧЕН

викладач фортепіано, Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська обл., Україна, 43025

ORCID: 0000-0002-1753-3482

Бібліографічний опис статті: Мельник, Л., Калашнюк, В., Стречен, К. (2022). Виховання емоційної культури молоді засобами музики. *Acta Paedagogica Volynienses*, 5, 64–68, doi:

ВИХОВАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДІ ЗАСОБАМИ МУЗИКИ

В статті наголошується на тому, музика впливає на особистість на ранніх етапах. Доведено, що музика є одним з найбагатіших і найдієвіших засобів естетичного виховання, вона має велику силу емоційного впливу, виховує почуття людини, формує смаки. Описано, що проблематика музично-естетичного виховання у педагогічній науці майже завжди велася паралельно разом із проблематикою соціального виховання й розвитком особистості. Доведено, що «почуття прекрасного» у людині багато чому визначає критерії оцінки соціальних явищ. Ця закономірність виділяє педагогічну практику музично-естетичного виховання із низки зарубіжних аналогів і досі визначає підходи до розробки інструментів музично-естетичного виховання молодого покоління. Зазначається, що процеси формування музично-естетичної культури особистості не відокремлені, вони визначають естетичне ставлення до будь-яких видів діяльності, якими займається людина. Зазначається, що увага до даного процесу в контексті впровадження виховної частини стандартів визначається тим, що в кінцевому підсумку той, хто навчається з розвинутою музично-естетичною культурою, більш сприйнятливий до виховних моментів. У сучасній постановці проблема формування естетичної культури особистості передбачає наявність самостійних виховних систем. Доводиться, що музично-естетичне виховання – вид естетичного виховання на музичному матеріалі і засобами музики. Описано можливість інтеграції музики та слова в єдиному виховному впливі, причому саме музика забезпечує реалізацію в такому занятті особистісно-орієнтованого підходу. Зазначається, що музично-естетичне виховання поряд з іншими видами, можливо, стане самостійним напрямом, що змінює статус його музичних матеріалів виховання. Описано, що музичне мистецтво, здатне впливати на всебічний розвиток особистості, спонукати до морально-естетичних переживань, формувати прагнення до естетизації навколишнього світу. Доведено, що споконвіків музика наповнювала людей радістю і розвіювала смуток. Вплив музики настільки сильний, що вона може змінити поведінку та звичаї людей.

Ключові слова: творчі здібності, види музичної діяльності, інформаційно-комунікаційні технології, музичне мистецтво, культура, загально мистецький, духовний розвиток особистості, засоби виховання.

Larisa MELNIK

Piano Lecturer, Municipal Higher Educational Institution “Lutsk Pedagogical College” of the Volyn Regional Council, 13 Voli Ave, Lutsk, Volyn region, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0002-5409-4538

Vladimir KALASHNYUK

Conducting Lecturer, Municipal Higher Educational Institution "Lutsk Pedagogical College" of the Volyn Regional Council, 13 Voli Ave, Lutsk, Volyn region, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0001-9068-6461

Ksenia STRECHEN

Piano Lecturer, Municipal Higher Educational Institution "Lutsk Pedagogical College" of the Volyn Regional Council, 13 Voli Ave, Lutsk, Volyn region, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0002-1753-3482

To cite this article: Melnik, L., Kalashnyuk, V., Strenchen, K. (2022). Vykhovannia emotsiinoi kultury molodi zasobamy muzyky [Education of the emotional culture of youth through music]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 5, 64–68, doi:

EDUCATION OF THE EMOTIONAL CULTURE OF YOUTH THROUGH MUSIC

The article notes that music affects personality at an early stage. It has been proven that music is one of the richest and most effective means of aesthetic education, has a great power of emotional impact, educates human feelings, and forms tastes. It is described that the problems of musical and aesthetic education in pedagogical science have almost always been conducted in parallel with the problems of social education and personality development. It has been proven that the feeling of beauty in a person largely determines the criteria for evaluating social phenomena. This regularity distinguishes the pedagogical practice of musical-aesthetic education from a number of foreign analogues and determines approaches to the development of tools for musical-aesthetic education of the young generation. It is noted that the processes of forming the musical and aesthetic culture of a person are not isolated, they determine the aesthetic attitude to any type of activity that a person is engaged in. It is noted that the attention to this process in the context of the introduction of the educational part of the standards is determined by the fact that ultimately a student with a developed musical and aesthetic culture is more receptive to educational moments. In the modern setting, the problem of the formation of the aesthetic culture of a person presupposes the existence of independent educational systems. It is proved that musical-aesthetic education is a type of aesthetic education based on musical material and music. The possibility of integration of music and speech in a single educational influence is described, and music ensures the realization of a person-oriented approach in such an activity. It is noted that musical-aesthetic education, along with other types, may become an independent direction, changing the status of its musical educational materials. It is described that musical art is able to influence the comprehensive development of the personality, encourage moral and aesthetic experiences, and form a desire to aestheticize the surrounding world. It has been proven that originally music filled people with joy and dispelled sadness. The impact of music is so strong that it can change people's behavior and customs.

Key words: creative abilities, types of music activities, information and communication technologies, musical art, culture, general art, spiritual development of the personality, means of education.

Постановка проблеми. На зламі третього тисячоліття формується образ нової культурної людини. При формуванні особистості українського громадянина ХХІ століття велика роль відводиться вихованню засобами мистецтва в рамках художньої освіти, і в першу чергу музичному вихованню, що здійснюється в процесі навчання. Численні дослідження переконують у тому, що нині зміцнилося розуміння того, що виховання розвиненої, творчої, гармонійної особистості неможливе без залучення її до загальнолюдських культурних цінностей, без глибокого оволодіння усім досвідом культурного розвитку людства (Чудак, 2007). В цих умовах зростає увага до художньої культури, котра лежить у руслі найважливішої тенденції сучасної освіти – її гуманізації. Перед педаго-

гами постає важлива місія – формувати естетичну свідомість молоді. А тому варто опиратися на певні пізнавально-оціночні механізми, накопичені суспільним досвідом й художньою свідомістю. Актуальним завданням музичних занять полягає в тому, щоб обґрунтувати можливість та доцільність включення до освітнього процесу закономірностей та категорій пізнавальної музично-естетичної діяльності. У процесі естетичного й духовного становлення особистості виробляється орієнтація її в світі естетичних цінностей.

Аналіз досліджень. Становленню музичної культури молодого покоління надається велике значення у сучасних педагогічних дослідженнях. На розвиток теорії та практики музичного виховання значний вплив мали погляди

провідних педагогів та психологів В. Сухомлинського, Д. Ушинського, І. Беха, Д. Богоявленської, Н. Кузьміної, В. Бехтерева, П. Блонського, Л. Виготського, Д. Кабалевського, З. Кодай, М. Леонтовича, Р. Марченко, К. Орф, О. Ростовського. Сучасні дослідники такі як, О. Барабаш, Л. Ващенко, Л. Коваль, І. Головська, Н. Миропольська, К. Стеценко зазначали, що музика поєднує в собі арсенал засобів впливу на становлення моральної та естетичної культури молоді, й сприяє збагаченню особистості знаннями законів музичного мистецтва, формуванню музичного смаку, музичних здібностей, виробленню навичок і вмій. Музичні заняття сприяють загальному розвитку особистості: формують емоційну сферу, удосконалюють мислення, формують чуйність до краси в мистецтві та в житті.

Мета статті – описати теоретичні та методичні основи музичного виховання молодого покоління.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні, в епоху кризи духовної та естетичної культури, за часів падіння гуманістичних ідеалів та суджень, що зумовлено багатьма негативними факторами, у тому числі й соціально-економічними; важливо відродити тенденцію ціннісного ставлення суспільства до людської особистості та зацікавленість у її гармонійному розвитку. Необхідно створити цілісну систему естетичного виховання підростаючого покоління, осередком якої має стати заклад освіти, де залучення молоді до музичного мистецтва та скарбів загальнолюдської культури. Педагогічна робота з естетичного виховання тісно пов'язана з усіма сторонами виховного процесу, форми організації її дуже різноманітні, і результати виявляються у різних видах діяльності. Виховання естетичного ставлення до навколишньої дійсності сприяє формуванню багатьох якостей творчої особистості. Це складний та тривалий процес. Для того щоб навчитися розуміти прекрасне в мистецтві та в житті, необхідно пройти довгий шлях накопичення елементарних естетичних вражень, зорових та слухових відчуттів, необхідний певний розвиток емоційних та пізнавальних процесів (Печерська, 2000).

Повноцінний розумовий та фізичний розвиток, моральна чистота та активне ставлення до життя та музичного мистецтва характеризують цілісну, гармонійно розвинену особистість,

моральне вдосконалення якої багато в чому залежить від естетичного виховання. Музично естетичне виховання – це процес цілеспрямованого формування у молоді інтересів, потреб, здібностей, естетичного ставлення до занять музичним мистецтвом. Музичний розвиток – це результат формування дитини у процесі активної музичної діяльності. Важливе значення мають індивідуальні особливості кожної дитини (Рева, 2006).

З кожним етапом розвитку музичних здібностей в молоді з'являється емоційне ставлення до музики, удосконалюється слух, творча уява, закладаються основи духовної культури, музичної освіченості, формуються музично – естетичні ідеали, смаки і потреби (Михайличенко, 2004).

Аналізуючи провідні педагогічні ідеї, варто зазначити, що однією із цілей музичного виховання є музичний розвиток. Відомий український дослідник дитячої творчості Василь Сухомлинський зазначав, що емоційність природи, властива морально і естетично вихованій людині, проявляється у тому, що серце стає сприйнятливим до доброго слова, повчання, порад. Педагог зазначає, що для того, щоб слово вчило жити, треба щоб ваші вихованці прагнули добра, – виховуйте тонкість, емоційну чуйність юного серця. Вихідною позицією педагогічної концепції він вважав, серед численних засобів впливу на юне серце має музика. Неодноразово він наголошував на тому, що музичне виховання – це не виховання музиканта, а насамперед виховання людини, бо саме музика безпосередньо і сильно впливає на людину, й займає чинне місце в її загальному культурному розвитку (Сапожнік, 2002).

Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті орієнтує освітню діяльність на широкий спектр загально-педагогічних методів, зумовлених естетичною сутністю та інтонаційною природою музичного мистецтва.

Аналіз джерельної бази показує нам, що музичний розвиток відбувається:

– у сфері емоцій – від індивідуальних відблисків простих музичних явищ до більш виражених і різноманітних емоційних реакцій;

– у сфері відчуттів, сприйняття та слуху – від окремих розумінь музичних звуків до цілеспрямованого, усвідомленого та активного сприйняття музики, до диференціювання висоти звуку, тембру, динаміки;

– у сфері прояву відносин – від нестійкого захоплення більш стійким інтересам, потребам, до перших проявів формування музичного смаку;

– у сфері виконавчої діяльності – від дій за показом, наслідування до самостійного виразного і творчого прояву під час музичних занять (Рева, 2006).

Одним із пріоритетних завдань музичного виховання молоді науковці вважають:

– викликати зацікавлення до музики, шляхом розвитку музичного сприйняття, музичного слуху, котрі допомагають молодому поколінню точніше відчувати та осмислити зміст різноманітних музичних творів, збагачувати музичні враження;

– ознайомлення молоді із елементарними музичними поняттями, освоєння ними найпростіших практичних навичок у всіх видах музичної діяльності;

– розвивати емоційну чуйність, сенсорні здібності й музичний слух, почуття ритму, формувати співучий голос;

– сприяти виникненню та зародковому прояву музичного смаку на основі отриманих вражень та уявлень про музику;

– розвивати творчу активність у всіх доступних молоді видах музичної діяльності (Рудницька, 2007).

Музичне виховання підростаючого покоління необхідно використовувати з метою формування світогляду дітей. Освітній музичний матеріал має бути ретельно підібраний та детально продуманий, бо музика для молоді формується не у відриві від тих досягнень у галузі мелодії, гармонії, поліфонії та ритму, якими відрізняються сучасні твори. Вона створюється професіоналами, не можна допускати примітивізму. Численні наукові дослідження зазначають, що педагогам необхідно використовувати для роботи твори, що відображають важливі події в житті народу, його героїчну історію, твори, що відображають картини та явища природи, народну музику. Музичний матеріал слід підбирати з погляду його виховної та художньої цінності. Твори, що використовуються в роботі, повинні відповідати наступним художньо-педагогічним вимогам: бути високоідейними, сприяти пробудженню та розвитку гуманних почуттів; художніми; емоційно-насиченими; змістовними та цікавими за сюжетом; мелодійними; простими за формою та доступними за змістом (Рудницька, 2007).

Початкове значення у процесі музичного виховання відіграють принципи свідомості та активності. Ніщо має бути завченим без розуміння сенсу й значення, виразних властивостей музичних явищ. Звідси випливає необхідність використання принципу наочності, тобто утворення музичних вражень з урахуванням конкретних музичних образів. Багатовіковий досвід показує, що музика, у тому числі й естрадна, впливає і на психіку, і на фізіологію людини, що вона може надавати позитивні та негативні емоції. Музиці, притаманні такі важливі властивості, як пізнання та оцінка дійсності, можливості створювати особливу естетичну насолоду, викликати певний позитивний прояв емоцій та думок. Розвиваючи творчі здібності молодого покоління, музична педагогіка, використовуює в своєму арсеналі методи навчання, котрі наголошують на самостійній діяльності особистості (Сапожнік, 2002).

Аналізуючи систему музично-естетичного виховання І. Г. Песталоцці зазначає, що введення дитини у світ мистецтва відбувається адекватними природі мистецтва засобами та включає основні компоненти: факт творчості й індивідуальність висловлюваного. Постійні заняття музичним мистецтвом допомагають здійснити ключову мету музичного виховання – гармонійний розвиток слуху, пам'яті, мислення (Кемеровська, 2008).

Отже, вихідною позицією педагогічної музичної концепції є залучення молоді до діяльності в галузі музичного мистецтва, розвиток естетичного сприйняття та емоційної чуйності музичних творів, виховання любові до музики, розвиток музичних здібностей, формування музичного смаку та розвиток художньо-творчих здібностей. Клопітка музична праця найбільш відповідальна і важка, оскільки перший педагог-музикант закладає фундамент майбутнього ставлення до музики. В процесі систематичної роботи молоде покоління набуває вміння слухати музику, запам'ятовувати та впізнавати її, починають перейматись змістом твору, красою його форми та образів. Через музичні образи молодь пізнає прекрасне навколо себе. Завдання естетичного виховання вимагають відповідного ставлення до будь-якого музичного твору. Музика розвиває естетичний та духовний світ молодого покоління. Музичні твори, викликають у молоді певне ставлення

до соціальних явищ. Через їхній зміст вони пізнають життя, знайомляться з історією та традицією українського народу. Під час музичних занять вони здобувають навички культури поведінки. Спів покращує вимову, розвиває координацію голосу та слуху, зміцнює голосовий апарат – є своєрідним видом дихальної гімнастики. Музика викликає позитивні емоції, котрі позитивно діють на нервову систему, покращуючи загальний стан всього організму (Михайличенко, 2004).

Висновки. Формування особистості – складний, багатозначний процес. Музичне виховання – це формування духовних потреб людини, її моральних уявлень, інтелекту, роз-

витку ідейно-емоційного сприйняття та естетичної оцінки життєвих явищ, це виховання громадянина, формування інтелекту, емоційної культури, почуттів, моральності. Отже, музичне виховання сприяє позитивному розвитку й вихованню молодого покоління. Музично-естетичне виховання є потужним засобом різнобічного, гармонійного розвитку особистості. Важливим фактором виховання емоційної культури в процесі музичних занять величезний вплив має майстерність педагога, адже правильно організовані музичні заняття дозволяють молодому поколінню здобути основи естетичного виховання та музичної культури, відкрити для них світ творчого розвитку та сприяє соціалізації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Грищенко Т. Зміст і організація форми музично-естетичного виховання в гімназіях України: Перша половина 19 ст. Рідна школа. 2001. № 11. С. 67–69.
2. Кемеровська О. Мистецтво у розкритті творчого потенціалу дитини // Обдарована особистість: пошук, розвиток, допомога. Київ: Генезис, 2008. С. 150–154.
3. Михайличенко О.В. Загальні методи музичного навчання. Теоретичні питання культури, освіти та виховання: Зб. наук. пр. Вип.27. Київ: Видав. центр КНЛУ, 2004. С. 49–53.
4. Печерська Е. Удосконалювати музично-творчий розвиток дітей. Початкова школа. 2000. № 6. С. 15–18
5. Рева В. Естетичне виховання школярів у процесі сприйняття музики. Мистецтво та освіта. 2009. № 1. С. 4–8.
6. Рева В. Індивідуальні стратегії формування естетичного сприйняття музики школярами. Мистецтво та освіта. 2006. № 1. С. 12–15.
7. Рудницька О. Мистецтво у контексті розвитку духовної культури особистості // Художня освіта і проблеми виховання молоді. Зб. наук, статей. Київ: Міносвіти України, УЗІМН, 2007. С. 3–11.
8. Сапожнік О. Музично-естетичне виховання: зміст і структурні компоненти. Рідна школа. 2002. № 12. С. 20–22.
9. Турчин Т. Естетичне виховання молодших школярів у позакласній роботі. Початкова школа. 2008. № 5. С. 16–17.
10. Чудак В. Музично-естетичне виховання молодших школярів. Початкове навчання та виховання. 2007. № 16–18. С. 15–20.

REFERENCES:

1. Hryshchenko T. (2001). *Zmist i orhanizatsiia formy muzychno-estetychnoho vykhovannia v himnaziakh Ukrainy: Persha polovyna 19 st. Ridna shkola*. № 11. С. 67–69 [in Ukrainian].
2. Kemerovska O. (2008) *Mystetstvo u rozkrytti tvorchoho potentsialu dytyny // Obdarovana osobystist: poshuk, rozvytok, dopomoha*. Kyiv: Henezys, S. 150–154 [in Ukrainian].
3. Mykhailychenko O. (2004). *Zahalni metody muzychnoho navchannia. Teoretychni pytannia kultury, osvity ta vykhovannia: Zb. nauk. pr. Vyp.27*. Kyiv: Vydav. tsentr KNLU, S. 49–53[in Ukrainian].
4. Pecherska E. (2000). *Udoskonaliuvaty muzychno-tvorchyi rozvytok ditei*. Pochatkova shkola. № 6. С. 15–18 [in Ukrainian].
5. Reva V. (2009). *Estetychne vykhovannia shkoliariv u protsesi spryiniattia muzyky. Mystetstvo ta osvita*. № 1. С. 4–8 [in Ukrainian].
6. Reva V. (2006) *Indyvidualni stratehii formuvannia estetychnoho sprymannia muzyky shkoliaramy*. Mystetstvo ta osvita. № 1. С. 12–15 [in Ukrainian].
7. Rudnytska O. (2007). *Mystetstvo u konteksti rozvytku dukhovnoi kultury osobystosti*. Khudozhnia osvita i problemy vykhovannia molodi. Zb. nauk, statei. Kyiv : Minosvity Ukrainy, UZIMN, S. 3–11. [in Ukrainian].
8. Sapozhnik O. (2002) *Muzychno-estetychne vykhovannia: zmist i strukturni komponenty*. Ridna shkola. № 12. С. 20–22. [in Ukrainian].
9. Turchyn T. (2008). *Estetychne vykhovannia molodshykh shkoliariv u pozaklasnii roboti*. Pochatkova shkola. № 5. С. 16–17 [in Ukrainian].
10. Chudak V. (2007) *Muzychno-estetychne vykhovannia molodshykh shkoliariv. Pochatkove navchannia ta vykhovannia*. № 16–18. С. 15–20 [in Ukrainian].

УДК 78.087.68(075.8)

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2022.5.12>

Надія ПАВЛЮК

викладач постановки голосу, Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська обл., Україна, 43025

ORCID: 0000-0002-1308-0447

Ірина МАЛАШЕВСЬКА

викладач постановки голосу, Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська обл., Україна, 43025

ORCID: 0000-0003-48331-6469

Марія НАУМЕНКО

викладач хорового диригування, Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська обл., Україна, 43025

ORCID: 0000-0002-9745-4855

Бібліографічний опис статті: Павлюк, Н., Малашевська, І., Науменко, М. (2022). Народна пісня та її роль у патріотичному вихованні молоді. *Acta Paedagogica Volynienses*, 5, 69–73, doi:

НАРОДНА ПІСНЯ ТА ЇЇ РОЛЬ У ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ МОЛОДІ

В статті наголошується на тому, естетичне виховання – це цілеспрямований, систематичний вплив на особистість з метою її естетичного розвитку, іншими словами формування творчої активності молодого покоління, здатного сприймати та оцінювати красу в мистецтві та навколо себе. Зазначається, що пізнання музичного мистецтва настільки багатогранне і своєрідне, що воно виділяється із загальної системи естетичного виховання як особлива його частина. Доведено, що з метою вирішення питань музично-естетичного виховання в молоді можна лише комплексним підходом, саме багатосторонній творчий розвиток дає потрібний позитивний результат та може глибоко зацікавити особистість дитини музичним мистецтвом, а саме народними піснями. Захоплення українськими автентичними народними піснями сприяє розвитку здібностей, сприймати, відчувати й розуміти прекрасне, помічати хороше і погане, творчо самовиражатись, долучаючись цим до різних видів художньої діяльності. Описано, що народний пісенний фольклор прищеплює молоді почуття краси, сприяє формуванню патріотизму та національну гордість за український народ. Доведено, що виховання засобами народної пісні не є ізольованим від загального естетичного виховання і є органічною частиною всебічного розвитку творчої особистості, займаючи чинне місце в музично-естетичному та національному вихованні молодого покоління. Зазначається, що українські автентичні народні пісні – невід’ємна частина народної художньої творчості, що існувала в основному, в усній формі і передавалась лише виконавськими традиціями. Народна музика, народна мелодія є виразом глибин колективної національної української народної свідомості через вплив на слухача. Наголошено на тому, що народна мелодія та музика володіє доступним та надзвичайно ефективними арсеналом засобів впливу на духовний та внутрішній світ молодого покоління. Акцентовано увагу на тому, що першочерговим завданням сучасного педагога-музиканта є залучення молоді до музичної творчості, формування в них моральних почуттів. Доведено, що сьогодні необхідно показати підростаючому поколінню красу музики, різноманітність музичних творів та образів. Духовно-моральне виховання підростаючого покоління за допомогою вивчення народної музики має стати пріоритетним напрямом діяльності сучасного закладу освіти.

Ключові слова: народна музика, духовне виховання, національне й патріотичне виховання, духовність, духовно розвинена особистість, підростаюче покоління.

Nadiya PAVLYUK

Voice Lecturer, Municipal Higher Educational Institution "Lutsk Pedagogical College" of the Volyn Regional Council, 13 Voli Ave, Lutsk, Volyn region, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0002-1308-0447

Iryna MALASHEVSKA

Voice Lecturer, Municipal Higher Educational Institution "Lutsk Pedagogical College" of the Volyn Regional Council, 13 Voli Ave, Lutsk, Volyn region, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0003-48331-6469

Maria NAUMENKO

Lecturer of Choral Conducting, Municipal Higher Educational Institution "Lutsk Pedagogical College" of the Volyn Regional Council, 13 Voli Ave, Lutsk, Volyn region, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0002-9745-4855

To cite this article: Pavlyuk, N., Malashevskaya, I., Naumenko, M. (2022). Narodna pisnia ta yii rol u patriotychnomu vykhovanni molodi [Folk song and its role in patriotic education of youth]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 5, 69–73, doi:

FOLK SONG AND ITS ROLE IN PATRIOTIC EDUCATION OF YOUTH

The article notes that aesthetic education is a purposeful, systematic influence on a person with the aim of its aesthetic development, that is, the formation of the creative activity of the younger generation, capable of perceiving and appreciating beauty in art and around them. It is noted that the knowledge of musical art is so multifaceted and peculiar that it stands out from the general system of aesthetic education as a special part of it. It has been proved that in order to solve the issues of musical and aesthetic education among young people, it is possible only with an integrated approach, it is the multilateral creative development that gives the desired positive result and can interest the child's personality in musical art, namely folk songs. Passion for Ukrainian authentic folk songs contributes to the development of abilities, to perceive, feel and understand the beautiful, to notice good and bad, to express themselves creatively, joining various types of artistic activity. It is described that folk song folklore instills young feelings of beauty, contributes to the formation of patriotism and national pride for the Ukrainian people. It is proved that education by means of folk song is not isolated from general aesthetic education and is an organic part of the comprehensive development of a creative personality, taking an active place in the musical, aesthetic and national education of the younger generation. It is noted that Ukrainian authentic folk songs are an integral part of folk art, which existed mainly in oral form and was transmitted only by performing traditions. Folk music, folk melody is an expression of the depths of the collective national Ukrainian folk consciousness through the influence on the listener. It is noted that folk melody and music has an accessible and extremely effective arsenal of means of influencing the spiritual and inner world of the younger generation. Attention is focused on the fact that the primary task of a modern teacher-musician is to attract young people to musical creativity, to form their moral feelings. It has been proven that today it is necessary to show the younger generation the beauty of music, the variety of musical works and images. Spiritual and moral education of the younger generation through the study of folk music should become a priority in the activity of a modern educational institution.

Key words: folk music, spiritual education, national and patriotic education, spirituality, spiritually developed personality, the younger generation.

Постановка проблеми. Характерною рисою нинішньої епохи є наявність у ній найскладніших політичних, соціально-економічних, екологічних та безлічі інших проблем пов'язаних з війною. Сучасне українське суспільство потребує не тільки освічених, а й духовно розвинених та патріотично сформованих особистостей. Особливу роль у формуванні таких особистостей грає сучасний заклад освіти. Очевидною стає потреба у вдосконаленні та поновленні практики духовно-морального виховання молоді, у пошуку нових підходів до виховної

діяльності закладів освіти. В духовно-моральному та патріотичному вихованні дитини особливе значення належить музиці. Музичне виховання по праву є одним із головних засобів розвитку патріотизму, адже українська народна пісня є частиною духовної культури нашої нації. Вона відображає життя українців у всіх його проявах, входить в життя дитини з колисковою піснею матері та супроводжує її протягом усього життя: в грі, в навчанні, в праці, в дозвіллі, в горі та в радості, в будніх та святах. Народна пісня продовжує залишатися головним

багатством, збереженим народом донині. Пісня є одним з основних традиційних жанрів українського національного музичного фольклору, що є глибоким і правдивим музичним образом українців, його характеру, психології та світогляду. Народна пісня як невичерпне джерело народної мудрості є безцінним засобом патріотичного та національного виховання. Пісня – найбагатша та найрозвиненіша область усної народної творчості, де оспівуються всі сторони життя народу: і безтурботна молодість, і глибокі роздуми старших поколінь про сенс життя, звичаї, деталі побуту, особливості національної визвольної боротьби, що є надзвичайно актуальними в наш час (Ягупов, 2002).

Аналіз досліджень. Відомі діячі української культури М. Максимович, П. Демущий, С. Гулак-Артемівський, Йосип та Данило Лепких, А. Малинка, А. Оніщук займалися збиранням і записом українського фольклору. Проблема традицій музичної народної педагогіки порушена в наукових працях В. Сухомлинського, Д. Федоренка, С. Бориса, С. Крамського, Р. Ткача. Формування морально-естетичних якостей та патріотизму особистості засобами народної пісні описані в працях З. Сергійчука, В. Болбаса, П. Ігнатенко, Ю. Руденко, М. Стельмаховича, Е. Сяваки, Л. Побережної.

Мета статті – описати роль української народної пісні як одного з найефективніших засобів формування естетичних уявлень та патріотизму молодого покоління.

Виклад основного матеріалу. Нині патріотичне виховання молоді потребує підтримки у всіх сферах життя. Освітні установи, сім'я, система додаткової освіти та дозвілля повинні працювати в синтезі і для єдиної мети – формування в підростаючого покоління почуття вірності Україні, готовності до виконання свого патріотичного та громадянського обов'язку. Любов до Батьківщини, до близьких, найяскравіше виражена у народній пісні, оскільки народна музика супроводжує людини від народження, будучи однією з доступних засобів виховання дітей (Кутова, 2002).

Аналіз літературних джерел показав, що народна музична спадщина українців включає кілька основних категорій:

- За історичними подіями: кріпацькі, чумацькі, козацькі, рекрутські, емігрантські, стрілецькі, тощо.

- Календарно-обрядові пісні:
 - Весняного циклу: веснянки, весняні хорооди, гаївки, купальські й русальні пісні;
 - Літнього циклу: петрівки, купальські пісні, жнивварські пісні;
 - Зимового циклу: щедрівки, колядки.
- Героїчні подвиги народних улюбленців: гетьманів, керівників повстань, опришків.
- Соціально-побутові: оспівували важке життя селян, панщину, кумів, сватів, жартівливі, коліскові.
- Ліричні, щасливе й нещасне кохання.
- Територіальні: популярні лемківські, наддніпрянські, галицькі, бойківські, поліські та інші (Семенов, 1998).

Під час музичних занять молодь знайомиться з піснями різних жанрів, зокрема з піснями історичними, повстанськими піснями, героїчними, котрі оспівують силу і мужність українського народу, національних героїв, січових стрільців, воїнів УПА, козаків. Народна пісня містить у собі уособлення людських почуттів, характерів та образів природи. Це дозволяє дитині любити те, про що співає народ, усвідомлювати свою національну приналежність, розуміти та виховувати в собі моральність, повагу до старших, до героїчної спадщини своєї країни, формуючи патріотичні якості, любов та повагу до своєї Батьківщини (Кутова, 2002).

Відомий діяч педагогічної науки К. Ушинський зазначав, що зразки народних пісень, прислів'їв, казок мають велику пізнавальну силу і є багатовіковими вихователями українців, дозволяючи їм долучитися до витоків національної культури, традицій та світогляду свого народу. Народна музика досить легка для розуміння і при цьому має багате емоційне забарвлення, передаючи різні почуття. Слухаючи її, молодь вчиться співпереживати, переймаючись радістю чи сумом, і навіть безпомилково визначаючи, який саме інформаційний месендж міститься у тому чи іншому музичному творі (Семенов, 1998)

Неможливо переоцінити роль музики у патріотичному вихованні. Великі потенційні можливості патріотичного впливу полягають у народній музиці. Народні музичні твори ненав'язливо, часто у веселій ігровій формі знайомлять дітей зі звичаями та побутом українців, працею, дбайливим ставленням до природи, життєлюбством, почуттям гумору. Все це

викликає інтерес, приносить почуття радості, створює гарний настрій, знімає почуття страху, занепокоєння, тривоги, словом, забезпечує емоційно-психологічний добробут. Величезне значення української народної пісні при розвитку дитини відіграють дитячі народні пісні – колискові, потішки, пісеньки та примовки. Вони мають не тільки дивовижну образність, а й виконують виховну функцію, готуючи малюка до дорослого життя, прищеплюючи йому правильне світосприйняття, навчаючи і застерігаючи, а також формуючи його особисті якості (Вишневецьки, 2000).

Духовний та творчий патріотизм потрібно плекати з раннього дитинства, адже ці почуття тісно переплітаються із духовністю людини. Тому величезна відповідальність за формування національних поглядів покладено на педагогів, адже не будучи патріотом, сам педагог не може і в дитині пробудити націоналістичні почуття. Саме пробудити, а чи не прив'язати, оскільки у основі патріотизму лежить духовне самовизначення. На сучасному етапі головне завдання музичного виховання засобами народної музичної творчості – залучення дітей до культурологічних та духовних традицій українського народу. Це сприяє формуванню національної самосвідомості, важливої задля збереження самобутності суспільства, збереження історії України (Даник, 2003).

Українська народна пісня, як основа музичної культури уособлює в собі усю правдивість, поетичність, багатство мелодій, різноманітність ритму, ясність, простоту форми, характерні риси народної творчості. Багатство та варіативність пісенного матеріалу допомагає ефективно вирішувати завдання естетичного, патріотичного, національного виховання (Осипець, 2003).

В світлі останніх трагічних для українського народу подій на фоні війни з росією за останні місяці значно збільшився інтерес до народної творчості. Значення народної музики переоцінити важко. Народні пісні, ігри зі співом можна використовувати без супроводу, що дозволяє дітям включати їх у самостійну музичну та ігрову діяльність. Специфічні особливості музики як виду мистецтва реалізують природу мистецтва в цілому: здатність формувати людську особистість, передаючи їй цінності, норми, ідеали, накопичені культурою та відповідальні

як загальнолюдським цінностям, так і потребам нашого соціального середовища, зображуючи в художніх образах все більш багатовимірну картину дійсності, розвиваючи у людині творчий початок, його творчу активність (Ягупов, 2002).

Сучасній молоді надані великі можливості для патріотичного виховання не лише в умовах навчання, а й в позаурочний час. Велику роль тут грає організація народних колективів та різноманітних гуртків. Проте питаннями музичного та патріотичного виховання мають займатися не лише освітні заклади, а й сім'я. Нажаль не в усіх сім'ях приділяється достатньо уваги питанням патріотичного виховання. Відсутність попиту в деяких сім'ях до народної пісні не єдина проблема у вихованні патріотизму сучасної молоді. Аналізуючи освітні програми з музичних дисциплін варто зазначити, що вони містять недостатню кількість народних пісень. Варто звернути увагу на закордонну методику викладання музичного виховання, котра базується на народних піснях (Матвієнко, 2001).

Сучасним педагогам необхідно запроваджувати більшу кількість народних пісень. Проте виникає наступна проблема недостатньої кількості або в повній відсутності друкованих збірок автентичних фольклорних пісень на козацьку тематику, тому що більшість з них були заборонені російською пропагандою та комуністичним режимом. Безумовно, крім освітніх закладів та сім'ї, на сучасну молодь великий вплив мають засоби масової інформації. В світлі останніх подій сучасне телебачення лише нещодавно почало пропагувати українське народне мистецтво, а тим більше українські народні пісні (Якубенко, 2002).

Отже, підсумовуючи вище сказане, ми можемо зробити висновки про те, що народна пісня є найяскравішим і найпоширенішим жанром фольклору. Тематика та спрямованість народних пісень відображає життя народу: його менталітет, традиції, національну культуру загалом. Вона є дієвим засобом з погляду виховання через традиції свого народу. Пісенна традиція українців передбачає ансамблевий, хорівий спів, розкладений на багатоголосся, що дає можливість кожному учаснику реалізувати себе у співі. Універсальність пісенного жанру полягає ще й у тому, що завдяки різним видам пісенного виконання: ліричні, хоріві, обрядові, танцювальні пісні та ін. Це сприяє розвитку

моральних, естетичних, музичних, розумових, фізичних здібностей молодого покоління (Семенов, 1998).

Висновки. Народні пісні передаються століттями, з покоління до покоління. Вони несуть у собі нашу культуру, наш менталітет та величезну виховну функцію. Співайте патріотичні пісні, доносьте їх до слухача, виховуйте молоде покоління на таких піснях. Саме через вплив народної музики на молодь, через усвідомлення

своєї національної приналежності та почуття гордості за минуле та сьогодення свого народу відбувається виховання високоморальної, культурної та освіченої людини, гідного, порядного та відповідального громадянина своєї країни, справжнього патріота України. Наша держава надзвичайно багата на юні таланти в цьому виді мистецтва. У багатьох містах проводяться фольклорні фестивалі та конкурси для дітей на краще виконання народних пісень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вишневецький О.І. Теоретичні основи сучасного українського виховання. Львів, 2000. 234 с.
2. Даник А. Вироблення у дітей позитивного ставлення до праці засобами української народної пісні. Мистецтво та освіта. 2003. № 7. С. 6–9
3. Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти. Інформаційний збірник Міністерства освіти України. 1996. № 13. С. 5–6.
4. Кутова А. Національне виховання – джерело особистісного розвитку дитини. Київ. 2002. № 4. С. 3–5.
5. Матвієнко П. Живодайні джерела патріотизму. Київ. 2001. № 8. С. 12–13.
6. Осипець Р. Українська народна пісня – основа музичного виховання. Тернопіль. Мистецтво та освіта. 2003. № 4. С. 6–9.
7. Падалка О. С., Нісімчук А. С., Смолюк І. О., Шпак О. Т. Педагогічні технології. Київ. 1995.
8. Правдюк О. Нові записи повстанських пісень. Народна творчість та етнографія. Київ. 1994. № 8 1. С. 51–56.
9. Семенов О. Стрілецькі та повстанські пісні. Народна творчість та етнографія. Київ. 1998. № 2. С. 2–3.
10. Ягупов В.В. Педагогіка : Навч. посібник. Київ. Либідь, 2002. 560 с.
11. Якубенко В. Від народознавства до свідомого патріотизму. Київ. Рідна школа. 2002. № 8. С. 12–13.

REFERENCES:

1. Vyshnevskiy O.I. (2000) *Teoretychni osnovy suchasnoho ukrainskoho vykhovannia* [Theoretical foundations of modern Ukrainian education]. Lviv.
2. Danyk A. (2003) *Vyroblennia u ditei pozytyvnoho stavlennia do pratsi zasobamy ukrainskoi narodnoi pisni* [Development of a positive attitude to work in children by means of Ukrainian folk songs]. *Art and education*, no. 7, pp. 6-9
3. Ministerstvo osvity Ukrainy (1996) *Kontseptsiia vykhovannia ditei ta molodi u natsionalnii systemi osvity* [Concept of education of children and youth in the national education system]. *Informatsiinyi zbirnyk Ministerstva osvity Ukrainy*, no. 13, pp. 5–6.
4. Kutova A. (2002) *Natsionalne vykhovannia – dzherelo osobystisnoho rozvytku dytyny* [National education – the source of a child's personal development]. Kyiv. no. 4, pp. 3–5.
5. Matviienko P. (2001) *Zhyvodaini dzherela patriotyizmu* [Food sources of patriotism]. Kyiv. no. 8, pp. 12–13.
6. Osypets R. (2003) *Ukrainska narodna pisnia – osnova muzychnoho vykhovannia* [Ukrainian folk song – the basis of musical education]. Ternopil. *Mystetstvo ta osvita*, no. 4, pp. 6–9.
7. Padalka O. S., Nisimchuk A. S., Smoliuk I. O., Shpak O. T. (1995) *Pedahohichni tekhnolohii* [Pedagogical technologies]. Kyiv.
8. Pravdiuk O. (1994) *Novi zapysy povstanskykh pisen* [New recordings of rebel songs]. *Narodna tvorchist ta etnohrafia*. Kyiv. no.8 1, pp. 51–56.
9. Semenoh O. (1998) *Striletski ta povstanski pisni* [Shooting and rebel songs]. *Narodna tvorchist ta etnohrafia*. Kyiv. no. 2, pp. 2–3.
10. Yahupov V.V. (2002) *Pedahohika: Navch. posibnyk* [Pedagogy: Education. manual]. Kyiv. Lybid.
11. Yakubenko V. (2002) *Vid narodoznavstva do svidomoho patriotyizmu* [From ethnology to conscious patriotism]. Kyiv. *Ridna shkola*, no. 8, pp. 12–13.

УДК 376.37

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2022.5.13>

Анастасія РАТУШИНСЬКА

кандидат педагогічних наук, старший викладач, Комунальний заклад Київської обласної ради «Білоцерківський гуманітарно-педагогічний коледж», вул. Ярослава Мудрого, 37, м. Біла Церква, Київська область, Україна, 9117

ORCID: 0000-0002-4287-7500

Бібліографічний опис статті: Ратушинська, А. (2022). Психолого-педагогічні основи корекції порушень формування зв'язного мовлення у дітей 5-7 років. *Acta Paedagogica Volynienses*, 5, 74–81, doi:

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ КОРЕКЦІЇ ПОРУШЕНЬ ФОРМУВАННЯ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ 5–7 РОКІВ

Порушення мовленнєвого розвитку негативно впливають на формування особистості дитини, що позначається на процесах її соціальної адаптації. Незважаючи на існуючі методичні розробки в сучасній логопедично-педагогічній теорії та практиці, рішення даної проблеми залишається актуальним в структурі подолання порушень мовлення у дітей. Для дітей з мовленнєвими порушеннями особливо важливо визначити відповідні методи, прийоми і можливості навчання і виховання з урахуванням виявлених у них відхилень в особистісній, інтелектуальної та поведінкової сферах психіки. Важливо підібрати таку методiku, яка могла б зацікавити дитину, занурюючи її в заняття, які не викликають у неї перевтоми або викликають відмову від виконання завдань.

У статті розкрито специфіку дітей з мовленнєвими порушеннями та корекція порушень формування зв'язного мовлення у дітей 5-7 р., визначенні методи навчання та виховання цих дітей. Формування мовленнєвої функції є складним процесом. Робота по формуванню мовленнєвої діяльності дитини включала в себе наступні аспекти: розширення словникового запасу; розуміння значення слів; вдосконалення граматичного ладу мовлення; розвиток діалогічної і монологічної форм мовлення. При організації та проведенні експерименту була використана методика з обстеження сформованості зв'язного мовлення у дітей, гімнастика язика, дихальна гімнастика та пальчикова гімнастика. Методика по формуванню зв'язного мовлення передбачала систему навчання розповіді дітей в кілька етапів: складання висловлювань по наочному сприйняттю, відтворення прослуханого тексту, складання розповіді – опису, розповідь з елементами творчості. Дані форми навчання розповіді допомагали дітям розвивати власну фантазію за рахунок того, що дитина сама вигадувала сюжет оповідання, придумувала початок або кінець розповіді, робила висновки і умовиводи. Після проведення навчального експерименту спостерігалася позитивна динаміка розвитку зв'язного мовлення у дітей експериментальної групи, так результати збільшилися на 10%. Систематичність проведення занять з дітьми даними видами завдань підвищили інтерес дітей до виконання завдань, мотивацію робити успіхи і бажання виправляти свої помилки.

Ключові слова: мовленнєві порушення; мовленнєвий розвиток; особистість дитини; методика; зв'язне мовлення, корекція.

Anastasia RATUSHINSKAYA

Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer, Kyiv Regional Council Communal Institution Bila Tserkva Applied Humanitarian Pedagogical College, Yaroslav Mudry str., 37, Bila Tserkva, Kyiv region, Ukraine, 9117

ORCID: 0000-0002-4287-7500

To cite this article: Ratushinskaya, A. (2022). Psykhologo-pedahohichni osnovy korektsii porushen formuvannia zviaznoho movlennia u ditei 5-7 rokiv [Psychological-pedagogical foundations of correction of disorders of the formation of coherent speech in children 5-7 years old]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 5, 74–81, doi:

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL BASES OF CORRECTION OF DISORDERS OF FORMATION COHERENT SPEECH IN CHILDREN 5-7 YEARS

Speech disorders negatively affect the formation of the child's personality, which affects the processes of its social adaptation. Despite the existing methodological developments in modern speech therapy – pedagogical theory and practice, the solution of this problem remains relevant in the structure of overcoming speech disorders in children. For children

with speech disorders, it is especially important to determine the appropriate methods, techniques and opportunities for learning and education, taking into account the abnormalities found in them in the personal, intellectual and behavioral spheres of the psyche. It is important to choose a technique that could interest the child, immersing him in activities that will not cause him fatigue or cause refusal to perform tasks.

The article reveals the specifics of children with speech disorders and defines the methods of teaching and educating these children. The formation of speech function is a complex process. The work on the formation of the child's speech activity included the following aspects: expansion of vocabulary; understanding the meaning of words; improving the grammatical structure of speech; development of dialogic and monologue forms of speech. During the organization and conduct of the experiment, the method of examination of the formation of coherent speech in children, language gymnastics, breathing gymnastics and finger gymnastics was used. Methods for the formation of coherent speech involved a system of teaching children's stories in several stages: composing statements on visual perception, reproduction of the listened text, composing a story – a description, a story with elements of creativity. These forms of storytelling helped children to develop their own imagination due to the fact that the child himself invented the plot of the story, came up with the beginning or end of the story, made conclusions and inferences. After the educational experiment, there was a positive dynamics of the development of coherent speech in children of the experimental group, so the results increased by 10%. Systematic classes with children in these types of tasks have increased children's interest in performing tasks, motivation to succeed and the desire to correct their mistakes.

Key words: speech disorders; speech development; child personality; technique; connected speech, correction.

Актуальність проблеми. З кожним роком кількість дітей з мовленими порушеннями значно збільшується. Офіційна статистика констатує невинне збільшення кількості дітей, які мають відхилення у мовленнєвому розвитку. Згодом ці відхилення можуть призвести не тільки до виникнення труднощів під час засвоєння навчального матеріалу у дошкільному закладі та у початковій школі, а й до деформації особистості дитини в цілому. Крім того, мовленнєві порушення можуть стати перешкодою для оптимальної соціалізації особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розвитку мовлення дітей, формування й удосконалення мовленнєвих умінь є актуальною в сучасній школі. Набуті у закладі освіти особистісні якості, зокрема пов'язані з мовленням, не тільки забезпечують основу для подальшого навчання, виховання і розвитку дітей, а й значною мірою обумовлюють практичну, громадську та професійну діяльність кожної дорослої людини. Процес формування у дітей комунікативних умінь вимагає від них орієнтуватися в умовах спілкування, планувати висловлювання, реалізувати заплановану програму, контролювати хід й наслідки процесу мовлення, які необхідні для побудови розгорнутих висловлювань. Робота в цьому напрямі значуща, оскільки формування комунікативних умінь сприяє становленню особистості й виробленню у дітей навичок практичного володіння мовою (Колишкін О. В., 2016; Липа В.А., 2002).

Психолого-педагогічний аспект дослідження особливостей психічного, домовленнєвого та мовленнєвого розвитку у дітей з різними вадами знаходимо у роботах Арендарук А.О.,

Бондар Л., Виготського Л.С., Косташенко Л., Вакуленко Л.С., Глухова В.П., Колишкіна О.В., Маркової А.К. та ін. Особливості розвитку мовлення в процесі онтогенезу та дизонтогенезу висвітлено у дослідженнях: Керик О., Іванюк Н., Коноплястої С.Ю., Вакуленко Л.С., Липи В.А., Рібцун Ю.В., Щурук М., Майструк Р. та ін. Проблемами мовленнєвого розвитку займаються багато психологів, логопедів та інших науковців, до яких відносимо Гаврилова Н.С., Глухова В.П., Ласточкіна О., Матвєєва Н.О., Миронова С.П., Тарасенко Н.В., Ялович М. та ін.

Метою дослідження є розкриття специфіки дітей з мовленнєвими порушеннями та визначення особливостей навчання та виховання цих дітей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Серед порушень психофізичного розвитку у дітей 4–8 років вади мовлення спостерігаються чи не найчастіше. І це не випадково. Мовлення дуже складна психічна функція. Нормальний розвиток мовлення можливий лише за умови сформованості мислення, уваги, пам'яті, сприймання (насамперед слухового, зорового), рухової сфери дитини. Будь-яке відхилення у розвитку названих процесів обов'язково позначається на стані мовлення дитини (Конопляста С. Ю., 2010).

Порушення мовленнєвого розвитку негативно впливає на формування особистості дитини, що позначається на процесах її соціальної адаптації. Причини цього різноманітні: вади усного мовлення і немовленнєві порушення, які безпосередньо та опосередковано пов'язані з мовленням (порушення кіркової нейродинаміки, ослаблення тонких

диференціацій в мовно-руховому аналізаторі, дискоординованість, нечіткість у роботі рухомих органів артикуляції: язика, губ, нижньої щелепи, м'якого піднебіння; порушення тонкої довільної моторики пальців рук, розлади вегетативної нервової системи) (Выготский Л.С., 1982; Рібцун Ю. В., 2018, 2020).

У дітей виявляються порушеними всі компоненти мовленнєвої системи: звукова сторона, фонематичні процеси, лексична і граматична будова, в різній мірі проявляється ураження комунікативної функції мовлення (Аренда-рук А. О., 2014).

Необхідно підкреслити, що при зовнішній подібності мовленнєвих вад, механізм їх, при різних формах аномалій, проявляється по-різному. В одних випадках, порушення мовлення первинні, а в других виступають, як вторинні. Тому основна мета дослідження мовлення – це виявлення механізмів, що знаходяться в основі мовленнєвих порушень, класифікація вад мовлення і з'ясування ступеню їх прояву.

До дітей з порушенням мовлення відносять дітей із психофізичними відхиленнями різного ступеня, що викликають ряд розладів комунікативної й пізнавальної функції мовлення. Від інших категорій дітей з особливими потребами їх відрізняють нормальний біологічний слух, зір і повноцінні передумови інтелектуального розвитку. Виділення цих ознак, які диференціюють, необхідно для їх розрізнення від мовленнєвих порушень у дітей з олігофренією, затримкою психічного розвитку, сліпих і слабозорих та інших. Серед причин, що викликають порушення мови, розрізняють біологічні і соціальні фактори ризику.

Біологічні причини розвитку мовленнєвих порушень, являють собою патогенні фактори, що впливають головним чином у період внутрішньоутробного розвитку й пологів (гіпоксія плода, родова травма, та ін.), а також у перші місяці життя після народження. Мовленнєві порушення, які виникли під впливом якого-небудь патогенного фактору, самі не зникають і без спеціально – організованої корекційно – логопедичної роботи можуть негативно позначитися на подальшому розвитку дитини. В зв'язку з цим варто розрізняти патологічні мовленнєві порушення й можливі мовленнєві відхилення від норми, викликані віковими осо-

бливостями формування мови або умовами зовнішнього середовища.

Соціально – психологічні фактори ризику пов'язані головним чином із психічною депривацією дітей. Негативний вплив на мовленнєвий розвиток може робити необхідність засвоєння дитиною одночасно двох мовних систем, зайва стимуляція мовленнєвого розвитку дитини, неадекватний тип виховання дитини, педагогічна занедбаність, тобто відсутність належної уваги до розвитку мови дитини (вихователя, вчителя, а особливо батьків) та дефекти мови навколишніх. У результаті дії цих причин у дитини можуть спостерігатися порушення розвитку різних сторін мовлення. Діти з порушеннями мовлення підрозділяються на ряд субкатегорій залежно від етіопатогенезу, клінічної форми мовленнєвого дефекту, глибини й системної поширеності мовленнєвого розладу, завдань, прийомів, і методів логопедичного впливу. Глибокі порушення різних сторін мовлення, які обмежують можливості користування спілкуванням, викликають специфічні відхилення з боку інших вищих психічних функцій, які ускладнюють картину мовленнєвого порушення дитини. Якісна специфіка й виразність таких відхилень вторинного порядку пов'язана з глибиною мовленнєвого розладу, а також зі ступенем зрілості мовленнєвої системи та інших вищих форм поведінки дитини до моменту дії патологічного фактору (Вакуленко Л. С., 2015; Іванюк Н., 2013; Ласточкина О., 2016; Миронова С.П., Гаврилов О.В., Матвеева М.П., 2010).

Порушення мовлення характеризуються тим, що:

- з'явившись, самостійно не зникають, а закріплюються;
- не відповідають віку дитини;
- потребують логопедичної допомоги залежно від їх характеру;
- виникнення неправильного мовлення може позначитися на подальшому розвитку дитини, затримуючи і спотворюючи її розвиток (Український логопедичний сайт для батьків).

Формування мовленнєвої функції є складним процесом, в якому, крім слухового аналізатора, що забезпечує сприймання і аналіз звукових (у тому числі й мовленнєвих) сигналів, бере участь також мовноруховий аналізатор, який складається з периферійної частини (перифе-

ричний, мовленнєвий апарат, який включає три відділи – дихальний, голосовий і артикуляційний), провідних шляхів і клітин в центральній частині кори головного мозку.

В даний час в логопедії існують дві класифікації мовленнєвих порушень – клініко-педагогічна і психолого-педагогічна.

Усі види мовленнєвих порушень, які розглядає клініко-педагогічна класифікація, слід поділити на дві групи: порушення усного мовлення і порушення писемного мовлення.

– порушення усного мовлення (дисфонія, браділалія, тахілалія, дислалія, ринолалія, дизартрія, алалія, афазія та заїкання):

– порушення писемного мовлення (дислексія, дисграфія).

Порушення усного мовлення, в свою чергу, поділяються на два типи:

– порушення фонаційного (зовнішнього) оформлення вимовної сторони

– мовлення;

– структурно-семантичне (внутрішнє) системне, або поліморфне порушення мовлення (Колишкін О. В., 2016).

Зміст, форми та методи навчання і виховання дітей з важкими порушеннями мови мають бути корекційно спрямованими. Це означає, що кожна тема, яка вивчається дитиною, кожний метод і прийом, використаний вихователем, педагогом, батьками, мають сприяти не лише засвоєнню знань, умінь, навичок, формуванню поведінки, а й виправленню порушень мовлення. Система корекційного впливу на дітей має бути розрахована на тривалий час і діяти на особистість загалом у єдності її компонентів:

– в пізнавальні, емоційно-вольові психічні процеси;

– досвід (знання, вміння, навички);

– спрямованість;

– поведінка (Бондар Л., Косташенко Л., 2016; Керик О., 2016).

Незважаючи на існуючі методичні розробки в сучасній логопедично – педагогічній теорії та практиці, рішення даної проблеми залишається актуальним в структурі подолання порушень мовлення у дітей. Важливо підібрати таку методику та організувати корекційну роботу, яка могла б зацікавити дитину, занурюючи її в заняття, які не викликатимуть у неї перевтоми або викликатимуть відмову від виконання завдань. При застосуванні їх в навчально-вихов-

ній роботі потрібно викликати інтерес і мотив дітей до того чи іншого типу діяльності, враховувати всі психофізичні особливості дитини.

У дитини з мовленнєвими вадами без своєчасних корекційних навчально-виховних заходів може затримуватися темп інтелектуального розвитку. Формування мовлення, патологія або відхилення в розвитку, засоби відновлення мовлення є об'єктом вивчення логопедії, корекційної педагогіки, неврології а в останній час і медичної реабілітації.

Рання діагностика і корекція відхилень у розвитку є одним з пріоритетних напрямів корекційної педагогіки: чим раніше починається цілеспрямована робота з дитиною, що має особливості психофізичного розвитку, тим ефективнішими виявляються результати корекції відхилень у розвитку, а у деяких випадках – запобігання виникненню вторинних порушень. Все це зумовлює необхідність впровадження програм раннього впливу на розвиток дитини, які визначатимуть великі потенційні можливості дитини та уможливлуватимуть позитивний вплив корекційної допомоги.

Від якості діагностики залежать вибір засобів і визначення шляхів навчально-виховної роботи. Для дітей з мовленнєвими порушеннями особливо важливо визначити відповідні методи, прийоми і можливості навчання з урахуванням виявлених у них відхилень в особистісної, інтелектуальної та поведінкової сферах психіки.

Робота по формуванню зв'язного мовлення у дітей з порушенням мовлення планувалася на основі аналізу теоретичних джерел і результатів констатуючого етапу дослідження та включала в себе наступні аспекти:

– розширення словникового запасу;

– розуміння значення слів;

– вдосконалення граматичного ладу мовлення;

– розвиток діалогічної і монологічної форм мовлення.

При організації та проведенні експерименту була використана методика В. П. Глухова з обстеження сформованості зв'язного мовлення у дітей, гімнастика язика, дихальна гімнастика та пальчикова гімнастика (Глухов В. П., 2018; Тарасенко Н. В., Москаленко І. С., 2015; Шурук М., Майструк Р., 2015; Ялович М., 2015).

Методика В. П. Глухова (Глухов В. П., 2018) з питання формування зв'язного мовлення

передбачає систему навчання розповіді дітей в кілька етапів: складання висловлювань по наочному сприйняттю, відтворення прослуханого тексту, складання розповіді – опису, розповідь з елементами творчості (за аналогією, на задану тему та ін.). Кожен вид навчання розповіді виконується шляхом різних занять: заняття з переказу, заняття з навчання розповіді за картинками, заняття з навчання опису предметів, заняття з навчання розповіді з елементами творчості. Дані форми навчання розповіді допомагають дітям розвивати власну фантазію за рахунок того, що дитина сама вигадує сюжет оповідання, придумує початок або кінець розповіді, робить висновки і умовиводи.

У даній методиці обстеження зв'язного мовлення основою є наочний матеріал. Також, чимало важливим є те, що акцентується увага на питаннях, які задає дорослий дитині. Це обумовлено тим, що дитині необхідно дати поштовх для розвитку фантазії, дати можливість придумувати свої власні розповіді, відштовхуючись від власного досвіду

Кожну форму навчання розповіді В. П. Глухов (Глухов В. П., 2018) пропонує здійснювати шляхом різнопланових занять: заняття з переказу, заняття з навчання розповіді за картинками, заняття з навчання опису предметів, заняття з навчання розповіді з елементами творчості.

Заняття по переказу.

Навчаючи переказу, можна сприяти збагаченню словникового запасу, розвитку сприйняття, пам'яті та уваги. Навчаючи переказу в деяких випадках застосовують «ілюстративне панно» з яскравим зображенням обстановки і основних деталей, з якими пов'язана сюжетна дія твору. Ілюстрування здійснюється за допомогою плоских фігур персонажів і предметів, які можуть переміщатися на панно. Демонстраційне панно застосовується для ілюстрування вихователем тексту при читанні і розборі твору, ілюстрування дитиною переказу, а також для навчання плануванню переказу шляхом моделювання дій персонажів.

Для того, щоб інтерес до занять, розвиток сприйняття і вербальної пам'яті, а також мовнорозумової діяльності дітей проходив цікаво, В. П. Глухов рекомендує використовувати діафільми. Одним з варіантів структури такого заняття передбачається: попереднє читання

тексту; перегляд діафільму разом з прослуховуванням тексту; перегляд кадрів, супроводжуваний відповідями дітей на питання; переказ тексту за фрагментами (Глухов В. П., 2018).

У ході заняття з переказу особливу увагу приділяють корекційній роботі з формування у дітей граматично правильного мовлення, засвоєнню різних мовленнєвих засобів, побудови зв'язкових висловлювань.

Потрібно пам'ятати, що заняття повинні бути не тільки цікавими і розважальними, а й дидактично пізнавальними. Доцільно вести диференційовану роботу, так як у кожної дитини різний темп засвоєння матеріалу. Можна вивчити і зрозуміти сильні сторони кожної дитини, в залежності від основного каналу сприйняття. Потрібно стежити за сприятливим середовищем на занятті. Давати чіткі установки, інструкції, які зрозумілі дітям.

Навчання розповіді по картинках.

Дану методику навчання розповіді за картинкою рекомендується будувати з урахуванням зазначених у дітей мовленнєвих порушень і особливостей психічного і пізнавального розвитку.

Заняття з різних видів картинок включає ряд таких елементів як: підготовка дітей до сприйняття змісту картинок; розбір змісту картинок; навчання дітей складати розповідь; аналізувати дитячі оповідання.

При навчанні розповіді за картиною застосовують такі методичні прийоми: зразок розповіді вихователя по картинці або її частини, направляючі питання, які випереджають план розповіді, складання оповідань за фрагментами картинки, колективне складання розповіді дітьми.

Корекційно-виховна робота на занятті по картинкам включає в себе: формування граматично правильного мовлення, розвиток фразового мовлення, збагачення словника, що проводиться з урахуванням особливостей конкретного картинного матеріалу відповідно до завдань кожного періоду навчання. Говорячи в цілому, дані види занять сприяють формуванню зв'язного монологічного мовлення дітей з порушенням мовлення.

Навчання опису предметів.

При навчанні опису предметів В. П. Глухов (Глухов В. П., 2018) ставить такі завдання:

– формувати вміння виділяти суттєві ознаки і основні частини предметів;

– формувати узагальнені уявлення про побудову оповідання – опису предмета;

– оволодіти мовленнєвими засобами, необхідними для складання описового оповідання.

Проводячи підготовчі вправи, основна увага віддається розвитку у дітей сенсорного сприйняття, навичок елементарного аналізу сприйманого предмета, а також формування установок на використання дітьми фразового мовлення при відповідях на питання педагога.

Даються такі вправи як: дізнатися предмет по його опису, порівняти предмет за основними ознаками, скласти словосполучення і речення з опорою на зорове і тактильне сприйняття предмета.

Заняття по опису предметів, розвитку у дітей граматично правильного мовлення включають: систематичні вправи з правильного вживання словоформ; засвоєння дітьми практичних навичок словозміни; вправи для правильної побудови речень; активізація і збагачення словникового запасу; формування навичок контролю за побудовою висловлювань.

Навчання розповіді з елементами творчості.

Розповіді з елементами творчості максимально наближать дитину до того рівня монологічного мовлення, який потрібно йому в подальшій шкільній діяльності.

При складанні творчої розповіді передбачається вміння зв'язано і послідовно відобразити в мові ті чи інші події, а також передбачається наявність у дітей уявлень про деякі правила побудови розповіді-повідомлення. Такі види занять посприяють підвищенню рівня мовленнєвого розвитку. Мовлення дітей стане більш усвідомленим і більш довільним, тому що дані завдання вимагають не тільки наочно-образ-

ного, а й словесно-логічного мислення. Дитина опановує мовленнєвими засобами, на основі яких можлива побудова зв'язкових, закінчених висловлювань.

У процесі дослідження зв'язного мовлення у дітей 4 – 8 років з порушенням мовлення були виявлені такі рівні розвитку:

– високий рівень – 0% (від 30 до 25 балів);

– середній рівень – 50% (від 24 до 19 балів);

– недостатній рівень – 50% (від 18 до 13 балів);

– низький рівень – 0%.

Провівши формуючий етап експерименту спостерігалися більш високі результати виконання завдань. Систематичність проведення занять з дітьми даними видами завдань дала позитивну динаміку, підвищення інтересу до виконання завдань, мотивацію робити успіхи і бажання виправляти свої помилки. Діти на фронтальних заняттях помічали помилки один одного і намагалися пояснити, як потрібно сказати правильно. Можливості промовляти правильно багатьох з дітей були наближені до норми.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Підводячи підсумки, можна зробити наступні висновки, що дана методика, під авторством В. П. Глухова, з додаванням різного виду гімнастики дали позитивний результат і можуть дати ефективний результат при формуванні зв'язного мовлення. Після проведення навчального експерименту спостерігалася позитивна динаміка розвитку зв'язного мовлення у дітей експериментальної групи, так результати збільшилися на 10%.

Контрольний етап дослідження показує, що запропонована навчально – виховна програма дозволяє розвинути зв'язне мовлення у дітей.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Арендарук А. О. Науково-теоретичне обґрунтування та зміст методики психолінгвістичного вивчення стану усного мовлення молодших школярів з ТПМ [Електронний ресурс] *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 19, Корекційна педагогіка та спец. психологія*, 2014. 26, 5–8. Режим доступу: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/7680>
2. Бондар Л., Косташенко Л. Логозарядки та мовні розминки. Корекційна робота з дітьми з тяжкими вадами мовлення. *Дефектолог*, 2016. 7, 4–23.
3. Вакулєнко Л. С. Воспитание и обучение детей с нарушениями речи. Психология детей с нарушениями речи : учеб.- метод. пособие. 2015. К.: СВАРОГ.
4. Выготский Л.С. Собрание сочинений: В 6 томах. Т. 5. Основы дефектологии. М. : Педагогика, 1982, Т. 5. 361.
5. Глухов В. П. (2018) Методика формирования связной речи детей дошкольного возраста с системным речевым недоразвитием: учебно- методическое пособие. Режим доступу: <https://mybook.ru/author/vadim-gluhov/metodika-formirovaniya-svyaznoj-rechi-detej-doshko/read/>

6. Іванюк Н. (2013) Корекційна робота вчителя-логопеда з дітьми, що мають порушення усного і писемного мовлення. *Дефектологія*, 7, 4–9.
7. Керик О. (2016) Логопедичний тренінг як засіб розвитку комунікативної діяльності дітей з мовленнєвими порушеннями. *Молодь і ринок*, 5, 82–86.
8. Колишкін О. В. *Психолого-педагогічна характеристика дітей з мовленнєвими порушеннями. Вступ до спеціальності «Корекційна освіта»*: навч. посіб. для ВНЗ. Суми: Унів. кн., 2016.
9. Конопляста С. Ю. *Логопсихологія*: навч. посіб; за ред. д-ра пед. наук, проф. М. К. Шеремет. К. : Знання, 2010. 294 с.
10. Ласточкіна О. Діагностика зв'язного мовлення у дітей із тяжкими порушеннями мовлення засобами пізнавальних завдань. *Особлива дитина: навчання і виховання*, 2016, 1. 38–46.
11. Липа В.А. *Основы коррекционной педагогики*: Учебное пособие. 2002. Донецк: "Либідь".
12. *Лого-арт* [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://logoped.in.ua/>
13. Рібцун Ю. В. Учні початкових класів із тяжкими порушеннями мовлення: навчання та розвиток : навч.-метод. посіб. Львів : Світ, 2020. 268 с.
14. Миронова С.П., Гаврилов О.В., Матвеева М.П. *Основы коррекционной педагогики*: навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2010.
15. Рібцун Ю. В. Дитина з порушеннями мовленнєвого розвитку. Харків: Вид-во «Ранок», ВГ«Кенгуру», 2018.
16. Тарасенко Н. В., Москаленко І. С. Казкотерапія як засіб роботи з дітьми, які мають вади мовлення. *Дитина з особливими потребами*, 2015, 1, 16–18.
17. Український логопедичний сайт для батьків, які піклуються про мовленнєвий розвиток своєї дитини, та для логопедів [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.logopedia.com.ua/>
18. Щурук М., Майструк Р. Використання ІКТ. Корекційна робота з дітьми-логопатами. *Дефектолог*, 2015, 1, 24–32.
19. Ялович М. Використання мовних ігор і дидактичних матеріалів для роботи над виправленням недоліків мови. *Дефектолог*, 2015, 1, 35–37.

REFERENCES:

1. Arendaruk A. O. (2014) Naukovo-teoretychne obruntuvannya ta zmist metodyky psykholinhvistychnoho vyvchennia stanu usnoho movlennia molodshykh shkoliariv z TPM [Scientific and theoretical justification and content of the method of psycholinguistic study of the state of oral speech of younger schoolchildren with TPM] [Elektronnyi resurs] *Nauk. chasop. NPU im. M. P. Drahomanova. Seriya 19, Korekts. pedahohika ta spets. Psykholohiia*, 26, 5–8. Rezhym dostupu: <http://enquir.npu.edu.ua/handle/123456789/7680>
2. Bondar L., Kostashenko L. (2016) Lohozariadky ta movni rozmynyky. Korektsiina robota z ditmy z tiazhkymy vadamy movlennia [Logo exercises and language warm-ups. Correctional work with children with severe speech disabilities]. *Defektoloh*, 7, 4–23.
3. Vakulenko L. S. (2015) Vospitanie i obuchenie detej s narushenijami rechi. Psihologija detej s narushenijami rechi [Education and training of children with speech disorders. Psychology of children with speech disorders]. K.: SVAROG.
4. .Vygotskij L.S. (1982) *Sobranie sochinenij* [Collected Works] V 6 tomah. T. 5. *Osnovy defektologii*. M. : Pedagogika, T. 5. 361.
5. Gluhov V. P. (2018) Metodika formirovaniya svjaznoj rechi detej doshkol'nogo vozrasta s sistemnym rechevym nedorazvitiem [Methods for the formation of coherent speech of preschool children with systemic speech underdevelopment] : uchebno- metodicheskoe posobie. Rezhim dostupu:<https://mybook.ru/author/vadim-gluhov/metodika-formirovaniya-svyaznoj-rechi-detej-doshko/read/>
6. Ivaniuk N. (2013) Korektsiina robota vchytelia-lohopeda z ditmy, shcho maiut porushennia usnoho i pysemnoho movlennia [Corrective work of a speech therapist teacher with children with speech and written speech disorders]. *Defektolohiia*, 7, 4–9.
7. Keryk O. (2016) Lohopedychnyi treninh yak zasib rozvytku komunikatyvnoi diialnosti ditei z movlennievymy porushenniamy [Speech therapy training as a means of developing communicative activity of children with speech disorders]. *Molod i rynek*, 5, 82–86.
8. Kolyshkin O. V. (2016) Psykholoho-pedahohichna kharakterystyka ditei z movlennievymy porushenniamy. Vstup do spetsialnosti «Korektsiina osvita»: navch. posib. dlia VNZ [Psychological and pedagogical characteristics of children with speech disorders. Introduction to the specialty "Correctional education"]. Summy: Univ. kn.
9. Konopliasta S. Yu. (2010) Lohopsykholohiia [Logopsychology] : navch. posib; za red. d-ra ped. nauk, prof. M. K. Sheremet. K. : Znannia, 294 s.

10. Lastochkina O. (2016) Diahnastyka zviaznoho movlennia u ditei iz tiazhkymy porushenniamy movlennia zasobamy piznavalnykh zavdan [Diagnosis of coherent speech in children with severe speech disorders by means of cognitive tasks]. *Osoblyva dytyna: navchannia i vykhovannia*. 1. 38–46.
11. Lipa V.A. (2002) *Osnovy korrekcionnoj pedagogiki [Fundamentals of correctional pedagogy]: Uchebnoe posobie*. Doneck: "Libid".
12. Loho-art [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <http://logoped.in.ua/>
13. Ribtsun Yu. V. (2020) *Uchni pochatkovykh klasiv iz tiazhkymy porushenniamy movlennia: navchannia ta rozvytok [Elementary school students with severe speech disorders: learning and development] : navch.-metod. posib*. Lviv : Svit, 268 s.
14. Myronova S.P., Havrylov O.V., Matvieieva M.P. (2010) *Osnovy korektsiinoi pedahohiky [Basics of correctional pedagogy]: navchalno-metodychnyi posibnyk*. Kamianets-Podilskyi: Kamianets-Podilskyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Ohiiienka.
15. Ribtsun Yu. V. (2018) *Dytyna z porushenniamy movlennievoho rozvytku [A child with impaired speech development]*. Kharkiv: Vyd-vo «Ranok», VH «Kenhuru».
16. Tarasenko N. V., Moskalenko I. S. (2015) *Kazkoterapiia yak zasib roboty z ditmy, yaki maiut vady movlennia [Story therapy as a means of working with children who have speech disorders]*. *Dytyna z osoblyvymy potrebamy*, 1, 16–18.
17. *Ukrainskyi lohopedychnyi sait dlia batkiv, yaki pikluiutsia pro movlennievi rozvytok svoiei dytyny, ta dlia lohopediv [Elektronnyi resurs]*. Rezhym dostupu: <http://www.logopedia.com.ua/>
18. Shchuruk M., Mastruk R. (2015) *Vykorystannia IKT. Korektsiina robota z ditmy-lohopatamy. Defektoloh [Use of ICT. Correctional work with children who are speech therapists]*. 1, 24–32.
19. Ialovyk M. (2015) *Vykorystannia movnykh ihor i dydaktychnykh materialiv dlia roboty nad vypravlenniam nedolikiv movy [Using language games and didactic materials to work on correcting language deficiencies]*. *Defektoloh*, 1, 35–37.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1

ДОШКІЛЬНА ПЕДАГОГІКА

Оксана ВІЛЬХОВА, Юлія ПАВЛЕНКО

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЕФЕКТИВНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ НАСТУПНОСТІ МІЖ ЗДО І НУШ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ МАТЕМАТИКИ..... 3

Світлана СМОЛЮК

ОСОБЛИВОСТІ МІЖОСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ВИХОВАТЕЛЯ І ВИХОВАНЦІВ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....10

Наталія ТРОФАЇЛА

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....15

РОЗДІЛ 2

ПОЧАТКОВА ОСВІТА

Леся КОЛТОК

ФОРМУВАЛЬНЕ ОЦІНЮВАННЯ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У КОНТЕКСТІ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ..... 20

Іван РУСНАК, Марина ВАСИЛИК

СУЧАСНІ ОСНОВИ ІНШОМОВНОЇ ОСВІТИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ..... 26

Любов Сугейко, Тетяна ШВЕЦЬ

РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ: ТЕХНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ.....34

В'ячеслав ШИНКАРЕНКО

ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ..... 40

РОЗДІЛ 3

СПЕЦІАЛЬНА ОСВІТА

Оксана БОГДАНОВА

ПОРІВНЯННЯ ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ.....45

Лілія КОВРІГІНА

ОСНОВНІ ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.....50

Олександр ЛЕВИЦЬКИЙ

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ..... 59

Лариса МЕЛЬНИК, Володимир КАЛАШНЮК, Ксенія СТРЕЧЕН

ВИХОВАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДІ ЗАСОБАМИ МУЗИКИ.....64

Надія ПАВЛЮК, Ірина МАЛАШЕВСЬКА, Марія НАУМЕНКО

НАРОДНА ПІСНЯ ТА ЇЇ РОЛЬ У ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ МОЛОДІ.....69

Анастасія РАТУШИНСЬКА

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ КОРЕКЦІЇ ПОРУШЕНЬ ФОРМУВАННЯ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ 5–7 РОКІВ..... 74

CONTENTS

SECTION 1 PRE-SCHOOL EDUCATION

Oksana VILKHOVA, Yuliia PAVLENKO

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE EFFECTIVE IMPLEMENTATION OF THE CONTINUITY BETWEEN ZDO AND NUSH DURING THE STUDY OF MATHEMATICS..... 3

Svitlana SMOLIUK

PECULIARITIES OF INTERPERSONAL INTERACTION BETWEEN THE TEACHER AND PUPILS OF THE PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTION..... 10

Nataliia TROFAILA

PSYCHOLOGICAL-PEDAGOGICAL BASIS OF TEACHING A FOREIGN LANGUAGE TO PRESCHOOL CHILDREN..... 15

SECTION 2 SPECIAL EDUCATION

Lesia KOLTOK

FORMATIVE ASSESSMENT OF ACHIEVEMENTS OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS IN THE CONTEXT OF THE COMPETENCE APPROACH..... 20

Ivan RUSNAK, Maryna VASYLYK

MODERN FUNDAMENTALS OF FOREIGN LANGUAGE EDUCATION OF FUTURE SPECIALISTS IN THE EUROPEAN EDUCATIONAL AREA..... 26

Lyubov SUGEIKO, Tetiana SHVETS

SPEECH DEVELOPMENT OF PRESCHOOL AND PRIMARY EDUCATION STUDENTS: TECHNOLOGICAL ASPECT..... 34

Vyacheslav SHYNKARENKO

MILITARY PATRIOTIC EDUCATION OF HIGH SCHOOL STUDENTS IN GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTIONS..... 40

SECTION 3 SPECIAL EDUCATION

Oksana BOGDANOVA

IDENTIFICATION OF PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE FORMATION OF COMPETENCE IN COMMUNICATING IN A FOREIGN LANGUAGE IN HIGHER EDUCATION..... 45

Liliia KOVRIHINA

THE MAIN WAYS OF FORMING AND DEVELOPING THE INCLUSIVE COMPETENCE OF TEACHERS AT THE CURRENT STAGE..... 50

Oleksandr LEVYTSKY

PROBLEMS OF FORMING A HEALTHY LIFE IMAGE OF STUDENT YOUTH..... 59

Larisa MELNIK, Vladimir KALASHNYUK, Ksenia STRECHEN

EDUCATION OF THE EMOTIONAL CULTURE OF YOUTH THROUGH MUSIC..... 64

Nadiya PAVLYUK, Iryna MALASHEVSKA, Maria NAUMENKO

FOLK SONG AND ITS ROLE IN PATRIOTIC EDUCATION OF YOUTH..... 69

Anastasia RATUSHINSKAYA

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL BASES OF CORRECTION OF DISORDERS OF FORMATION COHERENT SPEECH IN CHILDREN 5-7 YEARS..... 74

ACTA PAEDAGOGICA VOLYNIENSES

Випуск 5

Коректура • Ирина Николаївна Чудеснова

Комп'ютерна верстка • Алла Олександрівна Марєєва

Формат 60x84/8. Гарнітура Times New Roman.

Папір офсет. Цифровий друк. Ум.-друк. арк. 9,77. Замов. № 1222/539. Наклад 300 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»

65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1

Телефон +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08

E-mail: mailbox@helvetica.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 7623 від 22.06.2022 р.